

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Profesionālā bakalaura studiju programmas “Skolotājs” ar kvalifikāciju
“Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”
5. kurss

INA VANAGA

**Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveide literāro pasaku
klausīšanās procesa ietekmē**

Bakalaura darbs

Darba autors

Ina Vanaga

Vārds, uzvārds

Paraksts

Darba vadītājs

Docente

Akadēmiskais
amats

Dr. paed.

Zinātniskais/
akadēmiskais
grāds

Dagnija Vigule

Vārds, uzvārds

Paraksts

Rīga 2018

Anotācija

Darba autors. Ina Vanaga

Darba zinātniskais vadītājs. Dr. paed. Dagnija Vigule

Bakalaura darba nosaukums. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveide literāro pasaku klausīšanās procesa ietekmē.

Darba saturs. 83 lpp., 2 daļas, 8 attēli, 12 tabulas, 6 pielikumi, 51 literatūras un informācijas avoti.

Pētījuma mērķis. Teorētiski un praktiski izpētīt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveides iespējas pasaku klausīšanās ietekmē.

Darba izvirzītā hipotēze. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveide būs sekmīga, ja tiks ņemta vērā vecākā pirmsskolas vecuma bērnu vispārīgās attīstības likumsakarības un izvēlētas speciāli atlasītas literārās pasakas.

Darba pirmajā daļā apskatīti dažādu autoru viedokļi par to kas ir radošums, apskatīts vecākā pirmsskolas vecuma bērnu raksturojums kopveselumā, minot vispārējās attīstības likumsakarības un tiek aprakstīts literāro pasaku klausīšanās nozīmīgums, un pasaku ietekme, to ilustrēšana, lai pilnveidotu vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošumu.

Darba otrajā daļā tiek aprakstīta pētījuma organizācija, pētnieciskās metodes, bērnu izpētes norise, tās nosacījumi un analīze, aprakstīta un analizēta radošuma pilnveides norise.

Darba nobeigumā autore secina, ka balstot koriģējoši attīstošo darbību uz bērnu vecumposma īpatnībām, uz pilnveides metodēm, lietojot mērķtiecīgi atlasītas pasakas un uzdevumus kas saistīti ar to vizualizēšanu - pilnveidojas radošums.

Atslēgas vārdi: radošums, pilnveide, vecākā pirmsskolas vecuma bērns, pasaku klausīšanās process.

Annotation

The author. Ina Vanaga

Scientific supervisor. Dr. paed Dagnija Vigule

Name of the Bachelor Thesis. Improvement of the creativity of the elder preschool children as a result of the literary fairy tale listening process

Content of work. 83 pages, 2 parts, 8 figures, 12 tables, 6 annexes, 51 literature and information sources;

Objective of the study. Theoretically and practically to study the possibilities of improving the creativity of the elder preschool age children under the influence of fairy tales;

Work hypothesis. Improvement of the creativity of the elder preschool children will be successful if the general developmental patterns of the elder preschool children are taken into account and specially selected literary tales are selected.

In the first part of the work deals with the opinions of different authors about what is creativity, the description of the characteristics of the elder preschool children in their overall health, the general developmental regularities, and the importance of listening to literary tales, and the influence of fairy tales on the development of the creativity of the older preschool children.

In the second part describes the organization of research, research methods, the process of studying children, its conditions and analysis, describes and analyzes the process of developing creativity.

At the conclusion of the work, the author concludes that by supporting the corrective developmental activity on the peculiarities of the childhood age, on the methods of perfection, using purposefully selected tales and tasks related to them - the creativity is improved.

Keywords: creativity, perfection, oldest preschooler, fairy-tale listening process.

Saturs

Ievads.....	5
1. Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnes teorijas par pētāmo problēmu	8
1.1. Radošuma skaidrojums.....	8
1.2. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu raksturojums.....	19
1.3. Literāro pasaku klausīšanās un to attēlošana zīmējumos, kā vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveidotāji.....	27
2. Pedagoģisko paņēmienu izstrāde un pārbaude vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveidei	34
2. 1. Pētījuma organizācija un izmantoto metožu raksturojums.....	34
2. 2. Pētījumā iesaistīto bērnu sākotnējā izpēte	36
2. 3. Pētījuma rezultāti.....	42
2. 4. Pētījumā iegūto datu analīze.....	50
2. 5. Priekšlikumi vecākiem, pirmsskolas un sākumskolas skolotājiem vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveidei	55
Secinājumi	57
Literatūras un avotu saraksts	58
Pielikumi.....	61

Ievads

Darbojoties, ar vecākā pirmsskolas vecuma bērniem, darba autore ir novērojusi, ka, ir bērni, kuri, pedagogam dodot uzdevumu, ļaujot vaļu fantāzijai, var izveidot, izdomāt, uzzīmēt, parādīt, attēlot, izstāstīt, it visu tā, kā tikai viņš spēj iztēloties, bet diemžēl ir arī bērni, kuri uzdevumus neuztver, nesaprot par ko runā pedagogs, nevar ne uzzīmēt, ne izveidot, ne attēlot, ne parādīt, gaida pamudinājumu no pedagogu puses, paraugu no citiem bērniem. Šādi bērni labprātāk izvēlas iespēju atkārtot, bet ne izdomāt paši. Iespējams, ka bērniem trūkst radošuma, tādēļ laikmetā, kad darbošanās viedierīces pārņēmušas gan pieaugušos, gan bērnus, pastiprināti jādomā par bērnu vispusīgu attīstību, tai skaitā arī radošumu.

Darba autore, domājot par radošumu, izpētīs zinātnisko literatūru par to, kas vispār ir radošums, kā to pilnveidot, kādas ir vecākā pirmsskolas vecuma bērnu raksturīgākās īpašības, kā pasaku klausīšanās un to attēlošana zīmējumos var ietekmēt bērnu radošumu.

Domājot par darba autores bērību, kurā nebija mobilo ierīču, darba autore atceras, ka bērniem pašiem bija sevi jānodarbina, jāizdomā spēles un rotaļas, savs brīvais laiks jāpiepilda ar interesantām nodarbēm. Tā izpaudās bērnu radošums.

Šodienas pieaugušo uzdevums ir veidot bērņā prasmi vadīt jaunrades procesus – fantazējot, izprotot likumsakarības un tās risinot, un no savas puses stimulēt viņa nestandarta, kā arī interesantākos risinājumus. Ļoti svarīgi ir ieraudzīt bērņā radīt vēlmes dzirkstis, priekšnosacījumus, viņa jaunrades spējas, palīdzēt bērņam tās attīstīt un nostiprināt, palīdzēt atrast sevi un ieņemt aktīvu dzīves, kā arī uzdevumu risināšanas pozīciju. Bērņa jaunrade – tas ir pirmais pakāpiens radošās darbības attīstībā. Līdz ar to bērņu jaunrade spēj darīt prieku ar savu dabiskumu, izteiksmes svaigumu. Bērns atklāj savu sapratni par apkārtējo, savu attieksmi pret to, un tas palīdz atklāt viņa iekšējo pasauli. Savā jaunradē bērns atklāj jauno sev, bet apkārtējiem – jauno par sevi (Černova, 2002 – 2003, 85 – 86).

I. Miķelsone raksta, ka psiholoģija un pedagoģija ar bērņu jaunrades un iztēles izzināšanu sāka nodarboties tikai pagājušajā gadsimta vidū. Ilgu laiku šo jautājumu izpēte ietilpa filozofijas zinātnes pētāmo problēmu lokā. Nozīmīga vieta tika ierādīta uzmanības un iegaumēšanas spēju izkopšanai. Visaugstāk tika vērtēta bērņu prasme uzmanīgi klausīties un rūpīgi iegaumēt, nevis radoši darboties (Miķelsone, 1993, 151).

Pēc darba autores domām arī šodienas mācību procesā liels uzsvars tiek likts uz mehānisko iegaumēšanu, nevis iegaumēšanu ar izpratni, izmantojot katra bērņa dotumus, iztēli, fantāziju, izdomu un radošumu. Bērņam pašam vajadzētu nonākt līdz nepieciešamajiem rezultātiem, veicot izpēti, kļūdoties, radoši domājot un izdarot secinājumus.

Pašreizējā laikā radošuma problēma ir kļuvusi tik aktuāla, ka daudzi zinātnieki uzskata to par „gadsimta problēmu”, un tās atrisināšana gulstas uz veselām rindām nozaru, tai skaitā izglītību, kas ir mūsdienu skola. Šādā situācijā pirmajā plānā izvirzās pedagoga personība, kura galvenā profesionālā īpašība ir spēja būt radošam. Tieši pasniedzēja pedagoģiskais radošums spēj atrisināt jebkuras vispārīzglītojošās iestādes funkcionēšanas problēmas, nodrošināt sabiedrības prasības pēc augsti kvalificētiem speciālistiem, kuri spēj efektīvi veikt izvirzītos uzdevumus, nestandarti reaģēt uz mūsdienu tehnogēnās sabiedrības izmaiņām, raksta M. Živitere (Živitere, 2015).

Pēc darba autores domām, lielu artavu bērnu radošuma attīstīšanā var dot tieši pats pirmsskolas pedagogs, ja viņš pats ir radošs, bet vai ir izdoti metodiskie materiāli kā to veicināt, vai tie jāizdomā pašam, kā un ar kādiem līdzekļiem to varētu panākt? Vai notiek pedagogu apmācības šajā virzienā?

Papildus tam, mūsu dienās ir radusies jauna problēma - bērnos nav interese ne par grāmatu lasīšanu, ne klausīšanos lasītājā. Agrāk ar grāmatu palīdzību tika izaudzinātas personības, bet tagad bērni uzaug TV seriālu un datorspēļu ietekmē. Pirmsskolas izglītības skolotāja svarīgākais uzdevums ir veidot bērnos vajadzību pēc patstāvīgas grāmatu lasīšanas, grafiskas un loģiskas domāšanas attīstīšanas, saskaņotas runas un bērnu radošo spēju attīstīšanas, bagātināt skolēnu vārdu krājumu (Куталина, 2014).

Tādēļ arī darba autores izvēlētais temats “Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveide literāro pasaku klausīšanās procesa ietekmē” ir aktuāls. Sasaistot literārās pasakas ar vizuālās mākslas darbiem rodas radošās iztēles zīmējums, kurā bērni var izcelt raksturīgāko darbību un notikuma vietu, pasaku tēlus un to tipiskās iezīmes.

Šī darba novitāte ir tā, ka ir izveidota pasaku kopa, kuras klausīšanās procesā tiek pilnveidots vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošums.

Darba oriģinalitāte ir tā, ka līdz šim ir maz pētījumu, kas skatītu, kādas ir iespējas pilnveidot vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošumu literāro pasaku klausīšanās ietekmē.

Pētījuma objekts – vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošums;

Pētījuma priekšmets – radošuma pilnveide pasaku klausīšanās procesā;

Pētījuma mērķis – izpētīt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveides iespējas pasaku klausīšanās procesa ietekmē;

Pētījuma hipotēze – radošuma pilnveide būs sekmīga, ja pedagogs ņems vērā bērnu attīstību, atlasīs atbilstošas pasakas, kuras bērns klausīsies un attēlos zīmējumos.

Pētījuma uzdevumi –

1. Analizēt zinātnisko literatūru par pētāmo problēmu.
2. Raksturot vecākā pirmsskolas vecuma bērnus un viņu radošumu.

3. Noteikt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma vērtēšanas kritērijus.
4. Izstrādāt un pārbaudīt pedagoģiskos paņēmienus vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveides sekmēšanai.
5. Apstrādāt un analizēt pētījumā iegūtos datus.

Pētījuma metodes – teorētiskā literatūras analīze;

Empīriskās:

- novērošana, pārrunas, tests, pedagoģiskā izmēģinājumdarbība;
- datu apstrādes statistiskā metode.

Pētījuma bāze – x PII 10 bērni.

Pētījuma norises laiks – 2017. / 2018. m. g.

1. Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnes teorijas par pētāmo problēmu

1. 1. Radošuma skaidrojums

Darba autore, studējot dažādu autoru teorijas par radošumu atklāj, ka daži autori lieto vārdu radošums, daži jaunrade, bet daži kreativitāte.

R. Bebre rakstā „Kreativitāte un skolotāja personība” pirmo reizi min vārdu *radošums* kā latviskotu analogu angļu *creativity*. Kā skaidro pati raksta autore, kopš tā laika tas iegājis studentu, psihologu un pedagogu aprītē. Viņa raksta, ka radošums ir noturīga individualitātes īpašība, ko raksturo novatorisms, oriģinalitāte, netradicionāli risinājumu, antikonformisms, drosme, jaunrades darbības produktivitāte dažādās nozarēs: mākslā, zinātnē, tehnikā, pedagoģijā u.c., radoša intuīcija, bagāta fantāzija, iedvesma, psihs plastiskums, virsapziņas darbība (Bebre, 1997, 34). Pēc tam vārda skaidrojums nopublicēts arī „Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā”, kur „radošums” tiek skaidrots kā īpašība būt radošam, spēja radīt jaunas materiālās un garīgās vērtības vai sakārtot idejas un reālās īstenības parādības īpatnējās attiecībās, izteikt oriģinālas, interesantas domas, pieejas (Skujiņa, Beļickis, Blūma, 2000).

A. Līduma raksta, ka kreativitāte, jeb radošums ir iedzimta īpašība, kas dažādiem indivīdiem piemīt dažādās pakāpēs. Radošu personību raksturo vairākas pazīmes un īpašības – ideju ģenerēšana un jaunu vērtību radīšana ar individuālu un sociālu nozīmi. Radošums ir uzdrīkstēšanās, lai rastos kaut kas jauns, oriģināls. Radošai personai radošums ir iekšēja nepieciešamība (Līduma, 2003, 276).

Darba autore piekrīt A. Līdumas rakstītajam, piemētot, ka jebkura darbība veicina personas attīstību kopumā. Lai ģenerētu idejas, bērniem jābūt vismaz kaut kādām priekšzināšanām attiecīgajā jomā. Jāļauj bērniem pašiem domāt, uzdrīkstēties, kļūdīties un tad pieņemt lēmumus. Protams, pirmsskolas vecumā viss notiek ar pedagogu atbalstu un palīdzību. Nav jābūt radošam visās jomās, jo kreativitāte var izpausties gan domāšanā, gan jūtās, gan saskarsmē, gan atsevišķos darbības veidos. Kreativitāte raksturo personību kopumā vai tās atsevišķas puses, darbības produktus, to radīšanas procesu (Lika, 1999, 26).

Darba autore domā, ka, lai radītu kādu produktu, noteikti ir vajadzīga radoša domāšana, jo, lai kaut kas rastos, tas vispirms ir jāizdomā. Ja šī īpašība ir iedzimta zemā līmenī, tad pie tā strādājot, pievēršot papildus uzmanību, iespējam to attīstīt un pilnveidot. Vai tas darba autorei izdosies, varēs spriest pēc praktiskā pētījuma veikšanas.

V. Družiņins definē, ka radošums ir vispārīga radoša spēja, kas raksturo cilvēku veselumā, izpaužas dažādās darbības jomās, tiek skatīta kā relatīvi neatkarīgs apdāvinātības faktors. Psiholoģijā viena otru savstarpēji papildina vairākas radošo spēju attīstības izpratnes:

1) ģenētika – pamata lomu piešķirot iedzimtībai;

2) vides pārstāvji par galveno noteicošo psihisko spēju attīstītāju uzskata ārējo faktoru ietekmi;

3) genotipa – vides iedarbības atbalstītāji izdala atšķirīgus indivīda adaptācijas tipus, kas atkarīgi no iedzimtajām iezīmēm;

4) diferenciālās psihofizioloģijas virziena pārstāvji uzskata, ka vispārīgo spēju pamatā ir nervu sistēmas iezīmes, kas nosaka arī temperamenta īpatnības (Дружинин, 1999, 130).

Pēc darba autore domām, visu iepriekš minēto nozaru pārstāvju definētie faktori ietekmē gan apdāvinātību, gan radošumu, un tie viens otru papildina. Tātad – iedzimtība, ārējo faktoru ietekme, adaptācijas tipi, nervu sistēmas iezīmes ir kopums, kas veido radošumu.

Turpinot pētīt radošuma definīcijas, darba autore atklāj, ka Ā. Karpovas rakstā par radošumu, tas ir minēts kā individualitātes īpašība, kas var realizēties individuālajā stilā – īpatnējā manierē, darbības paņēmieni noteiktā, vienotā sistēmā, kas var būt mainīga un dinamiska. Radošums ir tikai cilvēkam raksturīga īpašība, spēja kura ir izcēlusi cilvēkus no organiskās pasaules dziļumiem un ļauj spert drošus soļus dabas norišu pētniecībā, izmantošanā, pārvaldīšanā, gan gūstot panākumus, gan kļūdoties, jo daudz vēl ir neizzināta (Karpova, 2002 – 2003, 23).

Darba autore domā, ka par maz pirmsskolas bērniem pedagogi ļauj kļūdīties un mācīties no savām kļūdām. Bērni nav radināti kļūdīties un pieņemt kļūdas kā pašizaugsmi. Bērniem jāuzdod jautājumi, un jāsagaida arī atbilde, tas ir veids, kā likt bērnam domāt. Jāpieņem jebkura atbilde, neskatoties uz to vai tā ir pareiza vai nē. Zināmu laiku atbildi jācenšas sagaidīt no visiem bērniem, ja nepieciešams jāuzdod papildus jautājumi.

Personības attīstībai ir neierobežotas iespējas visa mūža garumā. V. Hibnere un L. Grasmāne īpaši akcentē radošumu, kas tāpat kā intelekts, tikumība un fiziskā attīstība, ir personības būtiska vērtība. Radošas personības raksturo individualitātes izjūta, spontānas reakcijas, centieni balstīties uz savu spēju un zināšanu potenciālu, emocionalitāte, pārliecība par sevi, līdzsvarotība, neatlaidība (Hibnere, Grasmāne 2000, 4).

Darba autorei šķiet, ka šie faktori ietekmē ne tikai radošumu, bet vispār personības attīstību un ir ļoti plaši, visaptveroši un ietver sevī daudzus citus faktorus. Pirmsskolas izglītības iestādē novērojamas divas galējības – ir ļoti attīstīti bērni, kuriem nav problēmas tikt galā ar jebkuru doto uzdevumu, var atbildēt uz jebkuru uzdoto jautājumu, zinātkāri, centīgi,

neatmaidīgi, un ir bērni kuriem trūkst pašpārliecinātības, bieži raud, pietrūkst neatmaidības, ar nelielām zināšanām, prasmēm, kuriem trūkst komunikācijas prasmju un līdz ar to “paliek ēnā”.

Savukārt D. Hargrīvs nosauc ļoti precīzus faktoros, kuri ir bērna radošas attīstības pamatā:

1) sociālā vide: maziem bērniem ir nepieciešama draudzība savstarpējās attiecībās, kā arī pozitīvas attiecības ar pieaugušajiem,

2) jānodrošina jaunradei nepieciešamie izziņas pamati: radošas rotaļas, interesantas nodarbības veicina un attīsta kompetenci, kas nepieciešama radošās domāšanas sekmēšanai,

3) emocionāls pamats: bērnu labsajūta ir svarīgs radošas darbības priekšnoteikums,

4) motivējoša materiālā bāze un iekšējā motivācija: bērni iesaistās radošā darbībā, lai uzlabotu savas izjūtas (pašcieņu, gandarījumu), nevis lai gūtu atalgojumu vai kādu labumu (Hargreaves, 2012, 25).

Radošums kļūst par iezīmi, kas aktualizējas piemērotā vidē. Radošuma veidošanās iespējama tikai speciāli organizētā vidē. Lai radošums veidotos kā dziļāka, bet ne tikai uzvedības nepieciešama iezīme, noteikta vide, darbībai sociāli labvēlīgi apstākļi, jo spējas var attīstīties tikai kādas darbības procesā (Дружинин, 1999, 135).

Kā jau iepriekš tika minēts, radošums iedzimst, un no tā izriet, ka visi bērni nav vienlīdzīgās pozīcijās uzsākot radošuma pilnveidi. Nepietiks tikai, ka radošumu pilnveidos, attīstīs pirmsskolas iestādē, kurā tiks radīta speciāla vide, uzdevumi, nodarbības, arī vecākiem mājās jācenšas bērns stimulēt radošumam – sarunas, pārrunas par redzēto, dzirdēto, rotaļas, spēles. Jebkurā procesā ļaut bērnam izpausties radoši, izmantot savas domas, idejas.

Ja ģimenē ir harmoniskas attiecības, kas reglamentē bērnu uzvedību ar vienādām prasībām visiem, tad bērnu radošuma līmenis ir zems. Vecāku stingra prasība uzturēt paklausību nesekmē bērna neatkarības un radošuma attīstību. Savukārt radošo spēju attīstību ģimenē labvēlīgi ietekmē specifiski apstākļi: vecākais vai vienīgais dēls, bērns sevi identificē ar kādu ideālu varoni, kas var būt pasaku varonis, bet radošumu nesekmē identifikācija ar tēvu. Biežāk radoši bērni ir ģimenē, kur tēvs ir krietni vecāks par māti. Ģimene, kurā mērķtiecīgi virza bērna attīstību, kur stingri nekontrolē viņa uzvedību, kur ir radoši cilvēki un tiek veicināta nestereotipiska uzvedība, sekmē bērna radošumu (Līduma, 2003, 278).

Domājot par dabas ietekmi uz bērnu radošumu, darba autore atsauca uz I. Freibergas rakstu “Bērnu apdāvinātība”, kurā stāstīts par Margaritu Stārasti, kurai bērnībā ļoti patikusi daba. Viņai gribējies to apdzejot, zīmēt visu, ko vien redzējusi ap sevi, arī kukaiņus. Kukaiņu pasaule māksliniecei šķitusi īpaši interesanta, viņa stundām varējusi to vērot. Mākslinieci jau bērnībā vadījusi vēlēšanās dabā meklēt kaut ko cilvēcisku, un tās puķes, tēva kaktusi uz

palodzes, cipari un burtiņi, kukaiņi, zīmējot ieguvuši katrs savu raksturu un sejiņu (Freibergera, 2002, 172).

Diemžēl, bērni, kuru dzīves vieta atrodas pilsētā ir ļoti attālinājušies no dabas radībām, veidojumiem, dabas veltēm, sniegto krāšņumu. Šis būtu uzdevums vecākiem – biežāk izbraukt no pilsētas un iepazīstināt bērnus ar dabu. Uzdotot bērniem mīklu “Zaļa vistiņa, melna salda odziņa”, reti kurš no bērniem zina, ka ir tādas ogas mellenes. Tātad bērns nevar balstīties uz zināšanām par dabu, kuru viņam nav. Tā kā mīklas nākušas no sendienām, darba autore pieņem no bērniem vairākas atbildes un nenosaka, ka tā var būt tikai viena, bet bērnam ir jāprot pamatot kāpēc viņš tā domā. Arī mīklu minēšana un sastādīšana, veidošana ir viens no radošuma veicinātājiem.

Savukārt D. Lieģeniece atsaucas uz 1921. gadā izdotās A. Birkerta, S. Broka un Z. Lancmaņas grāmatas, kurā autori uzsver apkārtnes nozīmi bērna vērtīborientācijas veidošanā. Bērns mērķtiecīgi tiek iepazīstināts un iepazīstas ar savu apkārtni. Minētie autori par galvenajiem faktoriem, kas ietekmē bērnus, uzskata dabu un kultūru. Bagāts iespaidu avots bērnam ir daba dažādos gadalaikos. Daba pati par sevi ir neitrāla pret bērnu, tāpēc pieaugušajiem jāievada bērns dabas izpētē (Lieģeniece, 1992, 7)

Darba autore novērojusi, ka lielākā daļa bērnu uz izglītības iestādi tiek atvesti ar mašīnu, uz saskarsmē ar dabu bērns nonāk maz. Vecāki neiet ar bērniem pastaigās un nerunā par dabā notiekošajiem procesiem. Protams, to nevar attiecināt uz visiem bērniem. Liela nozīme šajā procesā ir pedagogam, kurš pastaigu laikā var pievērst bērnu uzmanību gan kokiem, gan puķēm, mākoņiem. Domājot par mākoņiem, katrs bērns var iztēloties, un pastāstīt, ko saskata šajās vienreizējās dabas gleznās.

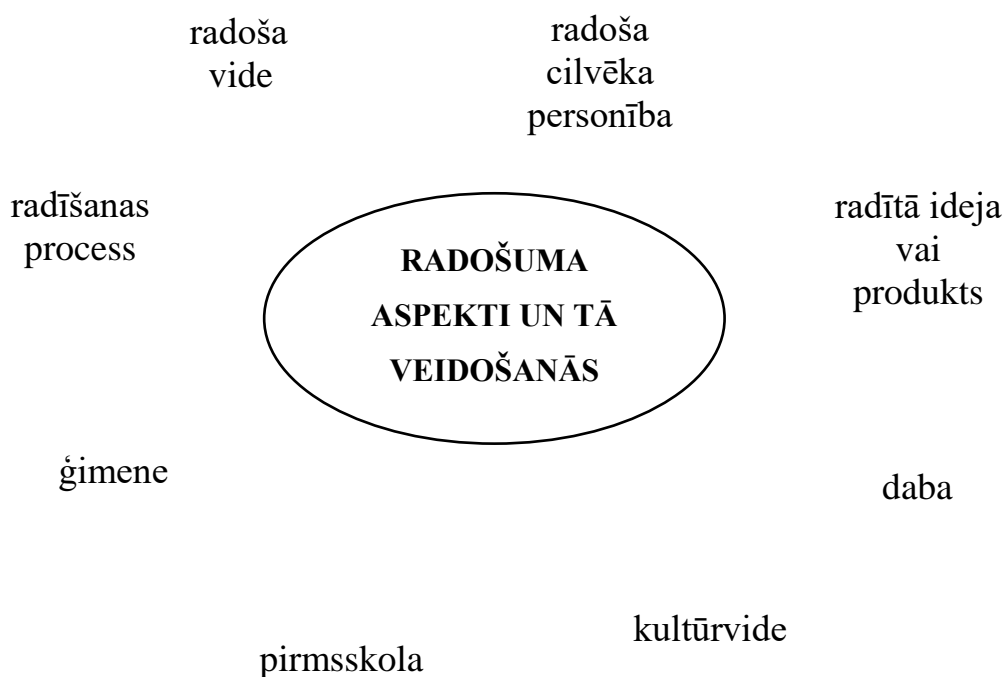
Kultūra pie mazā bērna nonāk pirmām kārtām ar vecāku, tuvinieku, kaimiņu un citu pieaugušo starpniecību, veidojot neizsmeļamu iespaidu krājumu. Pieaugušo sarunas par sevi un citiem, skaisti ētiskie momenti ģimenē, ciema, pilsētas, valsts notikumu atbalsojums ģimenē – tas viss dziļi iespiežas bērna dvēselē. Bērns redz savā apkārtņē dažādus darbus, darbarīkus, materiālus un ēkas. Viņš arī pats piedalās darbos, izgatavo rīkus, ceļ rotaļu ēkas, veido “kultūru miniatūrā” (Lieģeniece, 1992, 8).

Darba autore novērojusi, ka izglītības iestādē, biežu notiek leļļu teātra izrādes, koncerti, dažādu mākslinieku uzstāšanās, stikla pūtēji, bet diemžēl bērns visās šajās nodarbēs ir tikai vērotājs un patērētājs. Pienesumu bērnu attīstībai šie pasākumi dod minimāli, jo bērns tos bieži vien “neizlaiž” caur sevi. Labāk būtu, ja bērni ne tikai vērotu, bet arī iesaistītos paši, kas veicinātu viņos līdzpārdzīvojumu, kas savukārt veicinātu radošumu rotaļās un spēlēs.

Kā raksta R. Fišers, radošums ir īpašība, ko radoši cilvēki izmanto, lai iegūtu radošu rezultātu. Par radošu ideju vai produktu parasti uzskata kaut ko oriģinālu un piemērotu jauniem

apstākļiem”, tāpat tiek izvirzīta tēze, ka „radošums ir arī viss cilvēka emocionālās attieksmes un spēju kopums, kas ļauj attīstīt radošas domas, idejas vai iztēles veidolus un uzskaita, ka radošs rezultāts var būt mākslas darbs, zinātniska teorija, radoša saruna, iztēlē radusies ideja. Viņš izvirzījis arī radošuma spēju iedalījumu, papildinot, ka radošums ir noslēpumaina īpašība. Pētnieki norāda, ka radošas personības veidošanos ietekmē vairāki savstarpēji saistīt faktori (Fišers, 2005, 48).

Darba autore apkopojusi vairāku autoru teorijas par to, kādi ir radošuma aspekti un vide, kurā tas veidojas (sk. 1. attēlu).

1. attēls. Radošuma aspekti un apstākļi, kuros tas veidojas (Fišers, 2005, 52 – 57, Kaļķe, 2002 – 2003, 101).

Pēc darba autores domām, visas šīs pieejas viena otru papildina un ir būtiskas arī mācību procesā, kur galvenā vērība tiek pievērsta pašam radošuma procesam, un kura rezultāti (produkts) ir atkarīgi no ikviena audzēkņa personības īpašībām un ārējiem apstākļiem, ko lielā mērā nosaka mācību vide.

Savukārt A. Petrule izdala faktorus, kuri neveicina radošas personības veidošanos:

- 1) Bērni pārāk vēlu stimulēti izpausties radoši. Bērniem nav radīti apstākļi radošām spēlēm un rotaļām, kā rezultātā bērniem ir stereotipiska domāšana;
- 2) Pārāk liela aprūpe, kas ierobežo patstāvību, iniciatīvu un radošumu;

3) Dzīvo konservatīvā vidē; vecāku bailes novirzīties no izvēlētā audzināšanas stila, vecāki nepieņem bērna idejas un fantāzijas;

4) Autoritāras attiecības ģimenē, stingra disciplīna, pārspīlēta attieksme pret uzstādītajiem noteikumiem un kārtību ;

5) Kritika un noliedzoša reakcija, skolotāju, vecāku aizrādījumi;

6) Pirmsskolas iestāžu jaunākajās grupās netiek ievērotas bērnu psiholoģiskā saderība;

7) Baiļu sajūta, trauksme un stress. Bailes ir pats lielākais radošuma ienaidnieks.

8) Pārāk precīzi un ilglaicīgi mērķi mācību procesā.

9) Zems pašvērtējums un nepārlicinātība par sevi (Petrulite, 2002 – 2003, 64).

Darba autore domā, ka ir divas galējības – vai nu ir bērnu pāraprūpe, kas neveicina bērnu radošumu un attīstību kopumā, vai bērni tiek atstāti bez pietiekošas uzmanības un aprūpes – aug savā nodabā, paši par sevi parūpējas, varētu domāt, ka šādiem bērniem ir attīstīts radošums, bet diemžēl, tā nav. Šiem bērniem trūkst citu faktoru, kā piemēram, kultūrvide, sarunas ar pieaugušajiem.

Kad bērns ir pavisam mazs, viņaprāt, viss ir iespējams: mēness skatās tieši uz viņu, viņš var izaugt par supervaroni un viņa kaķis prot lidot. Rotallietas – dzīvnieki spēj ar viņiem sarunāties. Bērnam augot lielākam, pasaule pamazām sāk noenkuroties realitātē. Bērna uztvere kļūst šaurāka un – ak, vai! – koncentrēta uz vienmuļo ikdienu. Mēness īstenībā neko neredz, cilvēks nespēj attīstīt superspējas, dzīvnieki nerunā un kaķis nu nekādi nespēj palidot (Džeja, 2010, 23).

Šis piemērs lieliski atspoguļo, kas notiek ar bērna fantāziju, ja to neturpina attīstīt. Neatsverams spēks ir radošai darbībai, kura bērnu iztēli virza arvien jaunos apvārsņos, meklējumos un pētījumos.

Arī I. Freiberga raksta, ka lielākā daļa bērnu pirmsskolas vecumā ar lielu prieku un aizrautību zīmē, veido no plastilīna un māla, ceļ un konstruē, izmantojot dažādus materiālus. Piecu līdz septiņu gadu vecumā radošā darbošanās sasniedz kulmināciju. Diemžēl, kļūstot vecākiem, liela daļa bērnu aizvien biežāk un ilgstošāk pievēršas citām aktivitātēm, un mākslinieciskā darbība viņu acīs pamazām zaudē nozīmību. Atsaucoties uz krievu mākslinieka A. Suhomlinska rakstīto, uzzinām, ka bērna uzkrātie iespaidi ne vienmēr izpaužas mākslinieciskajā darbībā. Tas nozīmē, ka bērns meklē citus sevis izteikšanas ceļus. Bērna prāts aizvien vairāk nomāc brīvās fantāzijas, radīšana kļūst prāta kontroles varā (Freiberga, 2002, 172).

Protams, vecāku un pedagogu uzdevums ir ieaudzināt bērnos reālu dzīves uztveri, atbildības izjūtu un pienākuma apziņu, tomēr tas nav iemesls, lai sagrautu bērnu ticību

brīnumam. Bieži vien no vecākiem dzirdami vārdi: “Beidz taču fantazēt”, pat nenojaušot, cik šī iezīme ir svarīga visā bērna attīstībā un ar laiku tā mazināsies un vēlāk pāries vispār.

Bērna darbība vienmēr ir subjektīvi radoša. Arī bērna atdarinājums nekad nav kopija! Viņš to veic ar lielu piepūli – ar visu sevi. Tādēļ bērnu domāšanai ir jāatvēr mierīgi plūstošs laiks (dvēseles jeb jūtīguma aspekts), jo radīšana nav tikai intelektuāls akts, bet vispirms ir atskārsme – īstenojusies (laikā un saturiski) spēja, situācijas jauna redzējuma netīša un pēkšņa atklāšana – gaismas stariņš, kas pat vizuāli vērojams bērnu sejās (Beļickis, 2001, 58 - 59).

R.Džeja grāmatā “Lai bērni būtu laimīgi”, izvirza svarīgus principus bērnu radošas darbības aktivizēšanai:

- Dot bērnam iespēju radoši un brīvi izpausties, darboties. (Piemēram, iedot bērnam tīru audekla gabalu vai tukšu kartona kasti. Bērns ar tiem spēj uzburt brīnumu – tikai netraucējiet! Gala rezultātā, būs tapis vienreizējs, neatkārtojams un unikāls mākslas darbs!);
- Neuzspiest savas vēlmes. (Jo mazāk darīsiet bērnu vietā, jo vairāk darbosies viņu prāts!);
- Daba – vislabākā telpa brīnumu radīšanai. (Doties pastaigās ar kājām, vērot kokus, interesantas lietas un parādības);
- Piedalīties kopīgās rotaļās;
- Ļaut darināt mitekļus, sapņu namiņus utt. (Tos darinot, bērni liek lietā fantastisku izdomu!) (Džeja, 2010, 20 - 30).

Radošās darbības izkopšanā nozīmīga vieta ir ne tikai atbilstoši praktiskai darbībai, bet arī bērna redzesloka paplašināšanai kopumā. Ir būtiski, lai bērna atmiņā saglabātu gan ziedošas pļavas, viļņojošas rudzu druvas, gan mirdzošas jūras tēlu. Bērnam vajadzētu novērot darba un sadzīves ainas, cilvēku sejas un darba pozas (Hibnere, 1998, 99).

Braucot mašīnā, bērns pat nenojauš, ka jāpaveras pa logu un jāpaskatās kā viļņojas rudzu lauks, zied magones, rudzupuķes, nobriest kukurūza un zied rapsis. Vecāku uzdevums ir pievērst bērnu uzmanību dažādām dabas parādībām. Bērns nevar savā prātā atcerēties to, ko viņš nekad nav redzējis. Tāpēc arī novērojama tendence, ka cilvēki no lielpilsētām pārceļas uz dzīvi laukos, lai būtu tuvāk dabai. Agrāk, bērni vismaz vasaras pavadīja pie saviem vecvecākiem laukos, un tā nokļuva tuvāk dabai.

Bērns, radošā procesa gaitā, atklāj sev ko jaunu, pilnveido sevi. Bērna izaugsmē radošam darbam ir liela nozīme tāpēc, ka, radot ko jaunu, viņš pats atklāj un iegūst sev jaunas zināšanas, prasmes. Ar iztēles palīdzību bērni padziļināti un emocionāli izzina objektīvo

īstenību. Cilvēka radošajā darbībā nepieciešams nosacījums ir apzināta mērķtiecība. Diemžēl, pirmsskolas vecuma bērniem mērķtiecība nav vēl sevišķi izteikta – bērnu saista pati darbošanās (Volāne, 2000, 36).

Viss, kas bērnu dzīvē rada brīnumus, dod viņiem iespēju un brīvību attīstīt iztēli. Lūk, kas palīdzēs bērniem piedzīvot brīnumus pēc iespējas ilgāk - gulētiešanas pasakas, pašu sacerēti stāsti, tukšas kartona kastes, nūjas, auklas un citi viegli pārveidojami priekšmeti, daba – meži, pludmales, parki, pakalni, ūdens – ezeri, upes, strauti, jūra, pat ūdens šļūtene dārzā, senas vietas – pilis, cietokšņi, drupas, mīti un leģendas – seni nostāsti, burvju gredzeni, pārsteigumi, teātra izrādes, rotaļas ar pārgērbšanos, iztēles un fantāzijas filmas, izbraucieni, ekskursijas, pētījumi un piedzīvojumi, pikniki (Džeja, 2010, 33).

Pedagoģiskajā procesā radošās iztēles psihes procesu attīstībā manāmi sekmējama visos radošās darbības posmos. Šim nolūkam var izvēlēties ļoti daudzveidīgus darbības veidus.

I. Lika raksta, ka radošais potenciāls var izpausties vārdiskajā, tēlotājdarbībā, skaņu, kustību jomā, personības saskarsmē (Lika, 1999, 26).

Tā kā darba autore tuvāk pētīs radošuma izpausmes tēlotājdarbībā, tad aplūko iespējamās darbības veidus un izpētīt iespējas, un redz, ka radošās iztēles zīmējumi iekļaujas zem attēlojumiem (sk. 1. tabulu).

1. tabula. Bērna radošā zīmējuma veidi (Hibnere, Grasmane, 2000, 34)

Bērna radošā zīmējuma veidi				
Attēlojumi	Ornamentāli darbi		Dekoratīvi darbi	Lietojamie darbi
Zīmējums pēc atmiņas	Vispārīgās ornamentikas un etnogrāfiskā ornamenta kompozīcijas elementi.	Etnogrāfiskā ornamenta elementi	Tēlojošie darbi (dažādu objektu ornamentāli attēlojumi)	Lietojamie darbi: apsveikuma, ielūguma, galda kartes u.c.
Zīmējums vērojot				
Radošās iztēles zīmējums				
Kompozīcija	Vispārīgā un etnogrāfiskā ornamenta kompozīcijas veidi: ritmiska rinda, dekoratīva josla, laukuma klājējraksts, centrālā simetrija.			

Kā redzam, ir dažādu zīmējumu veidi, kuros izpaužas bērnu radošums. Darba autore līdzvērtīgus zīmējumiem grib nosaukt arī veidošanas darbus gan no plastilīna, gan māla, gan veidojamo mastikas, gan mīkstajām stieplītēm, aplicēšanas darbiņus no dažādiem materiāliem. Tā kā autore pēta radošuma attīstīšanu, tad visu radošo zīmējumu starpā ir izcelti radošās iztēles zīmējumi.

Bērnu radošā patstāvīgā darbība nav iedomājama bez noteiktām prasmēm un iemaņām:

- 1) mākslinieciski tematisko materiālu un rīku lietošanas prasme;
- 2) prasme izvēlēties savai radošajai iecerei atbilstošus attēlošanas tehniskos paņēmienus un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus;
- 3) izpildīt nepieciešamās roku kustības (Frīdenberga, 2003, 6).

Dž. Edeirs grāmatā „Radošas domāšanas māksla” skaidro, ka apzināti vai neapzināti cilvēki savas īpašības aizņemas vai nu no citiem cilvēkiem, vai, piemēram, kā uzsver autors, no dzīvniekiem. Mēs, cilvēki, nevaram radīt kaut ko no nekā un visi potenciālie materiāli – elementi, sastāvdaļas vai vielas, no kurām var kaut ko izgatavot vai izveidot, – atrodami mūsu Visumā. Taustāmie materiāli – krāsas un audekli māksliniekam, papīrs un pildspalva rakstniekam – ir otršķirīgi. Radīšana vairāk notiek prātā. Uztvere, idejas un izjūtas tiek apvienotas priekšstatā vai vīzijā. Protams, māksliniekam, rakstniekam, komponistam vai, mūsu gadījumā, – pedagogam, ir vajadzīgas prasmes un metodes, lai uz audekla vai papīra attēlotu to, kas iecerēts prātā. Šis princips attiecas gan uz radošu domāšanu, gan uz radošumu vispār. Mūsu radošajai iztēlei vajadzīgs kāds izejas punkts. Jaunas idejas mums nerodas no nekā. Kā jau tika minēts – visi izejmateriāli jau ir un radošs prāts tajos saskata iespējas vai sakarības, ko nespēj redzēt mazāk radoši prāti. Šāds secinājums sagādā atvieglojumu, jo mums nav jāuzbur jaunas idejas no gaisa. Radoša domātāja uzdevums ir apvienot jau pastāvošas idejas vai elementus. Ja tā rezultāts ir neticama, bet vērtīga ideju vai līdz šim šķietami nesavienojamu lietu kombinācija, tad šo cilvēku uzskatīs par radošu domātāju (Edeirs, 2008, 14).

Lai rosinātu ideju rašanos ikviena vecuma bērniem, R. Fišers piedāvā izmantot prātavētras jeb “ideju viesuļa” paņēmieni. Šī metode ļoti labi noder radošā procesa izpētes stadijā un palīdz bērniem izteikt savas zināšanas un dalīties tajās ar citiem. Pats lielākais šķērslis radošai domāšanai ir apkārtējo kritiska attieksme. Prātavētras metode ieviesta, lai pārvarētu citu dalībnieku kritiku un mudinātu bērnus izmantot vienu otru idejas. Lai radītu idejas bērniem bieži vien vajadzīga palīdzība. Atbilstoši šai metodei:

- jāuzklausā pēc iespējas vairāk ideju;
- jāatturas izteikt kritiskas piezīmes par ierosinātajām idejām;
- jāizmanto izteiktās idejas;
- jāizvēlas pašas labākās idejas (Fišers, 2005, 75).

Domājot par radošumu, mēs sākam ar to, kas jau eksistē. Mēs saskatām radošumu tur, kur ģeniāls mākslinieks vai domātājs ir pārveidojis pie rokas esošos materiālus jaunā, nezūdošas vērtības mākslas darbā. Jūs būsiet radošs, kad sāksit saskatīt un veidot saikni starp idejām, kas citiem šķiet nesavienojamas. Jo plašāka ir šķietamā distance, jo vairāk jāiesaista radošā

domāšana. Radošums ir prāta un gara spēja, kas mums šķietami no nekā ļauj radīt kaut ko noderīgu, kārtīgu, skaistu vai nozīmīgu (Edeirs, 2008, 15).

Darba autore gribētu iebilst Dž. Edeira teiktajam, jo ne jau vienmēr radoša procesa galarezultāts būs noderīgs, jo bērnam svarīgāks būs pats radīšanas process nevis gala rezultāts. Domājot par vārdu “kārtīgs”, atkal gribas iebilst, jo varbūt tieši haotiski radīts darbs būs ar lielāku radošuma izpausmi nekā kārtīgs darbs. Kā var noteikt, kas ir skaists un kas nē? Kā var noteikt kas ir nozīmīgs un kas nē? Kas vienam cilvēkam šķiet skaists, tas otram neglīts, un kas vienam šķiet nozīmīgs, tas citam pilnīgi nesvarīgs. Tā kā maziem bērniem nav pietiekoši liela dzīves pieredze, tad doma, ka no nekā, kaut kas varētu rasties arī nešķiet pareiza. Pieauguši cilvēki balstās uz pieredzi, zināšanām un prasmēm, liekot lietā radošumu, rodas jaunas lietas.

Pētot zinātnisko literatūru, maz autoru raksta par to kā radošumu varētu novērtēt. Skatoties televīzijā dažādas reklāmas, kurās izpaužas cilvēku radošums, viens saka, ka patīt, otrs saka, ka nē. Radošumu katrs novērtē no sava redzespunkta, sava dzīves līmeņa, utt. Pētot literatūru darba autore grib izcelt I. Likas un E. Volānes kreativitātes spēju novērtēšanas kritērijus (sk. 2. tabulu).

2. tabula. Radošuma novērtēšanas kritēriji (Lika, 1999, 26, Volāne, 2000, 37)

Radošuma novērtēšanas kritēriji					
Elastība	Oriģinalitāte	Ideju izstrādāšana	Kā bērns iejuties darba procesā?	Bērna pašvērtējums	Darba izpilde <ul style="list-style-type: none"> • rod pats interesantus, oriģinālus risinājumus; • realizē tikai skolotāja idejas; • reproducē uzskatē redzamo; • neprot reproducēt.

Darba autoras uzmanību piesaistīja kritēriji par uzskati un skolotāja idejām. Ja tiks nepārtraukti dota uzskate, vai strādāts pēc skolotāja idejām, radošums neveidosies vispār, jo bērns atkārtos jau redzēto. Iespējams, ka vienā reizē varētu darboties ar uzskates palīdzību, bet jau nākošajā balstīties tikai uz bērna fantāziju un izdomu. Tad arī veidotos variantu meklēšana

kas radītu jaunu pakāpi radošajā darbībā, nodrošinātu tās pilnveidi. Bērni var aplūkot viens otra darbus, ieklausīties stāstījumos, izvērtēt citu bērni zīmējumus.

Savukārt B. Frīdenbergas ieteikusi radošu darba izvērtēt šādi:

- ļaut pašam bērnam izteikties par atziņām un problēmām, kas radušās mākslinieciskās darbības laikā;
- izvērtējot katra bērna veikumu, ņemt vērā - vecuma īpatnības, zināšanu, prasmju līmeni, radošo pieredzi, darbības apstākļus, uzdotā darba specifiku;
- analizējot vizuālās darbības rezultātus, ņemt vērā radošās iztēles un domāšanas rādītājus - originalitāti, idejas izstrādi un atrisinājumu;
- Nesalīdzināt viena bērna paveikto ar cita bērna sasniegumiem, bet izvērtēt katra konkrētā bērna attīstības dinamiku (Frīdenberga, 2003) .

R. Fišers raksta, ka domāšanas elastība, veiklība ir vieglums, ar kādu bērns vajadzības gadījumā var izmantot atmiņā saglabāto informāciju. Prāts tāpat kā muskuļi, attīstās vingrojot. Jo vairāk rosinām un pārbaudām prāta spējas, jo labāk prāts apstrādā informāciju. Jo vairāk ideju bērnam rodas spēlēs un neformālās situācijās, jo veiklāk viņš varēs atrast risinājumus reālām un svarīgām dzīves problēmām. Elastīgums ir spēja pārvarēt psihiskos šķēršļus, lai mainītu pieeju problēmai. Domāšanas elastīgums nepieciešams daudzās spēlēs un rotaļās. Originalitāte izpaužas ar neparastu vai reti sastopamu reakciju. Originalas idejas var veicināt domāšana par nākotni (Fišers, 2005, 64).

Izpētot un apkopojot teorētisko literatūru, darba autore ir izanalizējusi radošuma noteikšanas kritērijus (sk. 1. pielikumā). Darba praktiskajā daļā autore izmantos šos kritērijus, lai noteiktu bērnu radošuma līmeņus un tā pilnveides iespējas.

Tāpat, iedziļinoties radošas darbības izpētē, darba autore secina, ka, bērna radošuma veicināšanā, svarīgi ir ļaut viņam brīvi izpausties un darboties, kopā doties vērot lietas un dabas parādības, piedalīties kopīgās rotaļās un neuzspiest savas vēlmes, nedrīkst apslāpēt bērna, tikai viņam raksturīgo, redzējumu. Izvēlētajiem uzdevumiem jāatbilst bērnu individuālajām īpatnībām, spējām. Radošumā apvienot jau pastāvošas idejas vai elementus ar savu redzējumu, jaunizgudrojumiem. Viss, kas bērnu dzīvē rada brīnumus, dod viņiem iespēju un brīvību attīstīt iztēli. Pieaugušie nedrīkst apslāpēt bērna fantāzijas un domu lidojumu.

Tā kā bērna radošuma attīstību, jeb pilnveidi nosaka psihe struktūra, ko veido tādi procesi kā uzmanība, emocijas, prasmes, iemaņas, griba un tādas personības īpašības kā spējas, intereses, temperaments un raksturs, darba autore nākamajā nodaļā analizēs pedagogu un psihologu atziņas par vecākā pirmskolas vecuma bērnu kognitīvajiem procesiem.

1. 2. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu raksturojums kopveselumā

Vecumposmu raksturojuma teorijas ir dažādas. Psiholoģijā runā par diviem vecumiem – fizisko un psihisko. Ne visi bērni, kuri ir nobrieduši fiziski, ir nobrieduši arī emocionāli, un otrādi. Pētot dažādu autoru darbus, par vecumposmu periodizāciju, darba autore secina, ka tai ir vairākas pieejas.

Cilvēka attīstība ir nepārtraukts process, kurā izteiktas kvantitatīvās pārmaiņas periodiski nomainās ar straujām kvalitatīvām organisma struktūras un funkciju pārmaiņām. Katru jaunu kvalitatīvās attīstības pakāpi raksturo noteiktas morfoloģiskās un funkcionālās īpatnības. Balstoties uz bioloģiskajiem, sociālajiem un pedagoģiskajiem kritērijiem, izšķir šādus vecumposmus:

- jaundzimušā vecumposms – pirmās 28 dienas, pirmās 10 dienas no tām sauc par agro jaundzimušā periodu;
- zīdaiņa vecumposms – no 29 dienām līdz 1 gadam;
- agrā bērnība – no 1 līdz 3 gadiem;
- pirmā bērnība (pirmsskolas vecumposms) – no 3 līdz 6 gadiem (Puškarevs, Golubeva, 1999, 27, Kolominskis, 1990, 52, Špona, 2004, 42).

Attiecīgā vecumā bērnam ir jāiemācās tikt galā ar problēmām, kas raksturīgas tieši šim vecumam. Katra jauna uzdevuma veikšana rada pamatu labvēlīgai turpmākajai attīstībai. Bērns, kuram tas nav izdevies, paliek bez iespējas tikt galā ar nākamajiem attīstības uzdevumiem. Ikkatrs attīstības posms veido sliksni nākamajai attīstībai. Ja bērns veic galvenos attīstības uzdevumus, viņam paveras *veiksmnieka attīstības virzība*. Bērnu, kuram tas neizdodas, ļoti iespējams, sagaida *neveiksmnieka burvju loks* (Vuorinens, Tūnala, 1999, 23).

Pēc darba autores domām, ir daudz bērnu, kuri netiek galā ar pirmsskolā uzliktajiem uzdevumiem, kur uzmanība tiek pievērsta pašam mācību procesam nevis rezultātam. Galvenais, lai bērnam ir vēlme darboties, radīt, līdz ar to varam runāt par radošumu pirmsskolas vecuma bērniem. Bet diemžēl, ir bērni, kuri jau pirmsskolas vecumā negrib darboties, nezināmu iemeslu dēļ neizrāda interesi, vērojams noliegums pret darbošanās procesu. Vecāki neieklausās pirmsskolas izglītības pedagogos un ignorē ieteikumus. Uzskata, ka psihologa apmeklējumi ir nevēlami, bīstami, rada apdraudējumu vecākiem un bērniem.

Kā raksta A. Randoha, bērnība ir ļoti svarīgs posms cilvēka mūžā. No tā, kā pagājusi bērnība, kas ietekmējis bērnu šajos gados, kas no šiem gadiem saglabāties sirdī un prātā, lielā mērā ir atkarīgs, par kādu cilvēku kļūs nākotnē šīs dienas mazulis. Katram pedagogam, vecākiem ir svarīgi organizēt pirmsskolas posmu tā, lai sekmīgi noritētu pirmsskolēna mērķtiecīga attīstība un sagatavošanās skolai (Randoha, 2015, 151).

Darba autore pilnībā piekrīt A. Randohas rakstītajam, bet realitātē redzamas divas pilnīgi atšķirīgas galējības, ir vecāki, kuri ved bērnus uz dažādām papildus nodarbībām, estētikas skolām, Montesori nodarbībām, angļu valodas pulciņiem, dejošanas nodarbībām, zīmēšanas pulciņiem, lego nodarbībām, šķiet, ka bērns ir tā noslogots, ka viņam neatliek laika vienkāršām sarunām un kopā būšanai ar saviem vecākiem. Otra tendence, ka bērns ļoti daudz laika pavada mobilajās ierīcēs, kuras viņa attīstībai diemžēl nedod neko, bet vecāki ir apmierināti ar šādu situāciju, jo bērns viņus netraucē ar saviem jautājumiem.

Kā redzams 4. tabulā, pirmsskolas vecumā vadošais bērnu darbības veids ir lomu spēles, kuru rezultātā bērns apgūst cilvēku savstarpējās attiecības, saskarsmes paņēmienus un kopdarbības paņēmienus. Bērnā līdz 6 gadu vecumam izveidojas pašnovērtējums lomu un sociālo attiecību sistēmā, t.i., sociālais „Es” (sk.3. tabulu).

3. tabula. Bērna psihiskās attīstības vadošās darbības (Vorobjovs, 1996, 268)

Vecums	Vadošais darbības veids	Psihes jaunveidojumi	Krīzes
Zīdaiņa vecums (0 – 1)	Tieša emocionāla saskarsme ar pieaugušajiem	Rosības komplekss. Runa	2,5 mēneši 1 gads
Agrā bērnība (1 – 3)	Priekšmetiski manipulatīvā darbība	Uzskatāmi darbīgā domāšana „Es sistēma” vai „Es koncepcija”	3 gadi
Pirmsskolas vecums (3 – 6 – 7)	Lomu spēles	„Sociālais Es”	6 gadi

Runa kā psihs darbība ļoti iespaido gan “Es koncepciju”, gan “Sociālo Es”, gan lomu spēles. Bērns nevar komunicēt ar vienaudžiem, piedalīties spēlēs, ja viņa runa nav pietiekoši augstā līmenī. Tas rada bērnos mazvērtības sajūtu, citi viņu nesaprot.

Darba autore, domājot par radošumu un sižetiskajām lomu rotaļām, secina, ka bērni tajās atspoguļo savu pieredzi. Lomu spēļu rezultātā pirmsskolas vecuma bērniem ne tikai veidojas priekšstati par cilvēku savstarpējām attiecībām un saskarsmi, bet bērni ar rotaļlietu

palīdzību un savu iejušanos kādā tēlā, tās arī attēlo, pievienojot savu personisko pieredzi, kas varētu būt radošuma pirmsākumi.

Katrā vecuma posmā ir savs uzdevums. Mazāks bērns, kam attīstībā nav pienākusi fāze būt labākajam draugam, mācās izjust savu ķermeni un sevi. Nākamajā fāzē viņš un cits bērns spēlējas, bet tikai katrs ar savām mantiņām un viens par otru neinteresējas. Bērns ir aizņemts ar sevi un savu spēlīti. Vēlāk bērni sāk viens otram palīdzēt, mainās ar mantiņām, un tikai tad sākas komunikācija. Tai seko lomu spēles – tu būsi līgava, es līgavainis. Kad bērni sāk spēlēties kopā, tad sāk uztvert kā uzvedas Vinnijs Pūks, kā Sivēns, un tad to izspēlē lomu spēlēs. Tikai ap piecu gadu vecumu lomu spēles kļūst sarežģītākas, parādās sacensība, noteikumi un visiem ir tiem jāpakļaujas. Ja tev ir iedalīta eglītes loma, tad tu nevari būt zaķītis. Bērni tad sāk būvēt lielāku spēli (Ruka, 2018).

Darba autore, ikdienā sastopas ar dažādiem ģimeņu modeļiem, to paradumiem. Ir ģimenes, kurās valda stingra kārtība, noteikti rituāli, tradīcijas un arī bērns tās cenšas ievērot, zina to nozīmi. Diemžēl ir ļoti daudz šķirtu ģimeņu, un bērns ar savu uzvedību ir pirmais, kurš signalizē, parāda, ka mājās notiek būtiskas pārmaiņas. Ļoti bieži bērns jūtas vainīgs tajā, ka vecāki šķiras un ja pieļaujam domu, ka šajā periodā noris attiecību tālāka apgūšana, tad iespējams, ka rezultāts var būt bēdīgs. Tas būs redzams lomu spēlēs, kurās bērni spēlē ģimeni. Protams, ka bērns savās rotaļās nevienu tēlu, darbību, sarunu neatklās, neizspēlēs tieši tāpat kā pieminētie varoņi. Bērns klāt pievienos savas domas, idejas, balss intonācijas, mīmiku, žestus, līdz ar to atklājot savu iekšējo pasauli, domāšanu, izpratni par lietām, kā rezultātā sākas radošumus.

Vecākā pirmsskolas vecuma bērna mākslinieciskajā darbībā parādās tādas specifiskas domāšanas īpatnības kā konkrētība un tēlainība. Mākslinieciskā darbība ir cieši saistīta ne tikai ar atsevišķām psihiskām funkcijām (uztveri, atmiņu, domāšanu, iztēli), bet arī ar personību kopumā. Māksliniecisko darbību izpausmēs parādās bērna interese, temperaments, zināmas dzimuma atšķirības. Zēniem ir vērojama tieksme uz uztveres dinamiskuma attēlošanu, savukārt meitenēm uz statisku attēlojumu (Miķelsone, 2003, 79), tādēļ tālākajā darbā autore pievērsīsies vecākā pirmsskolas vecuma bērna vispārīgajam raksturojumam, pievēršot uzmanību kognitīvajiem procesiem, kuri tiešā vai netiešā veidā saistīti ar radošuma izpausmēm vizuālajā mākslā.

Savukārt L. Solovjova raksta vēl precīzāk - 90% no visām bērna personiskajām īpašībām tiek ieliktas līdz 5 – 6 gadu vecumam. Jau šajā vecumā, pieaugušie var saprast, kāda būs bērna personība nākotnē. 5 – 6 gadus veci bērni ir kā sūklis, kas absorbē visu informāciju, kas saistīta ar kognitīvajiem procesiem (sajūtas, uztvere, uzmanība, atmiņa, domāšana, valoda). Ir zinātniski pierādīts, ka bērns šajā vecumā uzņem tik daudz informācijas, kā pēc tam visas

savas dzīves laikā. Šajā vecumā bērnam ir interese par visu, kas saistīts ar apkārtējo pasauli, kas paplašina viņa redzesloku. Bērns iegūst priekšstatu par telpu, seno pasauli, cilvēka ķermeni, dzīvniekiem un augiem, valstīm, izgudrojumiem un vēl daudz vairāk (Соловьева, Психологические особенности детей 5 – 6 лет).

Diemžēl, ne visi bērni vēlas uzņemt informāciju. Bieži dzirdama frāze ir : “Es negribu!”, un ar nekādiem līdzekļiem bērns nav piedabūjams veikt uzdevumus. Pedagogam aizrāda, ka šādus bērnus nepieciešams ieinteresēt, bet vai arī bērnam nav jāizrāda zinātkāre?

Bērns 5 – 6 gadu vecumā nespēj kognitīvi un verbāli apzināties sevi, nespēj formulēt savas emocijas, līdz ar to vairāk identificējas ar pasaku sižetu, ar galveno varoni. Ja bērns nespēj formulēt dilemmu – palikt drošībā pie mammas vai iet pasaulē un darboties pašam, tad pasaka par trešo tēva dēlu, kurš aiziet pasaulē un cīnās ar pūķi, var dot impulsu mainīt savu iekšējo pasauli – ka nav bīstami atdalīties no mammas un iziet no drošās vides. Mamma var iedrošināt ar citiem līdzekļiem, bet pasaka bērnam dod dabisko lietu kārtību (Ruka, 2018).

Bieži vērojama parādība, ka mammas neļauj bērniem iziet no savas drošās vides, drošā patvēruma, ir bērni, kuri slēpjas mammai aiz muguras, negrib palikt vieni, finālā bērnam rodas traumatiskas sajūtas. Mamma nepārtraukti par bērniem uztraucas, līdz ar to radot trauksmi arī bērnos.

Pēc Ž. Piažē kognitīvās teorijas pirmsskolas vecumposms atbilst pirmsoperacionālam periodam, kad bērnam dominē tēlainā domāšana un izpratni lielākā mērā nosaka uztvere. Šajā periodā būtiskākais ir tas, ka bērns apvieno lietu ar to apzīmējošo vārdu un izmanto vārdu kā noteiktas lietas simbolu. Bērna valodai piemīt egocentriskā un sociālā funkcijas (Piažē, 1999).

Tēlainā domāšana, būtu ļoti svarīgs process, lai pilnveidotu radošumu, bet savā ikdienā darba autore redz, ka diemžēl tā ir maz attīstīta, un, ja bērnam liek kaut ko iedomāties, viņš to nevar iztēloties, jo ir šaurš redzesloks, mazs vārdu krājums. Bērni dzird, bet neuztver pedagoga sacīto, līdz ar to nevar izpildīt noteiktus uzdevumus. Pedagogam savukārt, uzdevums jāatkārto vairākas reizes, izskaidrojot, paskaidrojot noteikumus. Bērniem mazas zināšanas par senajiem vārdiem un lietām, līdz ar to apgrūtināta latviešu tautas pasaku, teiku un tautasdziesmu uztvere. Vārds netiek saistīts ar konkrētu lietu, jo tas ir nezināms.

Pēc Ž. Piažē teorijas var secināt, ka bērnu domāšanā pirmsskolas vecumā vārdiem ir konstatējoša funkcija, lai analizētu vai salīdzinātu priekšmetus, tie ir jāredz.

Savukārt Ļ. Vigotska vēsturiski kulturālās koncepcijas skatījumā bērna augstākās psihiskās funkcijas attīstās viņam apkārt esošo pieaugušo iespaidā. Pirmsskolas vecumā būtiskākais ir tas, ka runa, sākumā izmantojama kā komunikācijas līdzeklis, attīstības gaitā kļūst par iekšējo runu un sāk pildīt intelektuālo funkciju - domāšanu. Zinātnieks ieviesis tādu jēdzienu, kā "tuvākās attīstības zona", kas ir starpība starp aktuālo un iespējamo bērna attīstību

ar pieaugušo palīdzību (Выготский, 1997). Tātad, Ļ. Vigotskis uzskata, ka galvenais attīstības virzītājspēks ir mācīšanās.

Darba autore piekrīt zinātniekiem un viņu teorijas iesaka apvienot, bet tā kā ne visi bērni ir sasnieguši augstāko līmeni, tad varētu teikt, ka 5 – 6 gadus veciem bērniem vēl pilnībā nav attīstīta tēlainā domāšana, uztvere, uzmanība.

Pirmsskolas vecuma bērni galvenokārt izmanto atkārtošānu, viņi spēj atrast līdzīgo un atšķirīgo. Lai bērns kaut ko spētu iegaumēt, viņiem to iesaka salīdzināt ar jau zināmo informāciju, veidot asociācijas un izmantot emocijas, mīmiku. Ja 3 gadīgs bērns atmiņā spēj operēt ar vienu informācijas vienību, tad 5 gadīgs – jau ar 7 vienībām (Svence, 1999, 81).

Vecums no 5 – 6 (7) gadiem ir pārejas periods bērna attīstībā. Tas ir laiks, kad bērnam veidojas noteikts domāšanas stils. Izmaiņas šajā vecumā skar bērna domāšanu un atmiņu, bērna radošās spējas. Domāšanas darbības shēma (operācijas) sāk attīstīties 5 - 6 gadu vecumā un pilnībā izveidojas 7 gadu vecumā (Grīnvalde, Ikale, 2010, 6).

Lai bērns spētu uztvert dzirdēto un pēc tam dzirdēto iztēloties un attēlot zīmējumos, liela loma ir runai (ne tikai runāt, bet arī saprast un uztvert otru runātāju, tas sasaucas ar dzirdes uztveri) – bērns redz priekšmetu, nosauc to, sāk uzskaitīt atsevišķas priekšmeta īpašības. Tādā veidā ar runas palīdzību bērns labāk uztver priekšmetu īpašības un iegaumē tās. Nosaucot priekšmetus, bērns savā apziņā atdala tos vienu no otra un nosaka, kādas sakarības pastāv to starpā (mazāks – lielāks; vairāk – mazāk) Lai attīstītu bērna uztveri, pieaugušajiem speciāli jāorganizē dažādu objektu uztveres process:

- pievēršot bērna uzmanība atsevišķām detaļām;
- sniedzot paskaidrojumus par šīm detaļām;
- vadot objektu, kuri satur vairākus elementus, apskates secība (Kalvāns, 2017, 48 – 49).

Darba autore atsevišķi grib izdalīt 5 – 6 gadus vecu bērnu uzmanības izpēti, jo tai ir būtiska loma kognitīvo procesu norisē, jo tā ir saistīta ar visiem intelektuālajiem procesiem, īpaši tas ir attiecināms uz uztveri un sajūtām. Kā raksta Ļubļinska, tad uzmanība nav psihisks process, bet gan personības psihisks stāvoklis, kas izpaužas spējā koncentrēties uz kaut ko. Uzmanība izpaužas bērna attieksmē pret noteiktu objektu (Ļubļinska, 1979, 168).

Pēc darba autores domām arvien grūtāk ir piesaistīt bērnu uzmanību, bet vēl grūtāk to ir noturēt, lai veiksmīgi noritētu sadarbība starp bērnu un pedagogu. Bērniem trūkst gribasspēka, kas savukārt palīdzētu noturēt uzmanību. Bērnu uzmanību šajā vecumā piesaista tikai pievilcīgie, emocijas izraisošie objekti.

Uzmanība pirmsskolas vecumā pārsvarā ir netīša, pieaug uzmanības stabilitāte, taču veidojas pāreja no netīšās uz tīšo uzmanību. Uzmanība ir saistīta ar gribas kvalitāti, ar paškontroles prasmēm un iemaņām socializācijas procesā. Tā kā 5 – 6 gadus veci bērni uztver pieaugušā vārdus, runa kļūst par viņa uzmanības objektu. Bērni sāk arvien vairāk orientēties uz vārdu kā lietas nosaukumu, arī savas uzvedības novērtējumu, kā pavēli, prasību vai pamudinājumu. Sešu gadu vecumā verbāls kairinātājs ir spēcīgāks nekā vizuāli uztverams signāls. Par uzmanības apjoma paplašināšanos šajā vecumā liecina tas, ka bērns spēj aplūkot pēc kārtas divus vai trīs objektus un katru no tiem uztvert pietiekami skaidri. Tomēr 5 – gadu vecumā bērnu uzmanības apjoms vēl ir nepietiekošs, lai atšķirtu pēc satura sarežģītus un ārēji maz atšķirīgus objektus vienu no otra (Lubļinska, 1979, 174).

Šis apgalvojums šķiet ļoti atbilstošs darba izvēlētajam tematam, jo pasakas ir kā verbāli kairinātāji, kuri ar izdomas, fantāzijas, domāšanas, uzmanības palīdzību pārtaps reālos zīmējumos.

Kā nākošo, darba autore aplūkos 5 – 6 gadus vecu bērnu domāšanu, kas ir ļoti aktuāli, jo ar tēlainās domāšanas palīdzību veidojas un tiek pilnveidots radošums. Domāšanā tiek izmantota informācija, zināšanas ar kuru palīdzību, bērns var spriest, diskutēt, fantazēt, realizēt savus mērķus un ieceres.

Bērna domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu un sekū sakarību starp lietām un to norisēm. Attīstās vairāki domāšanas veidi – uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā. G. Svenece raksta, ka bērns labāk saprot to ko redz, nevis dzird. Arī iztēle darbojas ar tēlu un priekšstatu, asociāciju ķēdēm. Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī fantazēšana. Ar iztēli saistās zīmējumi. Sākumā bērns zīmē to ko zina, ko domā asociatīvi (Svence, 1999, 84).

5 – 6 gadus veciem bērniem dominējošā ir uzskatāmi tēlainā domāšana. Loģiskās operācijas tiek veiktas, kombinējot apziņā objektu tēlus bez dziļākas to iekšējo likumsakarību izpratnes. Neskatoties uz šo savdabīgo loģiku, bērns spēj pareizi spriest un risināt samērā sarežģītus uzdevumus. Tomēr tas iespējams tikai noteiktos apstākļos:

- bērnam jāpaspēj iegaumēt uzdevums (cieši saistīts ar domāšanu, iekšējo runu, atmiņu);
- viņam ir jāiztēlojas uzdevuma noteikumi (cieši saistīts ar domāšanu, iekšējo runu, radošumu);
- lai bērns spētu iztēloties uzdevumu, tas ir jāsaprot (domāšana, uztvere, atmiņa).

Tādējādi labvēlīgos apstākļos, kad bērns risina viņam saprotamu un interesējošu uzdevumu un novēro viņam saprotamus faktus, viņš ir spējīgs loģiski pareizi spriest. Sakarā ar intensīvu runas attīstību, bērni sāk apgūt jēdzienus, to satura izpratne aizvien vairāk tuvinās

pieauguša cilvēka jēdzienu izpratnei. Pirmsskolas vecumposmā vēl nav attīstīts pietiekams domāšanas vispārināšanas līmenis. Šī vecumposma beigās bērni sāk veikt vispārinājumus, tomēr tie bieži vien ir neprecīzi. Piemēram, ja priekšmets ir mazs, tātad tas ir viegls, ja priekšmets ir liels, tātad tas ir smags (Выготский, 1997).

Kā raksta Z. Kagaine, radošā domāšana ir aktīva un produktīva, tā balstīta uz provokāciju, problēmu, uzdevumu, kas jāatrisina. Radošā domāšana ir virzība uz jauno, iepriekš nebijušo. Dzīve mums pieprasa tieši šādu domāšanu, nevis pasīvo, reproduktīvo – atspoguļojošo, iekāļamo, atkārtojamo. Radošā domāšana attīsta pasauli un paver visplašākās iespējas cilvēka (bērna) personības izaugsmei, un sevis apliecināšanai (Kagaine, 2006, 6).

Vecākā pirmsskolas vecuma bērni spēj spriest un dot atbilstošus cēloņu un sekū sakarības, ja analizētais nepārsniedz viņu pieredzi. Iztēles attīstība šajā vecumā ļauj bērniem sacerēt diezgan oriģinālus un secīgus stāstus. Pēc dotā attēla, vai tēmas, bērns spēj izdomāt stāstiņu, atstāstīt dzirdēto (ne vienmēr precīzi). Aktīvi lieto vispārizglītojošie vārdus (ziedi, koki, dzīvnieki utt.) Teikumos ir visas runas daļas - lietvārds, īpašības vārdi, darbības vārdi, cipari, vietniekvārdi, prievārdi, izteicieni. Bērns ir apguvis tādus balss izteiksmes līdzekļus kā intonācija, temps, skaļums. Viņš māk runāt čukstus vai skaļi, ar paātrinājumu vai palēninājumu (Вервайн, 2017, Kalvāns, 2017, 49).

Tā kā domāšanas procesi notiek ar iekšējās runas palīdzību, tad darba autore uzskata, ka arī valodai un runai ir liela nozīmē radošuma pilnveidē.

Vecākā pirmsskolas vecuma bērni sāk apzināties savas izrunas īpatnības. Tomēr viņiem vēl saglabājas iepriekšējam vecumposma raksturīgie skaņas uztveres mehānismi, tāpēc viņi vēl saprot citu bērnu nepareizi izrunātos vārdus. Vēlāk rodas spēja uztvert skaņas ļoti smalki, diferencējot skaņu nianšes, tādēļ pakāpeniski izzūd spēja saprast nepareizi izrunātos vārdus. Bērns iemācās gan pareizi runāt, gan pareizi dzirdēt. Bērna valodā sāk parādīties vēstījumi, kas izpaužas monologu un stāstu veidā. Tajos bērns pastāsta citiem ne tikai visu jauno, ko ir uzzinājis, bet arī savas domas, iespaidus, idejas un pārdzīvojumus (Кулагина, 1997). tādā veidā bērns prot paskaidrot savus zīmējumus, fantāzijas, radošās ieceres.

Lai sekmīgi varētu noritēt bērnu radošuma pilnveide pasaku klausīšanās procesa ietekmē, darba autore analizēs arī 5 – 6 gadus vecu bērnu atmiņu, jo, pēc pasakas noklausīšanās bērniem jāatceras tēli, notikumi, apkārtējā vide par kuriem stāstīts pasakā.

Parasti pirmsskolas vecuma bērni iegaumē to, kas ir interesants un bērna prātam saprotams, to, kas atstāj emocionālu iespaidu. Taču jebkurā gadījumā iegaumētā materiāla apjoms atkarīgs no tā, cik intensīvi bērns darbojas ar iegaumējamajiem objektiem, kādā mērā notiek uztvere, domāšana, grupēšana darbības procesā, klasifikācija. Operatīvās atmiņas apgūšanas procesā ir trīs posmi:

- 1) sākumā bērns uztver uzdevumu - iegaumēt un atcerēties, vēl nezinot paņēmienus;
- 2) bērns uztver iegaumēšanas paņēmienus (atkārtot, grupēt, sistematizēt, saistīt, utt.); sākumā rodas nepieciešamība kaut ko atcerēties, bet iegaumēšanas pamatā ir atcerēšanās: bērns zina, ja viņš neapgūs iegaumēšanas procesus un paņēmienus, tad nespēs atcerēties apgūto mācību vielu;
- 3) nepieciešams apgūt iegaumēšanas līdzekļus, kontrolējot atmiņu (Lopatina, 2006, 9 - 10).

Šos norādījumus darba autore ņems vērā darba praktiskajā daļā, lai vispirms bērni noklausās, tad pārdomā, tad atceras dzirdēto un veic savus radošo darbiņu.

Kā raksta G. Svence, dzirdes atmiņa vēl tikai attīstās no netīšās uz tīšo, izteiktāka ir atpazīšana, nekā reproducēšana. Bērni labāk iegaumē nevis saturu, bet ritmu un labāk iegaumējams ir tas, kas ir saistīts ar interesi un emocijām. Pirmsskolas vecumā notiek atmiņas veidu attīstība – dzirdes, redzes, kustību (Svence, 1999, 82), tāpēc arī darba autore noteica vairākus kritērijus, pēc kuriem izveidoja pasaku kopu.

Lai bērns varētu zīmēt, izmantojot zīmuli, krītiņus, flomāsterus, liela nozīme ir kustību atmiņas attīstībai, kura ir cieši saistīta ar lielās un sīkās motorikas attīstību. Sīkās pirkstu motorikas pilnveidošana ir ļoti nozīmīga bērna attīstībā. Ne velti arvien vairāk latviešu autoru izdod grāmatas, kurās ir uzdevumi, skaitāmpanti, kas attīsta roku un pirkstu sīko muskulatūru un uzsver, ka šie vingrinājumi jāšak izpildīt jau neilgi pēc bērnu dzimšanas.

Ievērojot vecumposmu attīstības īpatnības, sensitīvais (pastiprināta jūtīguma) periods radošuma attīstībai ir 3 – 5 gadu vecumā. Triju gadu vecumā bērnam rodas vajadzība darboties kā pieaugušajam. No piecu gadu vecuma attīstās vajadzības un spēja veikt radošu darbu. Šajā periodā veidojas radošuma pamatmehānismi. Sākotnēji radošums attīstās kā vispārīga, radoša spēja, nespecializēta attiecībā pret noteiktu cilvēka dzīvesdarbības jomu. Ja 3 – 5 gadi ir radošo spēju sensitīvais, tad 6 gadu vecumā vērojams radošo spēju kritums. Radošums pāriet “slēptajā” jeb latentajā periodā (Дружинин, 1999, 134).

Darba autore domā, ka pastiprināta jūtīguma periodi pareizi jāizmanto gan bērna audzināšanā, gan mācīšanās. Pirmsskolas vecumā to izteikti var novērot, piemēram, kad bērns sāk pastiprināti interesēties par zīmēšanu, citā periodā – par rokdarbiem. Diemžēl, katram bērnam šis process ir tik individuāls, ka mācīšanās procesam arī vajadzētu būt individuālam.

5 – 6 gadus veciem bērniem pastiprināti attīstās vizuāli tēlainā darbība - zīmēšana. Gada laikā bērni var izveidot līdz diviem tūkstošiem zīmējumu. Parasti zīmējumi ir dažādu objektu shematiski attēli, taču tie var atšķirties ar kompozīcijas oriģinalitāti. Zīmējumi piemīt sižetisks raksturs; sižeti bieži atkārtojas ar nelielām vai tieši otrādi, nozīmīgām pārmaiņām (Ноздрин, Психологические особенности детей 5-6 лет).

Tātad, vecākā pirmsskolas vecuma bērni spēj spriest un dot atbilstošus cēloņus un sekas sakarības, ja analizētais nepārsniedz viņu pieredzi. Iztēle ir vislabāk attīstītais process, uzmanība pārsvarā netīša, tīša uzmanība 6 – 7 gadīgam bērnam ilgst 12 – 20 sek., vadošā darbība – lomu rotaļas, liela nozīme ir zīmēšanai, pašvērtējums ir saistīts ar pieaugušo doto vērtējumu un arvien nozīmīgāks kļūst vienaudžu dotais vērtējums, attīstās tendence salīdzināt sevi ar citiem, kā uzvedības etalons un autoritāte dominē pieaugušais.

Tā kā bērnam šajā vecumā uztvere ir vislabāk attīstītais kognitīvais process, tad balstoties uz šo apgalvojumu, darba autore turpmākajā darbā pētīs zinātnisko literatūru par pasaku klausīšanos, tēlu izprašanu, iztēlošanos un fantazēšanu.

1. 3. Literāro pasaku klausīšanās un to attēlošana zīmējumos, kā vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveidotāji

Jebkura cilvēka, pat maza bērna, pasaules modelis ir pieejams tikai tad, kad tas ir ietērpts, iemiesojies vai materializējies kaut kādā veidā – stāsta, zīmējuma vai uzvedības. Ja pieaugušie – vecāki vai pedagogi – bērna pasauli vēlas iekļaut kopējā pasaules uztveres sistēmā, vislabāk to darīt tādā veidā, kas maksimāli viegli saprotams un uztverams bērnam – ar tēlotājmākslas, pasaku un stāstu palīdzību. Tādā veidā pieaugušais spēj pietuvoties bērna fantāziju un tēlu pasaulei. Pieaugušajam ir jānolaižas līdz bērna pasaulei, tur jāstopas ar bērnu un kopā jāceļas, sasniedzot līmeni, kas izprotams abiem, jārunā vienā valodā. Bērns sāk apgūt pasauli, kad dzird mātes dziedātās šūpļa dziesmas un lasītās pasakas (Gēbele, 2012, 71).

Bērna personības veidošanā milzīga nozīme ir tautas garīgajai kultūrai. Tautasdziesmas, pasakas un teikas, daiļdarbi un dziesmas, mākslas darbi, radio un televīzijas raidījumi atklāj ētisko vērtību pasauli un saviļņo jūtas. Ja nav mīļu cilvēku, kas bērnu ievadītu kultūras izjūtā, viņa dvēsele paliek vienaldzīga. D. Lieģeniece, atsaucoties uz vācu pedagogu Kurtmani, raksta, ka jau 1843. gadā tika pievērta uzmanība bērna garīgās pasaules veidošanai ar pasaku, teiku un sakāmvārdu palīdzību, norādot, ka folklorā vislabāk sekmē garīguma attīstību. Jebkura ārēja iedarbība “iziet caur bērna iekšējo pasauli, kurai piemīt individuāla savdabība (Lieģeniece, 1992, 8).

Pasaka radusies un ilgus gadus pastāvējusi kā mutvārdu literatūras žanrs. Tā nodota no paaudzes uz paaudzi pārdzīvodama arī izmaiņas, taču tās kodols simbolu, alegoriju un hiperbolu veidā bērniem ir pieejams. Primitīvās tautas centās aptvert un izskaidrot savas izjūtas un pārdzīvoto ar simbolisko jeb arhaisko domāšanu, kas raksturīga arhaiskajam cilvēkam

pretstatā mūsdienu cilvēka reālistiskajai un abstraktajai domāšanai. Šie centieni, tad arī sastāda pasaku īsteno saturu. Tie ir primitīvās domāšanas produkti. Psihoanalīze atsedz pirmatnējās arhaiskās vai simboliskās domāšanas būtību, kas ir pretēja abstraktajai vai reālistiskajai domāšanai. Mazam bērnam simboliskajai domāšanai ir noteicošā loma visos viņa psihisko darbību procesos. Tāpēc pasakas ir bērnam īpaši pieejamas (Freiberga, 1997, 36).

Pasakas dziļākajā slānī ir lielie, visaptverošie arhetipi, kas nosaka mijiedarbību, attiecības pēc vienotā principa. Piemēram, mātes arhetips ir māte zeme, māta barotāja, māte, kas dod vai atņem dzīvību. Bērns pasaku uztver ar savas tautas gēniem. Pastāv apzinātā un neapzinātā psihes daļa un arhetipi pastāv uz neapzināto. Arhetips ir kolektīvā bezapziņa, kas mūs visus vieno, tāpēc gan bērniem, gan pieaugušajiem patīk pasakas, jo visi tās saprot. Caur pasaku sižetu bērns var risināt savus iekšējos konfliktus, problēmas vai iekšējo izaugsmi. Bērnam katrā dzīves posmā ir savi uzdevumi – sākotnēji bērniņš ir cieši kopā ar mammu, bet tad sāk atdalīties un attiecības vairāk veidojas ar tēti un vienaudžiem. Par to kā bērni emocionāli atdalās no vecākiem, vēsta pasaka “Ansītis un Grietiņa”, kurā tēvs un pamāte palaiž bērnus mežā un viņi izdzīvo (Ruka, 2018).

Klausoties daiļdarbu, bērns iepazīstas ar vārda mākslu – valodas tēlainību, tās brīnišķīgo plūdumu, ar jautrajām vārdu un skaņu spēlēm, iepazīst žanru daudzveidību. Mākslinieciskā valoda literārajos darbos atklāj bērnam gan apkārtējās pasaules vienreizējo skaistumu, gan vārda mākslu tās dažādajās izpausmēs - žanros. Literatūra atklāj pasauli ar tādas valodas starpniecību kādu mēs ierobežoti dzirdam reālajā dzīvē. Tā uzbur ainas, smaržas, garšas, krāsas un noskaņas, kādas nespēj uzburt neviena filma, jo literatūra mums liek nevis vienkārši tvert, bet izjūtot pašiem, radīt iztēlē. Radīt, iztēloties, lai ieraudzītu pasauli citām acīm (Freiberga, 2007, 58).

I. Ruka raksta, ka pasaku klausīšanās veicina pašpaļāvību, paļāvību un uzticēšanos pasaulei. Rada perspektīvas sajūtu. Dod stimulu iet, darīt un virzīties uz priekšu. Nenolaist rokas grūtību priekšā un ticēt labajam. Vecāki ir neizpratnē, kāpēc pasakas jālasa atkārtoti. Bērnam svarīgs ir rituāls, jo ar pasaku viņš iet simboliski, soli pa solim cauri savam attīstības uzdevumam. Dzirdot pasaku vienreiz viņš vēl nav nobriedis uzdevumam. Vajag daudzas reizes, kamēr zemapziņa spēj to principu uztvert, aktivizēt un iznest uz ārū apzinātā darbībā. Bērna uztverē sižetam ir jēga, kuru pieaugušais var neredzēt, jo tas nav viņa uzdevums, viņa problēma (Ruka, 2018).

Visi pieaugušie kādreiz ir bijuši bērni, visi ir klausījušies un lasījuši pasakas. Katrs no mums sevī glabā tos pārdzīvojumus, kurus izraisījuši pasaku notikumi un pasaku varoņi. Kaut kas līdzīgs un nozīmīgs notiek gan ar pieaugušajiem, gan ar bērniem emocionālā un ķermeniskā līmenī, kad viņi stāsta un klausās pasakas. Šie universālie pārdzīvojumu acumirkļi tālu

pārsniedz personīgās pieredzes robežas. Tiekme pēc burvju pasakām, fantastikas un brīnumiem bieži saglabājas arī pieaugušajiem cilvēkiem. Tas saistīts ar jaunradi, ar ticību labajiem spēkiem un jaunām iespējām. Taču burvība bieži nav saskatāma ar acīm, bet sajūtama ar sirdi (Batņa, 2001, 81).

Pēc darba autores domām, vecākās pirmsskolas vecuma bērnu iztēle jau agrā bērnībā un fantāzija ir ļoti atšķirīgā līmenī. Ir bērni, kuriem vecāki lasa pasakas un tās pārrunā katru vakaru, bet ir bērni, kuri pasakas sāk klausīties tikai pirmsskolas izglītības iestādē. Arī personiskā pieredze katram bērnam ir atšķirīga.

Pasaku žanra nozīmīgumu ļoti precīzi atklāj J. Mackovas rakstītais: "Pasaka ir brīnumu žanrs. Un varbūt vislielākais brīnums ir tas, ka, atraujoties, aizejot no pasaules objektīvajām sakarībām fantāzijas plašumos, pasaka nereti spēj nonākt pie īstenības būtības padziļinātās izpratne. Tā spēj tuvināties patiesībai, ejot pa šķietami projām vedošu ceļu" (Mackova, 1989, 67).

Tā kā pasaule bērnam šķiet pilna ar brīnumiem un pārdabiskām, viņam neizprotamām parādībām, notikumi brīnumu valstībā bērnam liekas pilnīgi dabiski un saprotami. Bērnam viņa iztēle ir kā spārni, bet radošā fantāzija – lidojums. Viņš iztēlojas pieaugušajiem neaptveramas lietas un no tām rada bezgala skaistu un krāsainu pasauli, kurā pats jūtas labi un droši (Sīle, Volkova, 2011, 8)

Darba autore uzdeva pati sev jautājumu - kas tad ir brīnumi? Pasakās bieži pieminēti zili, zaļi brīnumi. Tātad, brīnumiem tiek piedēvētas arī krāsas. Šķiet, ka tas ir kaut kas pārdabisks, neparasts, neticams, kas nav ar prātu izskaidrojams. Brīnums var būt gan parādība, gan tēls, gan rīcība, gan notikums.

Pasaka apliecina tās vērtības un ideālus, kurus cilvēce pārņēmusi no paaudzes paaudzē, sākot no tālas un neizzināmas senatnes. Pasakas rāda labo un ļauno, izraisa bērņā pārdzīvojumu un palīdz veidot priekšstatus par cilvēka dzīves galvenajām mērauklām – darbu, mīlestību, pašreizējību utt. Pasaku valodas vienkāršība, kodolīgums un asprātība bagātina bērna valodu (Okuņeva, 1993, 159).

Pasaku uztvere pirmsskolas vecumā ir aktīva darbība – tāda pati kā rotaļa - tāpēc pasakas vienmēr izraisa bērņos atsaucību un ir neatņemama viņu lasāmviela (Sīle, Volkova, 2011, 9)

Darba autore domā, ka ne tikai pasaku saturs ietekmē bērņus, bet arī tas, kā pirmsskolas izglītības pedagogs (pieaugušas) šo pasaku lasa. Autore savā ikdienas darbā bieži izmanto savu balsi, lai pasakas tēlus paspilgtinātu. Mainot balss dinamiku (skaļumu), tembru (balss nokrāsu), tempu, reģistru (augstumu), var efektīgi paspilgtināt pasaku tēlus, notikumus,

dabas ainavas utt. Tātad, pasaku lasīšanas laikā, svarīgas ir iemaņas runas tehnikā un runas izteiksmīguma līdzekļu izmantošanā.

Tā kā pasaka radusies mutvārdu formā, tā no laika gala domāta klausītājam. Tātad vislabāk būtu, ja pasakas pedagogs nevis lasītu, bet stāstītu, vai arī tik labi zinātu pasakas saturu, ka viņa lasījums līdzinātos stāstījumam. To iespējams panākt, lasot vienkārši, sarunu valodas stilam tuvā veidā, visu laiku saglabājot kontaktu ar klausītājiem, vērojot un vērtējot pasakas iedarbību uz viņiem. Gandrīz katrs vārds ir svarīgs visas pasakas satura izpratnē, tāpēc pasakas jālasa lēni, ļaujot klausītājam iztēloties katru pasakas varoni, katru notikumu (Okuņa, 1993, 160).

No savas pieredzes darba autore zina, ka pasakām jābūt ļoti vienkāršā valodā, jo, ja izmantoti vārdi (vecvārdi), kurus bērni nesaprot, nevar veidoties fantāzijas tēli. Mūsdienu valodā netiek izmantoti tādi vārdi kā senajās pasakās, tāpēc var izmantot dažādu mūsdienu autoru sacerētās pasakas. Ir bērni, kas paši labprāt sacer īsas pasakas, kuras var likt klausīties pārējiem bērniem.

Kad bērni, pasaku klausīšanās procesā tiek ar galvenajiem varoņiem, tie neatstāj viņus vienaldzīgus. Vēlme palīdzēt varonim nepatīkšanu laikā, saprast pasakas fantastisko situāciju - tas viss stimulē bērna garīgo darbību, izrāda interesi par lasīšanu, novērošanu, iztēli, empātiju, emocijām un iztēles atmiņu, humora izjūtu, veido spēju apgūt vērtēšanas terminoloģiju, redzēt parastā neparasto (Куталина, 2014.)

Katrā pasakā ir ieslēpta audzinoša vērtība. Pasaku klausīšanās procesā bērns:

- 1) mācās klausīties, atbildēt uz jautājumiem;
- 2) gūst pieredzi mācīties individuāli, pāri, grupā;
- 3) attīsta iztēli un fantāziju;
- 4) izprot vispārcilvēciskās vērtības;
- 5) mācās novērtēt savu veikumu;
- 6) attīsta radošumu (Sīle, Volkova, 2011, 10)

Kā raksta I. Gēbele pasakas ir jālasa, jāklausās un jāļauj tajās iekodētajai informācijai ieplūst dvēseles un zemapziņas dziļākajos slāņos. Zemapziņā uzkrātā informācija atnāks tad, kad būs vajadzīga (Gēbele, 2012, 10).

Pasakās ir tēli un situācijas, ar kuru palīdzību bērns nemanāmi gūst dzīvei svarīgu informāciju. Tās ievēd bērnu tādā lietu, attiecību un sakarību pasaulē, kas ikdienā var palikt neievērota un neapzināta.

Darba autore uzskata, ka ļoti noderīgas ir pasakas, kurās piesaucot pasaku varoņus, bērns spēs atcerēties kā veicās, neveicās, izgāja galvenajam varonim, lai varētu to attiecināt uz sevi, uz radušos situāciju.

Pasaka ir valoda, kurā var runāt ar cilvēka dvēseli. Izmantojot pasakas pieaugušo un bērnu mijiedarbībā, to mērķis ir bērna fiziskā (fiziska klātbūtne), sociālā (dažādu sociālo situāciju atainojums, situāciju risinājums), emocionālā (patīkama, mierīga atmosfēra, fantāzijas rosināšana) intelektuālā (zināšanas par pasauli, vērtību un likumsakarību izpaušme) un garīgā (dzīves un notikumu filozofiskās jēgas izpratne, iepazīšanās ar vispārcilvēciskām vērtībām) attīstība. Kopēja pasaku lasīšana un pārrunāšana veicina pieaugušā un bērna attīstību un savstarpējo saskarsmi (Gēbele, 2012, 15).

Pasaka māca drosmi, laipnību un citas labas cilvēka īpašības, bet to dara bez garlaicīgiem norādījumiem, tikai parāda, kas var notikt, ja cilvēks nedarbojas saskaņā ar sirdsapziņu. Pasakas attīsta estētiskās jūtu. Tās atklāj skaistumu gan cilvēkos, gan dabā, vieno estētiskos un morālos principu, apvieno reālo ar izdomāto (Куталина, 2014)

Pasakās ļoti dabiskā formā ir parādīts, ka čaklais vienmēr dabū apbalvojumu, bet sliktais paliek bez nekā vai pat tiek sodīts. Pasakainā stāsta notikumi dabiski un loģiski izriet cits no cita. Tādā veidā bērns uzņem un apgūst cēloņu un sekū sakarus, likumsakarības, kas eksistē reālajā pasaulē. Pasakas sevī ietver morālās vērtības, uzvedības normas. Pasaku varoņu aizraujošie piedzīvojumi, valodas tēlainība pat visskarbāko morāli padara interesantu, drošu un pieņemamu (Batņa, 2001, 86).

Darba autore, novērojot bērnu savstarpējās attiecības, redz, ka diemžēl pieaugušajiem zūd pareizās morāles vērtības un līdz ar to arī bērnos tās ir aplamas. Čaklais un strādīgais mūsu šī brīža sabiedrībā tiek noniecināts, ne vienmēr viņš dabū apbalvojumu. Tieši otrādi - sliktie saņem visu, krāpjas, blēdās un sodu nesaņem. Netiek cienītas tādas īpašības kā labsirdība, izpalīdzīgums, vienkārša draudzība.

Pateicoties savai tēlainībai, pasakas viegli paliek atmiņā un dzīvo bērna ikdienā, palīdzot viņam izprast situācijas, pieņemt lēmumus. Pasaku sižetos ir šifrētas situācijas un problēmas, kuras savā dzīvē iepazīst katrs no mums. Izvēle, mīlestība, atbildība, savstarpēja palīdzība, sevis pārvarēšana, cīņa ar ļauno – tas viss ir “iekodēts” pasaku tēlos (Batņa, 2001, 87).

I. Freiberga raksta, ka bez tautas pasakām, kā bērna lasāmviela jāmin arī literārās pasakas, kurās darbības norises vieta un laiks ir daudz konkrētāki nekā tautas pasakās. Daudzas literārās pasakas vēsta par mūsdienām, par pavisam reāliem un sadzīviskiem notikumiem, par priekšmetiem un parādībām, kas diendienā ir ap bērnu. Tieši literārās pasakas bieži vēsta par tagadni, kas ļauj paskatīties uz ikdienišķām lietām ar brīnumu pilnām acīm, padara to tik pievilcīgu bērnu acīs, bet pieaugušie to var izmantot bērna audzināšanā. Tāpat kā tautas pasakās, priekšmeti un parādības literārajās pasakās ir dzīvi (Freiberga, 1997, 39).

Arī darba autore savā praksē ir novērojusi, ka literārās pasakas bērniem ir saprotamākas un tuvākas viņu uztverei. Bērni ar aizrautību klausās kā pasakās atainotas

dzīvnieku sarunas, rūķu prieki, bēdas un savstarpējās attiecības, kā sarunājas ziedi, koki, kā tie izpalīdz viens otram, kā atdzīvojas dažādi virtuves piederumi.

Pasaku terapii ir ieviesuši trīs realitāšu jēdzienu: smalkā realitāte, sociālā realitāte un subjektīvā realitāte. Pasakas, kuras atspoguļo realitāti ir pilnas ar radošo spēku un brīnumiem. Labais noteikti uzvar ļauno, lai kāds ir bijis varoņa ceļš. Pasakas, kurās atainota smalkā realitāte, cilvēku nomierina, iedvesmo, iedrošina un dod gan garīgu, gan fizisku spēku. Pasakas, kuras atspoguļo sociālo realitāti, brīdina, ka pasaulē ir arī viltus un ļaunums, skaudība un muļķība. Tiek atspoguļoti spēki, kas darbojas sociālajā realitātē. Sociālās realitātes uzdevums – veidot cilvēkā sociālās uzvedības modeļus un sociālo spēku. Sociālā realitāte reizēm ir nežēlīga. Tajā darbojas spēka un medību likumi. Uzvar fiziski spēcīgākais, vairāk informētais, viltīgākais, pieredzes bagātākais un veiklākais. Cilvēkam dzīvē, lai uzvarētu karā, ir daudz jāsasniedz – vara, nauda, sociālais stāvoklis, augsts informētības un kompetences stāvoklis. Subjektīvā realitāte ir smalkās un sociālās realitātes apvienojums. Subjektīvā realitāte izriet no individuālās pašapziņas, audzināšanas un apkārtējās vides apstākļiem, no vērtībām, no fantāzijas un katra indivīda izvēles. Subjektīvā realitāti izpaužas pasakās, kurās nav konkrēta nobeiguma, bet tas paliek atklāts (Gēbele, 2012, 63 - 66).

Pēc darba autores domām, subjektīvā realitāte varētu būt tā, kura vistiešāk pilnveido bērnu radošumu. Ja pasakai nav konkrēta nobeiguma, tad bērns to var turpināt pats, jau ar savu pašapziņu, pieredzi, emocijām, fantāzijas līmeni.

Lai rosinātu bērnu radošumu, pasaku klausīšanās procesā vienmēr tiek izmantota domāšana un dzirdētā iegaumēšana. Lai tas notiktu, nepieciešams uzdot bērniem atvērtos jautājumus. Piemēram, “Kas notika tālāk?”, “Ko katrs domāja?”, “Kā tas beidzās?”, raksta R. Fišers (Fišers, 2005, 73).

Pirmsskolas vecuma bērnu radošajai mākslinieciskajai darbībai raksturīgas 3 attīstības pakāpes:

- 1) Bērns nodarbojas sev pazīstamos apstākļos, bez ārēja pamudinājuma.
- 2) Patstāvīgi izvēlas zināmus darbības veidus jaunās, neparastās, bet pēc rakstura tuvās situācijās.
- 3) Darbības pamatnoteikumi iegūst vispārinātu raksturu un kļūst par kritērijiem jebkuras patstāvīgas darbības apstākļos (Frīdenberga, 2003, 6).

Pēc darba autores domām, lai noklausoties pasaku bērni varētu radoši darboties viņiem vajadzētu būt otrajā un trešajā attīstības pakāpē, kas ļautu viņiem izmantot dažādas zīmēšanas tehnikas, variēt ar iegūtajām prasmēm. Izvēlēties atbilstošus attēlošanas tehniskos paņēmienus un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus. Šeit var redzēt cik attīstīta ir pirkstu muskulatūra, kā bērns vada roku.

Radošajā darbībā patstāvība ir obligāts mākslinieciskās darbības komponents, kas prasa grūtību pārvarēšanu un ir vērojams kā grūtības izpausme. Līdz ar to bērnu patstāvīgo darbību var aplūkot kā noteiktu radošās darbības rezultātu. Ja bērni mākslinieciskās darbības rezultātā attēlo kaut ko jaunu, kas atšķiras no parauga vai dotā varianta, tad bērna patstāvīgā darbība tiek dēvēta par radošu (Frīdenberga, 2003, 7).

Darba autore grib realizēt savu ieceri, ka bērni kļūs radošāki savos zīmējumos, ja klausīsies literārās pasakas, kas viņus pamudinās izmantot tēlus, kuri pieminēti pasakās, bet jaunās situācijās. Pēc zīmējuma pabeigšanas jāļauj bērnam par savu ieceri un rezultātu pastāstīt, pretējā gadījumā bērnam zudīs vēlme darboties. Radošajos darbos vajadzētu rosināt zīmējumos izmantot dažādus zīmēšanas materiālus, tos savstarpēji apvienojot. Darba autore uzskata, ka apvienojot pasaku klausīšanās procesu ar to attēlošanu radošajos zīmējumos, tiks attīstītas dažādas bērna spējas. Pats darba process bērniem būs saistošs un interesants.

Tātad, pasakas atbilst bērnu pasaules izpratnes īpatnībām un palīdz pasauli sakārtot bērna apziņā. Ja pasakas izvēlētas atbilstoši bērnu vecumam, tās palīdz izprast un noskaidrot būtiski svarīgus jautājumus par ļauno un labo, dzīvību un nāvi, skaisto un neglīto, dzīvību un nāvi, ko dod izvēles iespējas. Daudzas literārās pasakas vēsta par mūsdienām, par pavisam reāliem un sadzīviskiem notikumiem, par priekšmetiem un parādībām, kas diendienā ir ap bērnu. Literārās pasakas bieži vēsta par tagadni, kas ļauj paskatīties uz ikdienišķām lietām ar brīnumu pilnām acīm, padara to tik pievilcīgu bērnu acīs, bet pieaugušie to var izmantot bērna audzināšanā. Pasakās ir tēli un situācijas, ar kuru palīdzību bērns nemanāmi gūst dzīvei svarīgu informāciju. Tās ieved bērnu tādā lietu, attiecību un sakarību pasaulē, kas ikdienā var palikt neievērota un neapzināta. Literāro pasaku vizualizēšana ar atvērto jautājumu palīdzību attīstīs bērnos dažādu kognitīvo spēju izpausmi, izvēloties daudzveidīgas pasakas tiks panākts, ka bērns kļūst ieinteresēts radīt ko jaunu, nebijušu.

Izanalizējot, zinātnisko literatūru par pasaku ietekmi uz bērnu psihi, sociālo un emocionālo attīstību kopumā. Darba autore otrajā nodaļā izstrādās pedagoģiskos paņēmienus un pielietos tos praktiski, lai pilnveidotu vecākā pirmskolas vecuma bērnu radošumu.

2. Pedagoģisko paņēmienu izstrāde un pielietojums vecākā pirmskolas vecuma bērnu radošuma pilnveidei

2. 1. Pētījuma organizācija un izmantoto metožu raksturojums

Praktiskais pētījums tika veikts x PII sagatavošanas grupā. Praktiskā pētījuma gaitā bērnu vārdi ir mainīti. Lai sekmīgi risinātu bērna attīstības un audzināšanas jautājumus, pedagoģiskā darba pētniecībai izmanto speciālas zinātniskas metodes. Šajā darbā kā pētīšanas metodes izmantotas:

- 1) teorētiskās literatūras analīze;
- 2) novērošana;
- 3) tests;
- 4) pārrunas;
- 5) pedagoģiskā izmēģinājumdarbība,
- 6) datu apstrādes statistiskā metode.

Dz. Albrehta raksta, ka jebkurš darbs sākas ar literatūras avotu izpēti. Literatūras izpētes procesā uzkrājas zināms zinātniskais materiāls, kurš sastāv no pierakstiem par lasīto. No dažādiem literatūras avotiem iegūto informāciju nepieciešams analizēt, salīdzināt, sistematizēt. Iepazīstoties ar literatūru, pētniekam rodas vispārteorētisks priekšstats par pētāmo problēmu, kas tad arī ir zinātniskā pētījuma pirmais līmenis. Tālāk nepieciešams iepazīt pētāmā jautājuma risinājumu praksē, kas veicams ar speciālo metožu palīdzību (Albrehta, 1998, 12 – 15).

Kā viena no speciālajām metodēm ir novērošana, kas tiek uzskatīta par vienu no visizplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm, kam ir vairāki veidi; tiešā novērošana jeb novērošana līdzdalības formā, netiešā jeb pastarpinātā novērošana, atklātā un slēptā novērošana, nepārtrauktā un diskrētā novērošana, monogrāfiskā un šauri specializētā novērošana (Albrehta, 1998, 32 – 40).

V. Golubina raksta, ka pedagoģiskajā novērojumā praktiski tiek vērotas dažādas bērna darbības (vadoties pēc vērojuma mērķa un uzdevuma, noteiktas pedagoģiskās parādības izpētei), veikta to analīze salīdzināšana un izvērtēšana, nepieciešamo lēmumu pieņemšana pedagoģiskā procesa koriģēšanai (Golubina, 2007, 19).

Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība jeb pedagoģiskais konstatējošais eksperiments darbā izmantots, lai noteiktu sakaru starp pedagoģisko iedarbību un rezultātu. Tas ir dabiskais

eksperiments, kas notiek bērniem zināmos un ierastos apstākļos, tas netraucē nodarbību un audzināšanas procesa normālu gaitu. Galvenais – šai pedagoģiskajai izmēģinājumdarbībai nav un nebūs nevēlamu, negatīvu seku (Albrehta, 1998, 16 – 22).

Pedagoģiskā eksperimenta gaitā, pamatojoties uz iegūtajiem rezultātiem, jāpierāda vai jānoraida hipotēze. Turpmākais eksperimenta plānošanas uzdevums ir izmantojot hipotēzi, izstrādāt konkrētu eksperimenta plānu, ņemot vērā pieejamos līdzekļus, personālu, laiku, instrumentus (tests) (Geske, Grīnfelds, 2001, 32).

Savukārt V. Golubina raksta, ka ar pedagoģiskā eksperimenta palīdzību pārbauda zinātniskas hipotēzes ticamību, atklājot konkrētas nianšes un eksperimenta dalībnieka reakciju dažādās situācijās un sakarībās. Eksperimentu var veikt dabīgos un laboratorijas apstākļos. Veicot dabīgo pedagoģisko eksperimentu, jārikojas tā, lai tas netraucētu dabīgā procesa norises, nebūtu īpaši pamanāms (Golubina, 2007, 19).

A. Geske un A. Grīnfelds norāda, ka tests ir jautājumu virkne vai standartizēta uzdevumu sistēma pēc kuras izpildīšanas var pārbaudīt bērna intelektu, spējas, piemērotību kādam darbam vai arī noteikt citas īpašības. Veidojot testus, visa pamatā ir pētnieciskā hipotēze, kuru paredzēts pierādīt pētījuma gaitā (Geske, Grīnfelds, 2001, 106). Šī darba mērķis ir noteikt ar Torensa testa palīdzību bērnu radošuma sākotnējo līmeni un kā tas ir mainījies pēc pilnveides.

Pārrunās pedagogs noskaidro viņam nepieciešamo, saņemot atbildes no bērna. Šo metodi var izmantot kā papildinājumu novērojumam (Golubina, 2007, 19).

Datu apstrādes statistiskā metode. Kā vienu no izplatītākajām matemātiskajām metodēm, ko izmanto pedagoģijā ir skalu veidošana. Kā kvantitatīva pētīšanas metode tā dod iespēju izmantot skaitliskos rādītājus. Šajā nolūkā pārbaudāmajiem dod uzdevumus, kurus izpildot, viņi saņem vērtējuma pakāpi, kas izraudzīta no noteiktā secībā dotajiem vērtējumiem. Šiem atbilžu variantiem var dot nosacītas skaitliskās vērtības. Tas dod iespēju pētījumā izmantot matemātiskās metodes. Iegūtos datus var atspoguļot tabulā vai grafiskā veidā (Albrehta, 1998, 25).

Praktiskā pētījuma struktūru veido:

- vecākās pirmsskolas vecuma bērnu radošuma sākotnējā līmeņa noteikšana;
- pedagoģiskā novērošana;
- tests;
- pārrunas;
- iegūto datu analīze.

Vispirms x PII tika veikta vecākā pirmsskolas vecuma bērnu situācijas izpēte – radošuma līmeņa noteikšana, izmantojot Torensa testu.

2. 2. Pētījumā iesaistīto bērnu sākotnējā izpēte

Darba autore, lai sākotnēji varētu izpētīt vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošumu, izmantoja E. P. Torensa izstrādātu radošuma noteikšanas testu, ar uzdevumu - "Pabeigt zīmējumu." Tests tika izmantots, lai izpētītu radošās dotības pirmsskolas vecuma 5 - 6 gadus veciem bērniem. Ļoti precīzi ievērojot testa organizēšanu, iegūto rezultātu mērīšanas procedūru, uzklusot un pierakstot bērna ieceru (sk. 3. pielikumu).

Arī B. Frīdenberga piedāvā līdzīga satura testu, bet nav izstrādājusi tik precīzus darbu novērtēšanas, analizēšanas kritērijus (Frīdenberga, 2003, 18).

Šajā testā ir 10 nepabeigtas figūriņas. Bērnam jāpievieno papildu līnijas, lai veidotos interesanti priekšmeti vai sižetiski attēli. Šim uzdevumu tiek dotas 10 minūtes. Bērnam jāuzzīmē tāds attēls vai stāsts, ko neviens cits iepriekš nav izdomājis. Bērnam tas jāpadara pilnīgs un interesants, papildinot to ar savām idejas. Jāpadomā par interesantu nosaukumu katram attēlam un apakšā jāuzraksta, vai jāpasaka testa vadītājam, kurš pieraksta nosaukumus

Šis tests apvieno vairākus radošuma kritērijus: prasmi, elastīgumu, attīstību, oriģinalitāti (sk. 1. pielikumu).

Pētījumā tika iesaistīti desmit x PII bērni, kuri aizpildīja iepriekš minēto testu (iegūtie rādījumi redzami 3. pielikumā). Katrs bērns sēdēja pie sava galdiņa un uz diviem bērniem bija viens pedagogs, jeb asistents, kurš palīdzēja bērniem pierakstīt darbu nosaukumus. Testēšanas laiks bija 10 minūtes, cik iespējams, aptuveni katram attēlam atvēlot 1 - 2 minūtes. Tajā pašā laikā ir nepieciešams pamudināt tos, kuri pārāk ilgu laiku velta vienam zīmējumam. Pirms izdalot lapas ar uzdevumiem, eksperimentētājs paskaidroja bērniem, ko un kā viņi darīs, lai tos ieinteresētu. Katrs zīmējums tiek novērtēts atsevišķi katrā no kritērijiem (prasme, elastīgums, attīstība, oriģinalitāte).

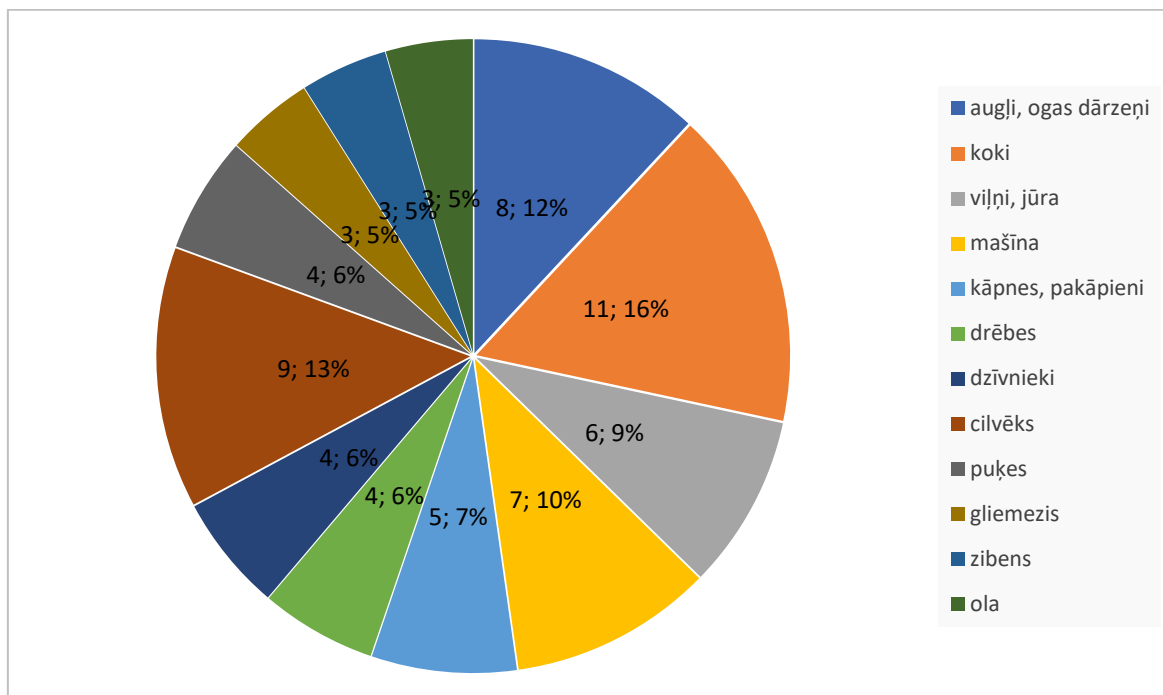
Prasme, ir rādītājs, kas tiek noteikts, skaitot pabeigto zīmējumu skaitu (ne vairāk kā 10); **elastīgumu** nosaka dažādu atbilžu kategoriju skaits. Pavisam Torens piedāvā 83 kategorijas, līdz ar to katrs zīmējums iederas kādā kategorijā. Katrai kategorijai ir atbilstošs numurs. Pēc testa veikšanas saskaita cik dažādas kategorijas bērns savos zīmējumos izmantojis.

Oriģinalitāte – minimālais punktu skaits ir 0, bet maksimālais vērtējums ir 2 punkti (norādīti atsevišķos sarakstos). Testā bērniem tiek dots uzdevums uzzīmēt jēgpilnu attēlu. Ja

papildinātajā zīmējumā saskatāms stereotips, tad vērtējums ir 0. Ja papildinātais zīmējums izceļas ar oriģinalitāti, tad vērtējums ir 1 vai 2.

Attīstība - tiek dots punkts katrai būtiskajai detaļai (idejai), kas papildina zīmējumu.

Pirmajā rādījumā tika uzskaitītas dažādās kategorijas, kuras bērni ir izmantojuši savos zīmējumos (sk. 2. attēlu).

2. attēls. Biežāk lietotās kategorijas.

Pēc iegūtās diagrammas, darba autore secina, ka bērni savos zīmējumos izmantojuši tādas kategorijas ar kurām ir pazīstami ikdienā – koki, augļi, ogas, mašīnas, cilvēki un drēbes. Diagrammā neparādās tās kategorijas, kuras izmantojuši viens vai divi bērni – lupas, rieksts, zīle, grāmata, māja, mākonis, mēness, bungas, bumba.

Otrajā uzdevumā darba autore aplūko oriģinalitāti, kurā ņemti vērā testa autora nosacījumi par 0 – 1 – 2 punktiem. Ir izdalītas speciālas kategorijas kurās var iegūt attiecīgo punktu skaitu (sk. 4. tabulu).

4. tabula. Figūru skaidrojumi

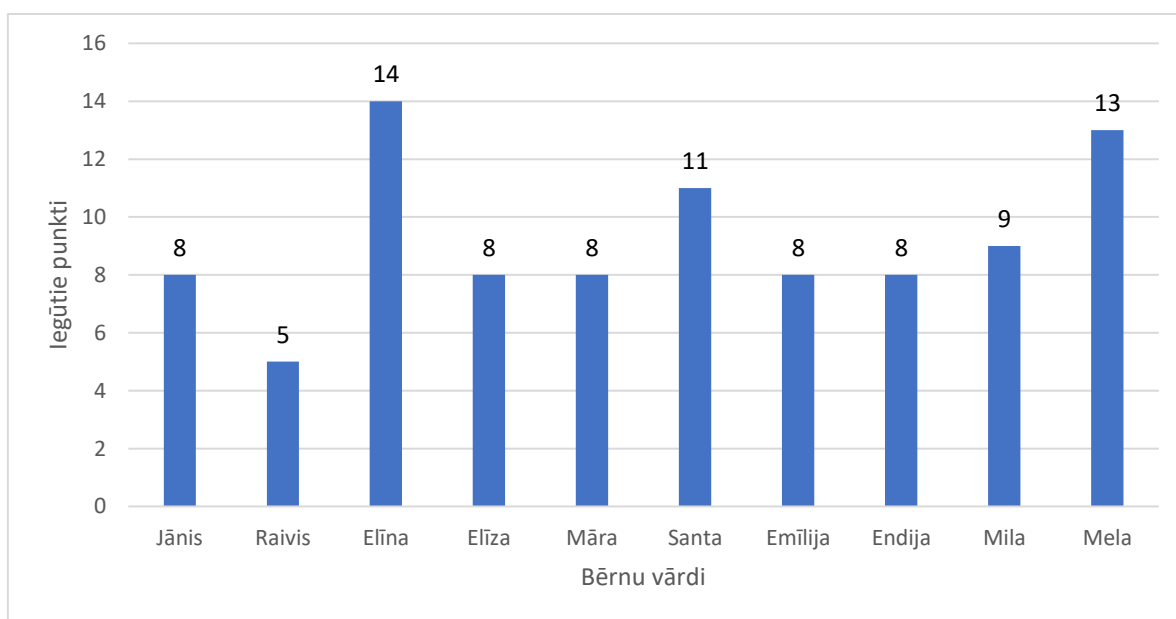
0 balles Stereotipi	1 balle Oriģinalitāte	2 balles Oriģinalitāte
1. figūra		
Abstrakts tēls Seja, cilvēka galva Brilles Putns, bezdelīga	Uzacis, cilvēka acis, jūras viļņi, kaķis, suns, dzīvnieki	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.

	Mākonis, ābols, sirds, pūce, zieds, puķe, cilvēks, vīrietis, Parādības.	
2. figūra		
Abstrakts tēls Koks un tā detaļas Kaķene, zieds	Māja, celtniecība, zīme, simbols, norāde, putns, pēdas, kājas, cipars, cilvēks	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.
3. figūra		
Abstrakts tēls Skaņu un radio viļņi Cilvēka seja Burukuģis, laiva Augļi, dārzeni	Vējš, mākonis, lietus, gaisa baloni, koks un detaļas, ceļš, tilts, dzīvnieks, vai tā purns, karuselis, šūpoles, riteņi, lokš un bultas, zivis, mēness, zivs, ragavas, puķes.	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.
4. figūra		
Abstrakts tēls Jūras viļņi Jautājuma zīme, Čūska Cilvēka seja Dzīvnieka aste, snuķis	Kaķis, galds, krēsls, karote, pele, kukainis, gliemezis, brilles, putns, gulbis, zoss gliemežvāks, pārdabiskas būtnes, pīpe, zieds.	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.
5. figūra		
Abstrakts tēls, bļoda, vāze, krūze, kuģis, laiva, cilvēka seja, lietussargs.	Ūdenstilpne, ezers, sēne, lūpas, zods, grozs, citroni, ābols, lokš un bultas, bedre, krauja, sēne, ola.	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.
6. figūra		
Abstrakts tēls, kāpnes, pakāpieni, cilvēka seja.	Kalni, klintis, vāze, koks, egle, žakete, jaka, kleita, zibens, pērkonis, cilvēks – vīrietis, sieviete, zieds.	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.
7. figūra		
Abstrakts tēls, mašīna, atslēga, sirpis.	Sēne, kauss, lēca, lupa, cilvēka seja, karote, āmurs, brilles, velosipēds.	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.
8. figūra		
Abstrakts tēls, meitene, sieviete, cilvēka galva vai ķermenis.	Vāze, koks, grāmata, kreklīšs, kleita, raķete, pārpasaulīgas būtnes, zieds, vairogs.	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.
9. figūra		

Abstrakts tēls, kalni, dzīvnieks, m burts.	Kamieli, vilks, kaķis, lapsa, cilvēka seja, suns, cilvēka figūra.	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.
10. figūra		
Abstrakts tēls, zoss, pīle, koks, egle, cilvēka seja, lapsa.	Meitene, putns, pārspaulīgas būtnes, cipars, cilvēka figūra.	Speciāli atzīmētas lietas, priekšmeti, parādības. Atsevišķi veidots saraksts.

Kā varam redzēt 4. tabulā, testa autors ļoti precīzi norāda, kas katrā zīmējumā ir iespējams attēlot. Stereotipiskie zīmējumi balles nesaņem. 2 balles ir iespējams iegūt, ja zīmējums ir nestandarta. Šādi zīmējumi gadās retāk par 2% gadījumu.

Darba autore, analizējot bērnu zīmējumu oriģinalitāti, vadījās pēc Torensa dotajiem vērtējumiem (sk. 3. attēlu).

3. attēls. Bērnu zīmējumu oriģinalitāte

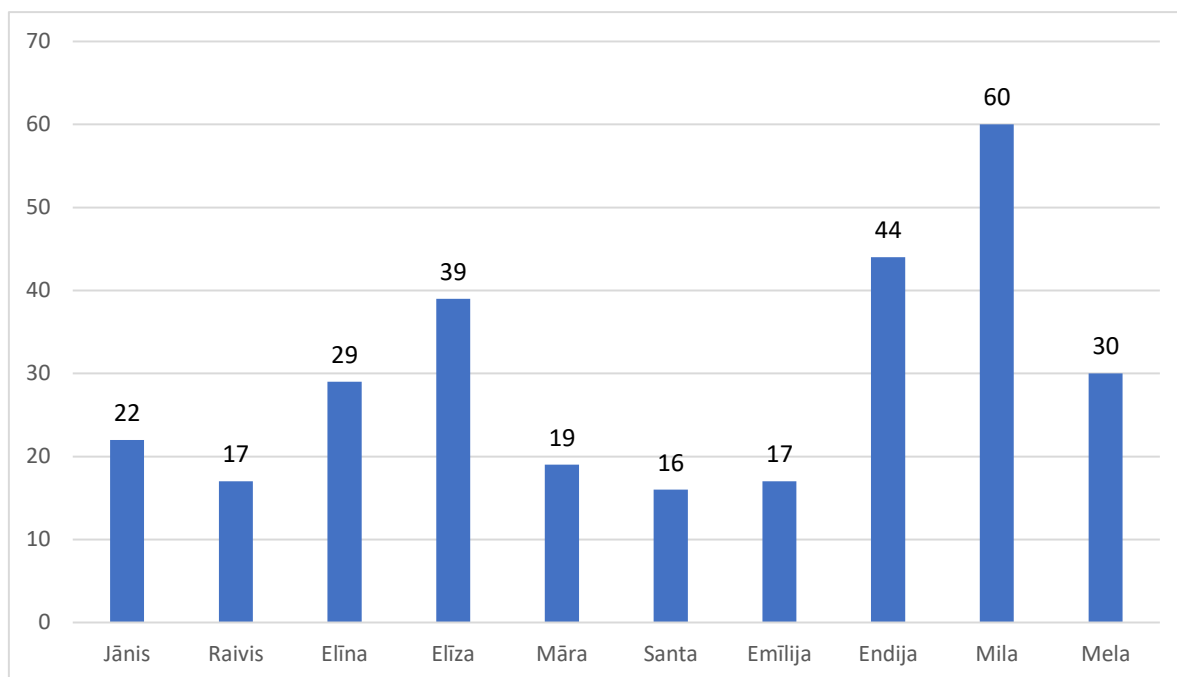
Darba autore analizējot iegūto diagrammu, redz, ka bērnu darbos oriģinalitāte ir diapazonā no 5 – 14. Lielākais punktu skaits, ko bērni varēja iegūt ir 20, līdz ar to darba autore noteica trīs līmeņus bērnu oriģinalitātei - zems, vidējs un augsts (sk. 5. tabulu).

5. tabula. Bērnu zīmējumu oriģinalitātes līmeņi

Punkti	Līmeņi	Bērni
5 - 9	Zems līmenis	Jānis, Raivis, Elīza, Māra, Endija, Mila,
10 - 15	Vidējs līmenis	Elīna, Santa, Emīlija, Mela
16 - 20	Augsts līmenis	

Iegūtie dati liecina par to, ka 6 bērniem ir zems oriģinalitātes līmenis, bet 4 bērniem vidējs oriģinalitātes līmenis. Augsts līmenis diemžēl nav nevienam bērnam.

Zīmējuma attīstība tiek vērtēta, kā spēja iesākto līniju papildināt ar dažādām detaļām (sk. 4. attēlu).

4. attēls. Bērnu zīmējumu attīstība.

No iegūtās diagrammas, redzams, ka zemākai rādītājs ir 16, bet augstākais 60. Ja tiek ņemta vērā E. Torensa rādījumu iespējamība, tad vecuma normai atbilst 50 ± 10 . Kā redzams, tad tikai divi bērni, veikuši šo uzdevumu normā. Elīza ļoti pietuvinājusies normai, jo pietrūkst tikai viens punkts. Bet pārējie diemžēl atrodas ļoti tālu no noteiktās normas (sk. 6. tabulu).

6. tabula. Bērnu zīmējumu attīstības līmeņi pēc Torensa (Сборник психологических тестов, 2006, 112 - 127)

Punkti	Līmeņi	Bērnu vārdi
0 - 34	Mazāk par normu	Jānis, Raivis, Māra, Elīna, Santa, Emīlija, Mela
35 - 39	Nedaudz zem normas	Elīza
40 - 60	Norma	Mila, Endija
61 - 65	Nedaudz labāk par normu	
66 - 70	Augstāk par normu	

Tā kā no visiem zīmējumiem (100) netika pabeigts tikai 1, tad darba autore sīkāk neanalizē bērnu prasmi.

Lai labāk saprastu bērnu radošuma līmeni, kurā tika novērtēta zīmējuma oriģinalitāte un zīmējuma attīstība, tika veikta bērnu izpēte.

Jānis

Pēc testa rezultātiem - zīmējumu oriģinalitātes līmenis zems, attīstība zem normas. Interese par vizuālo informāciju neliela, neiegaumē redzētā sīkas detaļas, maz laika pavada zīmējot vai veidojot, gandarījumu no tā negūst. Ar saviem darba rezultātiem bieži ir neapmierināts. Bērns nav izdomas bagāts - ja jāizdomā kāda tēla raksturīgākās īpašības un tās jāparāda kustībās – gaida citu bērnu variantus. Ja ir vēlēšanās, tad spēj noturēt uzmanību ilgāku laiku, uztvert uzdevuma nosacījumus un norādes. Vāji attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra.

Raivis

Pēc testa rezultātiem - zīmējumu oriģinalitātes līmenis zems, attīstība zem normas. Ar saviem darba rezultātiem apmierināts, jo darbiņus veic ļoti lēni un akurāti. Ļoti patīk un padodas rokdarbi, veidošana ar plastilīnu. Lēns darba temps. Ja gadās kāda neveiksme, tad pārdzīvo. Spēj organizēties darbam, taču reizēm jāatgādina par kārtību. Bieži izdara savus īpašus secinājumus. Labi attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra. Liela interese par vizuālo informāciju, iegaumē redzētā sīkas detaļas, daudz laika pavada zīmējot vai veidojot.

Elīna

Pēc testa rezultātiem - zīmējumu oriģinalitātes līmenis vidējs, attīstība zem normas. Nodarbībās aktīva, strādā raitā tempā. Rokdarbus, zīmējumus, veidošanas darbus veic aizrautīgi, ar interesi. Ar saviem darba rezultātiem apmierināta, taču reizēm var būt arī kritiska. Spēj organizēties darbam. Informāciju uztver ātri, saprot uzdevumu nosacījumus un norādes, taču, dažreiz, mēdz pasteigties un nokļūdīties. Labas novērošanas spējas. Izrāda interesi par grāmatām un lasīšanu. Meitene ir izteikti zinātkāra, spēj gremdēties savā nodarbē.

Elīza

Pēc testa rezultātiem - zīmējumu oriģinalitātes līmenis zems, attīstība nedaudz zem normas. Nodarbībās vēlas daudz runāt, stāstīt savu pieredzi, taču reizēm tas ir nevietā un neatbilst nodarbības tematam. Līdz ar to samazinās darba kvalitāte. Darbus veic diezgan pavisā – vēlas ātrāk pabeigt, steidzas. Ar saviem darba rezultātiem ne vienmēr apmierināta. Spēj organizēties darbam. Labas novērošanas spējas. Labi spēj attēlot dažādus dzīvniekus tam raksturīgajās kustībās. Meitenei ļoti plašs vārdu krājums. Runā izteiksmīgi. Patīk dziedāt, dejot, zīmēt, rotaļāties ar vienaudžiem, iejusties dažādos tēlos – spēlēt teātri.

Māra

Pēc testa rezultātiem - zīmējumu oriģinalitātes līmenis zems, attīstība zem normas. Nodarbībās aktīvs, centīga, atbildīga, strādā raitā tempā. Rokdarbus veic aizrautīgi un ar interesi. Ar saviem darba rezultātiem ir apmierināta.. Svarīga uzslava un atbalsts. Uztver ātri, saprot uzdevuma nosacījumus un norādes. Labas novērošanas spējas. Liela interese par vizuālo informāciju, iegaumē redzētā sīkas detaļas, daudz laika pavada zīmējot vai veidojot, nopietni izturas pret savu nodarbi un gūst no tās gandarījumu.

Santa

Pēc testa rezultātiem - zīmējumu oriģinalitātes līmenis vidējs, attīstība zem normas. Nodarbībās mazaktīva, necenšas, mēdz būt izklaidīga, aizsapņojas, nodarbojas ar blakus lietām. Rokdarbus veic pavirši – ļoti lēns darba temps. Ar savu darba rezultātu ne vienmēr ir apmierināta. Pārdzīvo neveiksmes. Svarīga uzslava un atbalsts. Grūtības ar novērošanas spējām. Interese par vizuālo informāciju neliela, neiegaumē redzētā sīkas detaļas.

Emīlija

Pēc testa rezultātiem - zīmējumu oriģinalitātes līmenis vidējs, attīstība zem normas. Meitene ir izteikti zinātkāra, bieži dara visu kā pati to saprot, neatkarīga izdomas bagāts spēlēs, materiālu izvēlē, daudz un dažādi spriedumi par konkrētu situāciju, spēj dažādi pieiet problēmu risināšanai, oriģinālas idejas vai oriģināli risinājumi, ir tieksme uz pabeigtību un precizitāti Ar saviem darba rezultātiem apmierināta. Svarīga uzslava, atbalsts, iedrošinājums. Labas novērošanas spējas.

Endija

Pēc testa rezultātiem - zīmējuma oriģinalitātes līmenis zems, attīstība normā. Nodarbībās klusa, bet vēro visu ar lielu interesi. Izrāda vēlmi piedalīties. Rokdarbus veic sev raksturīgā manierē – akurāti un precīzi. Labas novērošanas spējas. Liela interese par vizuālo informāciju, iegaumē redzētā sīkas detaļas, daudz laika pavada zīmējot vai veidojot, nopietni izturas pret savu nodarbi un gūst no tās gandarījumu. Darbi oriģināli ar izteiktu individualitāti.

Mela

Pēc testa rezultātiem - zīmējumu oriģinalitātes līmenis vidējs, attīstība zem normas. Lēni pārslēdzas no viena uzdevuma uz otru. Nodarbībās neaktīva, strādā lēni. Rokdarbi pavirši, zīmējumos daudz tumšu krāsu. Bieži aizdomājas un skatās tālumā. Nepieciešams nepārtraukts pamudinājums, iedrošinājums, uzslavas. Viduvējas novērošanas spējas, tāpēc neiegaumē sīkas detaļas. Interese par vizuālo informāciju neliela

Mila

Pēc testa rezultātiem - zīmējuma oriģinalitātes līmenis vidējs, attīstība normā. Veicot radošos darbiņus (zīmējumus, rokdarbus, veidojumus no plastilīna) strādā ar izdomu, aktīvi, ar aizrautību. Ieklausās pedagoga padomos. Labas novērošanas spējas. Liela interese par vizuālo informāciju, iegaumē redzētā sīkas detaļas, daudz laika pavada zīmējot vai veidojot, nopietni izturas pret savu nodarbi un gūst no tās gandarījumu. Darbi oriģināli ar izteiktu individualitāti.

Lai pilnveidotu bērnu radošuma attīstības līmeni, darba autore ir atlasījusi un izveidojusi literāro pasaku kopu un mērķtiecīgi tās lasījusi kopā ar bērniem visa gada garumā. Pasaku sižeti, pēc atvērtā jautājuma uzdošanas, kas bija kā ieteikums teorētiskajā literatūrā, tika attēloti zīmējumos.

2. 3. Pētījuma rezultāti

Darba autore radošuma pilnveidei ir atlasījusi un izveidojusi literāro pasaku kopu, ņemot vērā šādus nosacījumus:

- 1) pasakām jābūt īsām, lai bērni varētu atcerēties tās saturu un iesaistītos tēlus;
- 2) pasaku tēliem jābūt bērniem zināmiem, pazīstamiem, labi saprotamiem;
- 3) pasakas sadalītas pa gadalaikiem;
- 4) lai var uzdot atvērtu jautājumu.

Radošuma attīstības sekmēšanas darbība tika sākota rudenī un pabeigta pavasarī. Kā jau teorētiskajā daļā tika analizēts, pasaku sižeti, pēc noklausīšanās tika attēloti zīmējumos izmantojot atvērtos jautājumus - "Kas notika tālāk?", "Ko katrs domāja?", "Kā tas beidzās?".

Lai pasakas pielāgotu norisēm dabā, darba autore tās sadalīja pa gadalaikiem. Tā kā mācību darbs pirmsskolas izglītības iestādē sākas rudenī, tad darba autore arī sāk ar šim gadalaikam piemērotām pasakām (sk. 7. tabulu).

7. tabula. Literārās pasakas par rudenī

N.p.k.	Pasaka	Atvērtais jautājums	Pilnveides gaita
1.	U. Auseklis "Kurmīša darbi rudenī"	Attēlo zīmējumā, kādu tu iztēlojies rudens balli.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 1. un 2. figūru no Torensa testa. Pēc darba veikšanas pārējie bērni cenšas

			attiecīgās figūras ieraudzīt. Ja neizdodas, tad bērns pats parāda, kurā vietā izmantojis dotās figūras.
2.	N. Dimants “Vakara pasaciņa”	Attēlo zīmējumā, kāds izskatījās vakars, vai par ko māmuļas stāstīja saviem bērniem.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 3. un 4. figūru no Torensa testa.
3.	N. Sladkovs “Ozols un vējš”	Attēlo zīmējumā, ko ozols sev visapkārt saskatīja.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 5. un 6. figūru no Torensa testa.
4.	M. Kļava “Ābola nelaime”	Attēlo zīmējumā ābola sašutumumu.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 7. un 8. figūru no Torensa testa.

U. Ausekļa pasaku “Kurmīša darbi rudenī” darba autore izvēlējās, jo kurmītis, ir tas tēls, kurš bērniem ir labi saprotams, jo animācijas filmās, bieži vien ir izmantots kurmīša tēls. Kaut arī kurmīti reti kurš no bērniem ir redzējis dzīvē, visiem ir priekšstats kāds tas varētu izskatīties. Arī ezis ir bērniem saprotams tēls. Ja aplūkojam pasaku no pieaugušo perspektīvas, tad mums ir skaidrs, ka ne kurmim, ne ezim nav vajadzīgi ne āboli, ne sēnes, bet bērniem šādu zināšanu vēl nav. Šādā veidā var sākt iepazīstināt bērnus ar sēņu šķirnēm, puķēm miķeļiņiem, pīlādzi. Svarīgi ir tas, ka tiek rīkoti ražas svētki un tos var sasaistīt ar senlatviešu Miķeļdienu, apjumībām, apkūlībām. Bērniem var piedāvāt vizualizēt gan to, kāds izskatījās mielasta galds, gan svētku balle, gan to kā sienāži spēlē.

N. Dimanta pasaku “Vakara pasaciņa” darba autore izvēlējās, jo bērniem ir ļoti skaidri saprotams, kas ir vakars. Šajā pasakā vakars ir parādīts kā atsevišķs tēls, kurš var redzēt un dzirdēt.

Bērni ļoti labi var iztēloties kā māmuļas stāsta vakara pasaciņas. Šī pasaka parāda, ka var noskumt par to, ka nesaņem vakara pasaciņu un tieši otrādi, ka bērniem jāpriecājas, ka vakarā vecāki velta viņiem savu laiku un uzmanību, izstāstot pasaku. Šī pasaka attēlo vakara un zvaigžņu sarunu, kas dod ierosmi bērnu iztēlei fantāzijai. Pati pasaka beidzas ar atvērto jautājumu - Klau, ja tu kādreiz redzi lidojam vakaru, izstāsti viņam vakara pasaciņu. Protams,

ka reālajā dzīvē bērns nevar redzēt lidojam vakaru, bet fantāzijās var, un izstāstīt savu pasaku var. Zīmējumā bērnam tiek dots uzdevums, attēlot jebkādu pasaku motīvu, zināmu vai izdomātu (uzdevums ar augstāku grūtības pakāpi).

N. Sladkova pasaku “Ozols un vējš” darba autore izvēlējās, jo pasakā notiek pamācoša saruna starp ozolu un vēju. Bērni skaidri var iztēloties kāds izskatās ozols un kāds vējš. Bērniem var rasties jautājums, par to, kas ir ziņkāre un kāpēc tā ozolu tik ļoti iespaidoja. Ļoti vienkāršā veidā autors parāda koku augšanu. Bērniem jāpaskaidro, ka viņu zinātkāre ļoti lielā mērā iespaido nevis viņu stiepšanos garumā, bet viņu prāta spēju apjomu. Var salīdzināt – koks aug augstumā un resnumā, bet cilvēks pieņemas prātā, gudrībā. Cilvēka virzītājspēks it vēlme visu zināt, būt gudrākam. Ber vai tad visu redzēsi un uzzināsi? Bet kas tur aiz apvāršņa? Aiz kalniem, aiz jūrām? Ar šīs pasakas palīdzību, darba autore liek bērniem domāt, kas varētu atrasties aiz apvāršņa, mājas, jūras utt..

M. Kļavas pasaku “Ābola nelaime” darba autore izvēlējās, jo ābols ir bērniem ļoti labi saprotams tēls. Bērni var iztēloties ābola un tārpa sarunu. Pasakā parādītas dažādas ābola un tārpa rakstura īpašības, kuras piemīt arī cilvēkiem - pielīšana. Zaudējot modrību, ābols pat nepamanīja, cik zemiski ir tārpa nolūki. Tārps ar saviem glaimiem ietekmēja ābola uztveri. Savukārt ābolam pati uzklusīt slavinājumus savā virzienā, kas bija par iemeslu tam, ka viņš pielaida tārpu sev tik tuvu. Ābols bija tik pieklājīgs, ka pats aicināja tārpu sev tuvoties. Ne vienmēr nepatika pret kādu ir jāslēpj. Bērniem jārosina fantazēt gan par ābolu, gan par tārpu. Kā jutās ābols pēc tārpa uzbrukuma.

Kā nākamās, darba autore izvērtēs un analizēs pasakas par ziemu (sk. 8. tabulu).

8. tabula. Literārās pasakas par ziemu

1.	F. Jansons “Baltā villaine”	Attēlot zīmējumā, kādu tu iztēlojies Sniega māmuliņu.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 9. un 10. figūru no Torensa testa.
3.	M. Kļava “Sniegavīra slota”	Attēlo zīmējumā, kā izskatījās slota, kuru uztaisīja Ragana.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 1., 2., 3. un 4. figūru no Torensa testa. Pēc darba veikšanas pārējie bērni cenšas attiecīgās figūras ieraudzīt. Ja neizdodas, tad bērns pats parāda, kurā

			vietā izmantojis dotās figūras.
4.	V. Karstens “Pārļais zieme”	Attēlot zīmējumā, kādus draugus Adatiņš pavasarī satiks, vai arī uzzīmēt, ko Adatiņš redz sapņos.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 5., 6., 7. un 8. figūru no Torensa testa. Pēc darba veikšanas pārējie bērni cenšas attiecīgās figūras ieraudzīt. Ja neizdodas, tad bērns pats parāda, kurā vietā izmantojis dotās figūras.

F. Jansona pasaku “Baltā villaine” darba autore izvēlējās, jo bērnus var iepazīstināt ar senlatviešu apģērbu – villaini. Atkārtoti jāpiemin, ka arī labību asniņi un augu saknes var runāt ar to pastāstīt kā viņas jūtas. Bērni var atcerēties kā jūtas viņi, kad ir liels sals un aukstums. Pasakā pieminēti bērniem labi pazīstamie dzīvnieki zaķis un vāvere, kurus bērni var attēlot kustībā, attēlot kādas ir zaķa un vāveres kustības, kad āra valda sals un viņiem ir auksti. Sniega māmulīņa – tēls, kurš nav reālajā dzīvē, un bērniem ir iespēja šo tēlu izdomāt. Sniega māmulīņa attēlota kā labais tēls, kurš uzklausa zvēriņu bēdas, asniņu bailes un saknīšu raudas, un tādēļ uzklāja pāri zemi balto villaini. Ar šīs pasakas palīdzību kārtējo reizi var pārrunāt labo darbu nozīmi, kā bērni izprot labos darbus. Rosinot bērnu fantāziju, darba autore lika attēlot Sniega māmulīņu.

M. Kļavas pasaku “Sniegavīra slota” darba autore izvēlējās, jo tēls Sniegavīrs bērniem ir tuvs un saprotams - spaini galvā, pogu acīm, burkāna degunu un slotu rokā. Ravana – tēls, kurš bērniem arī ir saprotams. Sniegavīram piedēvēta tāda īpašība kā labsirdība, tēls, kurš ar savām acīm arī citus saskata mīļus, labus un sirsnīgus. Sniegavīra un raganas sarunas ietekmē, atdzīvojas arī slota. Slota negribēja kalpot Raganai par slotu. Darba autorei šķiet, ka pasakas iznākums ir ļoti interesants, jo ravana kā ļaunais tēls slotu neiegūst, bet iegūst mācību, ka svešas lietas nedrīkst ņemt un slotu lidošanai jātaisa pašai. Šī pasaka arī bērniem nodertu par mācību, ka svešas lietas nedrīkst iekārot un paņemt. Bērniem uzdevums, attēlot kāda izskatījās Raganas pašas izveidotā slota.

V. Karstena pasaku “Pārļais zieme” darba autore izvēlējās, jo pasakā ir stāstīts par bērniem labi saprotamu tēlu ezis Adatiņu. Interesanti, ka ezim dots pat vārds. Lai izpaustos

radošums, bērnus var mudināt izdomāt ezim citu vārdu. Ar pasakas palīdzību, bērniem var mācīt, ka ir dzīvnieki, kuri guļ ziemas miegu. Pavasarī, kad Adatiņš modīsies, viņš satiksies ar saviem draugiem. Bērniem jāattēlo ar kādiem meža iemītniekiem ezis pavasarī varētu satikties. Otrs variants varētu būt, kādus sapņus Adatiņš redz, guļot ziemas miegu.

Pēc ziemas nāk pavasaris, tādēļ arī pasakas par raudošām lāstekām un citām dabas parādībām, kuras saistītas ar pavasari (sk. 9. tabulu).

9. tabula. Literārās pasakas par pavasari

1.	M. Stāraste “Snaudulītis pavasarī”	Attēlo zīmējumā saldo miegu un raibos sapņus, kurus mala Snaudulītis.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 9., 10., 1. un 2. figūru no Torensa testa.
2.	A. Jesens “Ziemas asaras”	Attēlo zīmējumā, kādu tu iztēlojies pavasara atnākšanu.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 3., 4., 5. un 6. figūru no Torensa testa.
3.	M. V. Purviņa “Lācēna ziema”	Attēlo zīmējuma, kā lācēns jutās ieraugot stikla bumbu ar sniegu, kāda izskatījās stikla bumba.	Bērniem tiek piedāvāts savos zīmējumos iekļaut 7., 8., 9. un 10. figūru no Torensa testa.
4.	N. Dimants “Pasaka par lapu”	Attēlo zīmējumā ko lapa redzēja otrpus žogam.	Tālākajā darbā figūras var variēt. Var dot tikai vienu, vai tieši otrādi – visas.

M. Stārastes “Snaudulītis pavasarī” darba autore izvēlējās, jo ir liela iespēja dot bērniem vaļu fantāzijai. Rūķis ir viens no tiem tēliem, kurš realitātē nav sastopams, bet bērniem zināms, un ļoti labi saprotams. Visiem ir zināms, kas ir miegs un sapņi, bet kā tos var malt, ar ko var malt, kas ir malšanas? Tik daudz neatbildētu jautājumu ir šajā it kā nelielajā, īsajā pasakā. Bet, kad beidzas miega un sapņu malšana, rūķim jāpalīdz zilajiem vizbuļiem, kukaiņiem, mušiņām, ezim (bērnam tuvi un saprotami tēli), pamosties no ziemas miega. Darba autore balstoties uz teorētiskās literatūras atziņām, šo pasaku interpretē, kā bērna saistību ar dabu – kā dzīvnieki guļ ziemas miegu, kā pienākot pavasarim mostas gan augi, gan dzīvnieki.

A. Jesena pasaku “Ziemas asaras” darba autore izvēlējās, jo pasakā attēlota saruna starp bērniem labi saprotamām lietām - lāsteku un zvirbulīti. Bērniem labi saprot, kas ir asara un raudāšana. Zvirbulis ir nesaprašanā kāpēc lāstekas raud, jo viņam nav izpratnes par dabas norisēm pavasarī. Bērniem savukārt, rosinot izdomu, var jautāt, kas vēl dabā notiek, kad tuvojas

pavasaris. Vārna ir dzīvojusi ilgāk par zvirbulēnu un saprot dabas pārmaiņas, var putnēnam tās izskaidrot. Ar šīs pasakas palīdzību, bērniem tiek atklāts, ka ir lietas par kurām var zināt tikai tad, ja tu esi ilgāk dzīvojis un kā šādās dzīves gudrībās vajag ieklausīties. Bērni savos zīmējumos var atklāt, kādas dabas parādības notiek pavasarī.

M. V. Purviņas pasakas “Lācēna ziema” darba autore izvēlējās, jo pasakas galvenie varoņi ir bērniem labi pazīstami un saprotami tēli – zaķēns un lācēns. Ļoti labi var paskaidrot, ka lāči guļ ziemas miegu. Ziemu raksturo zaķēns, bet pēc tam ziemu var raksturot paši bērni, izmantojot savu pieredzi un redzējumu par gadalaikiem. Šī pasaka ir lielisks paraugs kurā tiek raksturota draudzība, nesavtīgums. Zaķēns lācēna dēļ atdod visus savus iekrājumus, lai varētu nopirkt lācēnam stikla bumbu ar sniegu, un lācēns varētu uzzināt kāda izskatās ziema. Iepriecināt draugu – pasakas galvenā doma. Zaķēns pat atsakās no savām iecerēm pirkt ragaviņas, lai īstenotu savu nodomu. Ar šīs pasakas palīdzību, var pārrunāt cilvēciskās īpašības, kurš no bērniem rīkotos līdzīgi, kurš pretēji. Bērni savu radošumu var izpaust zīmējumā, kurā attēlota stikla bumba ar sniegu, vai kā lācēns jutās ieraugot ziemu, kā zaķēns jutās uzdāvinot bumbu lācēnam.

N. Dimanta “Pasaku par lapu” darba autore izvēlējās, lai parādītu bērniem, ka tu vari būt atšķirīgs no citiem, ka kāds cits mūsu vidū var būt savādāks. Ka nevar spriest par to, ko tu neesi redzējis. Viena lapa no pārējām bija savādāka, viņa daudz domāja un ļoti ticēja sev. Lapa daudz sapņoja, bija zinātkāra un negribēja pakļauties pārējām lapām. Viņa domāja dziļi. Kad lapa atrāvās no zara viņa arī lidoja – tikai pretējā virzienā. Uz augšu. Viņa pacēlās virs mūra un pazuda aiz tā, pārējo lapu apbrīnas skatienu pavadīta. Citāda, savādāka, radoša, domājoša..... Šīs rakstura īpašības piemita lapai. Bērniem ļaut vaļu fantāzijai, kā šī lapa izskatījās un ko viņa ieraudzīja aiz mūra.

Literārās pasakas par vasaru darba autore jau izmanto maija beigās, jo vasarā bērnu, kuri apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi ir maz, grupas tiek apvienotas un aktīvs mācību darbs nenotiek (sk. 10. tabulu)

10. tabula. Literārās pasakas par vasaru

1.	M. Kļava “Saulespuķe un vējš”	Attēlo zīmējumā, kā jutās vējš pēc sarunas ar saulespuķi.	Bērns pēc brīvas izvēles var izmantot piedāvātās figūras. . Pēc darba veikšanas pārējie bērni cenšas attiecīgās figūras ieraudzīt. Ja neizdodas, tad bērns pats parāda , kurā
----	-------------------------------	---	---

			vietā izmantojis dotās figūras.
2.	M. Kļava “Akmens ceļa malā”	Attēlo zīmējumā kādu pasauli redzēja akmens un kādu taurenis.	Bērns pēc brīvas izvēles var izmantot piedāvātās figūras. . Pēc darba veikšanas pārējie bērni cenšas attiecīgās figūras ieraudzīt. Ja neizdodas, tad bērns pats parāda , kurā vietā izmantojis dotās figūras.
3.	M. Bendrupe “Dūšīgais Ļipainītis”	Attēlo zīmējumā kādas izskatījās bailes.	Bērns pēc brīvas izvēles var izmantot piedāvātās figūras. . Pēc darba veikšanas pārējie bērni cenšas attiecīgās figūras ieraudzīt. Ja neizdodas, tad bērns pats parāda , kurā vietā izmantojis dotās figūras.

M. Kļavas pasaku “Saulespuķe un vējš” darba autore izvēlējās, jo tajā, caur pasaku tēliem ir attēlotas cilvēku savstarpējās attiecības, cilvēku rakstura īpašības. Saulespuķe ir tēls, kura ar savu krāšņumu izmanto vēja labo sirdi, un to ka viņa viņam patīk. Vējš savukārt ir gatavs darīt visu, tikai lai pievērstu saulespuķes uzmanību. Par šīm īpašībām varētu būt ievadsaruna vai jau iepriekšējā nodarbībā apspriestas cilvēku īpašības un tad ar šīs pasakas palīdzību, parādīts kā tās iemājo pasaku tēlos, un attēlo darbību sadzīvē. Saulespuķes un vēja vietā varētu būt jebkurš. Lai bērni varētu pasaku ilustrēt, darba autore liek bērniem iejusties vēja tēlā un attēlot, kā vējš jutās, kad viņš bija izpildījis saulespuķes lūgumu, bet viņa to nenovērtēja un pievērsās saulei.

M. Kļavas pasaku “Akmens ceļa malā” darba autore izvēlējās, lai kārtējo reizi parādītu bērniem, ka sadzīviskas lietas sarunājas, par nopietniem dzīves procesiem, un to var attiecināt arī uz cilvēkiem. Pasakas galvenie varoņi ir akmens un taurenis. Neviens akmenim nepievērsa uzmanību, jo tas gulēja ceļa malā un bija parasts. Akmens priecājās par mākoņiem debesīs, par

bērzu, par to, ko redzēja sev apkārt. Taurenis visu ap sevi saskatīja pelēku un priecājās tikai par sevi, īgņojās uz akmeni, jo gribēja, lai akmens priecātos tikai par viņu. Akmens visu laiku prātoja un, nevarēja izdomāt, kā labāk: būt pelēkam un redzēt krāsaini vai būt krāsainam un redzēt pelēki. Šī pasaka ir lielisks piemērs, ka vajag priecāties par ikdienišķām lietām, nevis gaidīt tikai brīnumus.

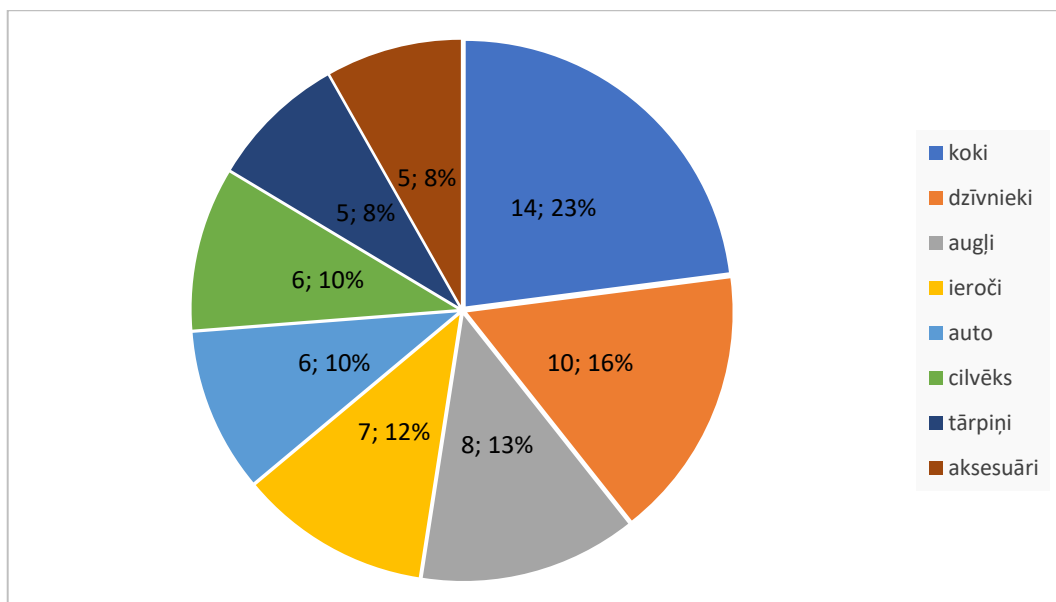
M. Bendrupes pasaku “Dūšīgais Ļipainītis” darba autore izvēlējās, jo tajā attēlota tāda īpašība kā bailes. Bet šīs bailes piemīt zaķēnam, tāpēc ar pasakas palīdzību parādīts kā ar tām var tikt galā. Šajā pasakā āpsis parādīts kā dzīves pieredzējis, gudrs dzīvnieks, kurš dod zaķēnam padomu. Daudziem bērniem arī bailes, bet ņemot vērā āpša padomu arī bērni tās var uzvarēt. Tā kā pasakā attēlotais zaķēns, tā arī bērniem jāsaņem dūša un jāskaita zaķa dzejolītis. Tad bailes sapratīs, ka bērniem nav bail un atkāpsies. Ar šīs pasakas palīdzību, jāiedrošina bērni, jāstāsta, ka bailēm pašām bail.

Darba autore savās nodarbībās izmanto dažāda veida uzskati, dinamiskās pauzes, rotaļas, lai paspilgtinātu bērnu iztēli un veicinātu radošuma pilnveidi (sk. 6. pielikumā).

Veicot pārrunas par pasaku sižetiem un radot zīmējumus, darba autore cer, ka vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma līmenis uzlabosies. Līdz ar to tika veikta atkārtota bērnu radošuma līmeņa noteikšana. Pirmreizējos un atkārtotos rezultātus var aplūkot 4. pielikumā 67. lpp..

2. 4. Pētījumā iegūto datu analīze

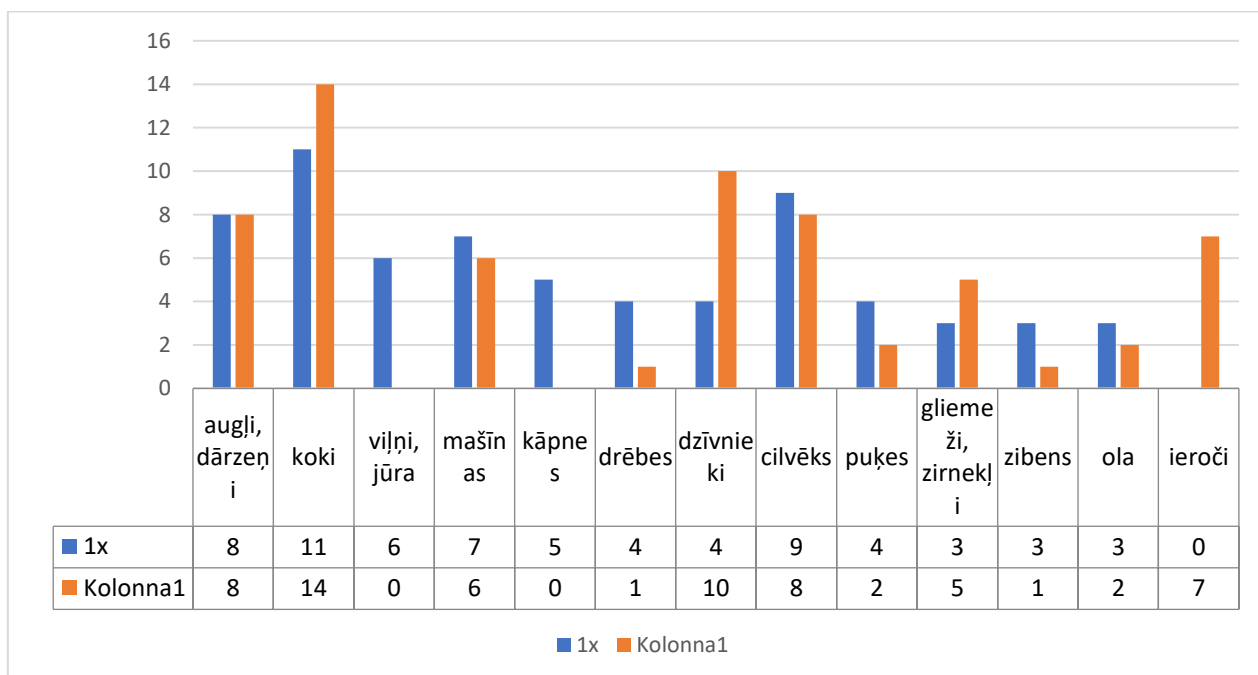
Lai novērtētu pedagoģiskās darbības atlasīto metožu un paņēmienu efektivitāti, pēc plānotās radošuma pilnveides, maija beigās tika veikta atkārtota vecākā pirmsskolas vecuma bērnu testēšana. Tika veikti tādi paši uzdevumi kā pirmajā reizē – papildināt dotās figūras ar dažādām interesantām līnijām un pateikt zīmējuma nosaukumu. Pēc atkārtotās pārbaudes, darba autore apkopoja visus rezultātus un ieguva šādus datus (sk. 5. attēlu).

5. attēls. Izvēlētās kategorijas atkārotajā pārbaudē

Kā redzams iegūtajā diagrammā, 14 zīmējumos ir attēloti koki, kas ir 23% no visiem zīmējumiem, 10 zīmējumos attēloti dzīvnieki (16%), 8 zīmējumos redzami augļi un dārzeņi, 7 zīmējumos ir attēloti ieroči (vairogs, loks, bultas, kaķenes, šautenes), 6 zīmējumos – mašīnas, cilvēki, gliemeži un zirnekļi.

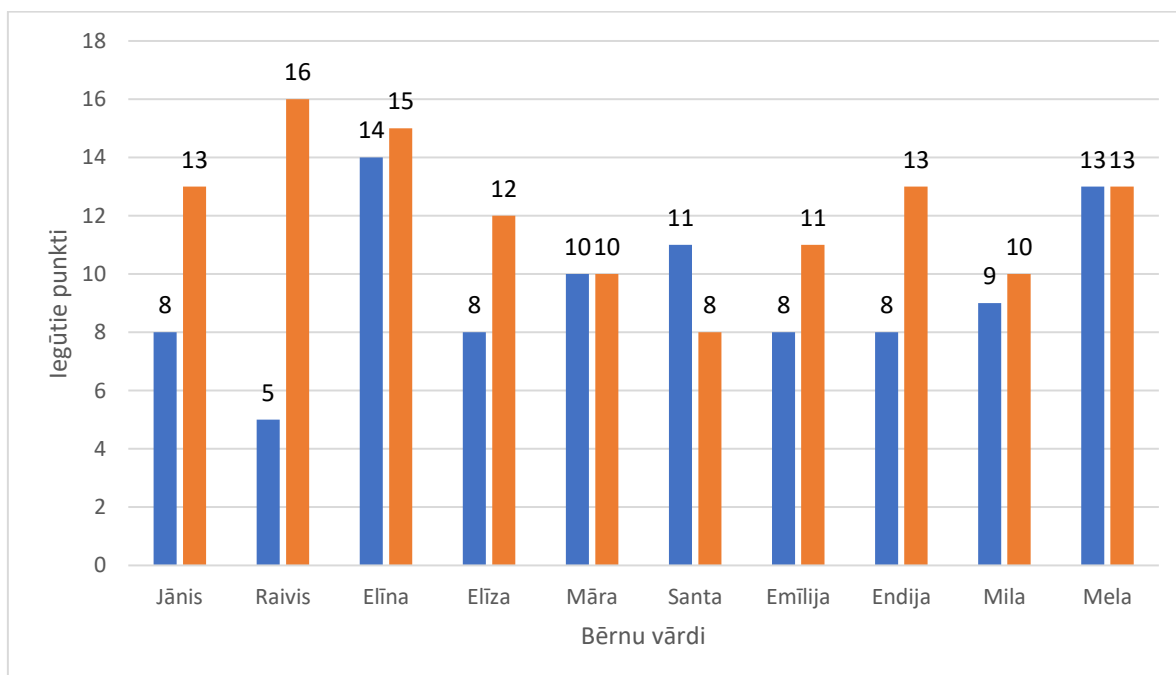
Pārējās kategorijas darba autore nepieminēja, jo attēloti vienā vai 2 zīmējumos. Lai salīdzinātu pirmreizējos un atkārtotos darba rezultātus, darba autore izveidoja diagrammu, kurā tas ļoti uzskatāmi redzams (sk. 6. attēlu).

6. attēls. Pirmreizējo un atkārtoti iegūto kategoriju skaita salīdzinājums

Aplūkojot pirmajā reizē un atkārtoti iegūtos rezultātu, darba autore redz, ka visaugstākos rādītājus ieguvuši zīmējumi, kuros attēloti koki. Tā kā gada laikā bērni ir paaugušies, pēc iegūtajiem rezultātiem redzams, kā mainījušās viņu intereses, zināšanas par dažādām lietām. Augļi un dārzeņi palikuši iepriekšējā līmenī – bērni ar tiem saskaras ikdienā un tos pazīst. Redzams, ka atkārtotajā pārbaudē neviens no bērniem nav zīmējis jūru, viļņus, jo šis zīmējums ir ļoti vienkāršs un neprasa radošumu vispār, tāpēc bērni no tā atteikušies. Varam redzēt, ka neviens no bērniem nav zīmējis kāpnis, kas viņiem licies pārāk vienkārši. Redzams, ka kategorija dzīvnieki palielinājusies par 6 vienībām. Samazinājušies zīmējumi ar zibeni, olu, puķēm, drēbēm. Palielinājies zīmējumu skaits ar zirnekļiem un gliemežiem, kas ir daudz sarežģītāki pēc formas un izskata kā pirmajā reizē.

Darba autore salīdzina arī zīmējumu oriģinalitātes līmeni. Kā bērni figūras izpratuši pirmajā reizē un kā atkārtoti pēc attīstošās darbības veikšanas (sk. 7. attēls).

7. attēls. Bērnu zīmējumu pirmreizējs un atkārtots oriģinalitātes līmenis

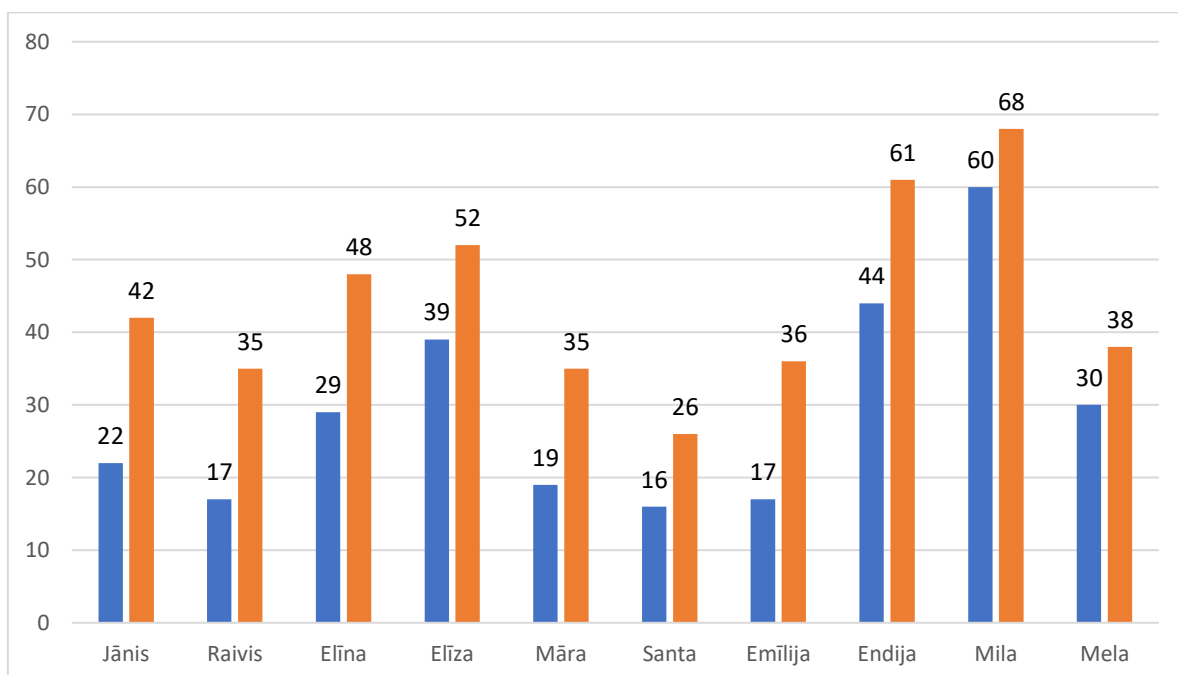
Tā kā oriģinalitāte tiek ļoti precīzi noteikta pēc Torensa dotajiem sarakstiem, tad redzam, ka, diviem bērniem Mārai un Melai oriģinalitātes līmenis palicis sākotnējā līmenī, septiņiem bērniem līmenis manāmi pieaudzis - Jānim un Emīlijai par pieciem punktiem, Raivim par vienpadsmit punktiem, Elīnai un Milai par vienu punktu, Elīzai par četriem punktiem. Diemžēl Santai oriģinalitātes līmenis ir krities par trijiem punktiem.

Turpinājumā darba autore pielīdzinās iegūtos punktus iepriekš noteiktajiem un izveidotajiem līmeņiem (sk. 11. tabulu).

11. tabula. Bērna zīmējumu originalitātes pirmreizējie un atkārtotie līmeņi

Punkti	Līmeņi	Bērni	
		1x pārbaude	2x pārbaude
5 - 9	Zems līmenis	Jānis, Raivis, Elīza, Māra, Endija, Mila,	Santa
10 - 15	Vidējs līmenis	Elīna, Santa, Emīlija, Mela	Jānis, Elīna, Elīza, Māra, Endija, Mila, Mela
16 - 20	Augsts līmenis		Raivis

No iegūtajiem datiem redzams, ka Santas zīmējumos iegūtie punkti atbilst zemajam līmenim. Pēc darba autores domām, būtu jāpievērš uzmanība, jāpapēta dziļāk, kāpēc šādi rezultāti (apstākļi mājās, emocionālais stāvoklis, attiecības ar vienaudžiem, pieaugušajiem). Ļoti iepriecina Raivja uzrādītie rezultāti – zēnam sākotnēji zems līmenis, bet atkārtotajā pārbaudē vienīgais sasniedzis augstu līmeni. Darba autore ir pārliecināta, ka urpmāk strādājot ar pasaku klausīšanās metodi, arī pārējie bērni sasniegs augstus rezultātus. Tālāk autore analizēs bērnu zīmējumu attīstības līmeņus (sk. 8. attēlu).

8. attēls. Bērnu zīmēju attīstības pirmreizējs un atkārtots līmenis

Pēc darba autores domām, šis ir pats svarīgākais rādītājs, kurš jāņem vērā pētot, pilnveidojot bērnu radošumu. Iegūtie rezultāti ir pārsteidzoši – daži no bērniem savus pirmreizējos rezultātus uzlabojuši par desmit un pat divdesmit punktiem. Kā redzams, ja Santai bija zems oriģinalitātes līmenis, tātad izmantoti stereotipiski zīmējumi, tad attīstībā

viņas punktu skaits pieaudzis par desmit. Pēc darba autores domām, rezultāti ir pārsteidzoši labi. 7. tabulā darba autore iegūtos rezultātus sadalījusi pa līmeņiem, ņemot vērā Torensa izveidotos iedalījumus (sk. 12. tabulu).

12. tabula. Bērna zīmējumu attīstības līmeņi pēc Torensa

Punkti	Līmeņi	Bērni	
		Pirmreizējā pārbaude	Atkārtotā pārbaude
0 - 34	Mazāk par normu	Jānis, Raivis, Māra, Elīna, Santa, Emīlija, Mela	Santa
35 - 39	Nedaudz zem normas	Elīza	Raivis, Māra, Emīlija, Mela
40 - 60	Norma	Mila, Endija	Jānis, Elīna, Elīza,
61 - 65	Nedaudz labāk par normu		Endija
66 - 70	Augstāk par normu		Mila

Pēc iegūtajiem rezultātiem, darba autore secina, ka Santa ieguvusi punktus, kuri atbilst līmenim, kas zemāks par normu. Nedaudz zem normas palikuši Raivis, Māra, Emīlija un Mela, bet salīdzinot ar pirmreizējo pārbaudi arī viņu līmenis ir audzis. Jānis, Elīna un Elīza ieguvuši punktus, kuri atbilst normai, Endija jau labāk par normu un Mila - augstāk par normu. No iegūtajiem rezultātiem darba autore secina, ka Jānis sasniedzis *vidēju oriģinalitātes līmeni, attīstības līmenis normā*; Raivis sasniedzis *augstu oriģinalitātes līmeni, attīstības līmenis nedaudz zem normas*; Elīna sasniedzusi *vidēju oriģinalitātes līmeni, attīstības līmenis normā*; Elīza sasniedzusi *vidēju oriģinalitātes līmeni, attīstības līmenis normā*; Māra sasniedzusi *vidēju oriģinalitātes līmeni, attīstības līmenis nedaudz zem normas*; Santai zems *oriģinalitātes līmenis, attīstības līmenis zem normas*; Emīlija sasniedzusi *vidēju oriģinalitātes līmeni, attīstības līmenis nedaudz zem normas*; Endija sasniedzusi *vidēju oriģinalitātes līmeni, attīstības līmenis nedaudz labāk par normu*; Mila sasniedzusi *vidēju oriģinalitātes līmeni, attīstības līmenis augstāks par normu*; Mela sasniedzusi *vidēju oriģinalitātes līmeni, attīstības līmenis nedaudz zem normas*.

Tātad, radošuma līmeņa sākotnējā un atkārtotā līmeņa noteikšana, rezultātu apkopošana un izvērtēšana ir ļoti laikietilpīgs process. Veicot testēšanu jāņem vērā bērna noskaņojums, rakstura īpašības, vide, kurā bērns aug un attīstās, jo iegūtie rezultāti viennozīmīgi nav iegūti tikai pasaku klausīšanās procesā. Bērns aug, mainās, pilnveidojas arī ārpus pirmsskolas izglītības iestādes. Mainās viņa intereses, pieaug zināšanu apjoms. No atkārtoti iegūtajiem rezultātiem darba autore secina, ka radošuma pilnveide literāro pasaku klausīšanās procesa ietekmē ir bijusi efektīva un sekmīga.

Ņemot vērā iepriekšējā nodaļā veikto pilnveides darbu un redzot, ka tas ir bijis sekmīgs, darba autore izveidoja ieteikumus vecākiem un pirmsskolas pedagogiem.

2. 5. Priekšlikumi vecākiem, pirmsskolas un sākumskolas skolotājiem vecākā pirmsskolas vecuma bērnu radošuma pilnveidei

Darba autore, balstoties uz pētījuma rezultātiem, sagatavojusi ieteikumus.

Ieteikumi vecākiem:

- 1) atcerieties, ka pats pirmais radošuma pilnveidotājs un attīstītājs esat Jūs, tāpēc ir svarīgi ar bērnu runāt, uzzināt viņa domas, viedokli, lasot grāmatas aplūkot ilustrācijas, pārrunāt ar bērnu, ko viņš par to domā, kā viņš zīmētu, kā attēlotu attiecīgos notikumus par kuriem rakstīts grāmatās.
- 2) pirms gulētiešanas, lasiet bērniem pasakas, pārrunājiet pasakas sižetu, pēc pasakas nolasīšanas uzdodiet bērniem atvērtos jautājumus par to, kas notika tālāk, kā klājās galvenajam varonim, kā viņš jutās.
- 3) vissvarīgākais ieteikums – runājiet, pārrunājiet, prasiet bērna domas, ļaujiet fantazēt, ļaujiet kļūdīties, neiegrožojiet bērna domāšanu.
- 4) ļaujiet vaļū bērnu fantāzijām, kas veicinās viņa domāšanu, atbalstīt bērnu vēlmi pozitīvai pašizpaušmei, kas ļaus attīstīt spējas un talantus. Nodrošināt bērnam iespējas daudzveidīgai jaunradei;
- 5) esiet uzmanīgiem pret bērnu vēlmēm, jāspēj noteikt robežas, lai vēlmes nelabvēlīgi neietekmētu viņus pašus vai cilvēkiem, kuri atrodas ap viņu. Nodrošināt bērniem iespējas sazināties ar saviem vienaudžiem, un palīdzētu bērnam tikai tad, ja saziņa sagādā emocionālās grūtības, nodrošināt saziņu ar draugiem, organizējot brīvdienas ar savu ģimeni, ar savu bērnu apspriest kopīgus plānus.
- 6) pakāpeniski samazināt kontroli un aprūpi, ļaujot bērnam izvirzīt dažādus uzdevumus un tos atrisināt. Ir svarīgi, bērnus atbalstīt un problēmu gadījumā, kopīgi izskatīt neveiksmes;

Ieteikumi pirmsskolas pedagogiem:

- 1) sagatavoto pasaku kopu ar visiem no tā izrietošajiem uzdevumiem, var izmantot jebkurš pedagogs un vecāks, ne tikai vizuālās mākslas nodarbībās, bet arī brīvajos brīžos, attīstot bērnos klausīšanās prasmes, uzmanības noturīgumu, dzirdes uztveri. Pārrunājiet pasaku

sižetu, kā veicās galvenajam pasaku varonim, kas ar viņu notiks nākotnē. Nav teikt, ka jālasa tieši šīs pasakas, pēc tādiem noteikumiem kā raksta darba autore. Esiet radoši – saceriet pasakas paši, lieciet bērniem sacerēt pasakas. Arī tā tiks attīstīts bērnu radošums.

- 2) balstoties uz teorētiskas literatūras analīzes rezultātiem – tas ko bērni redz un dzird, ir viņa turpmākās jaunrades pirmais atbalsta punkts, tādēļ rādiet, stāstiet, klausieties ierakstus, pārrunājiet redzēto, dzirdēto. Uzdodiet jautājumus par redzēto, lai bērni paši uzdod jautājumus. Saceriet pasakas kopā ar bērniem. Izmantojiet rotaļlietas kā galvenos pasaku varoņus, kuri var atdzīvoties un runāt tikai pasakās. Sākotnēji dodiet divus atbalsta vārdus, tad jau trīs un tad pasaku attēlojiet zīmējumā. Šādi radošums izpaudīsies gan vārdos, gan zīmējumos.

Secinājumi

1. Analizējot dažādu autoru atziņas par vecākā pirmsskolas vecuma bērnu attīstības īpatnībām ir jāievēro dažādi attīstības aspekti – fiziskā, psihiskā, sociālā un emocionālā attīstība. Bērna attīstība jāskata kopveselumā. Viens no svarīgākajiem uzmanības ierosinātajiem ir intereses izraisīšana. Vecākā pirmsskolas vecuma bērniem ir ļoti atšķirīgs psihiskās attīstības līmenis, atšķirīga motivācija darboties, dažādas iemaņas un dotību līmenis.
2. Bērna radošuma veicināšanā, svarīgi ir ļaut viņam brīvi izpausties un darboties, kopā doties vērot lietas un dabas parādības, piedalīties kopīgās rotaļās un neuzspiest savas vēlmes, nedrīkst aplāpēt bērna, redzējumu. Izvēlētajiem uzdevumiem jāatbilst bērnu individuālajā īpatnībām, spējām. Radošumā apvienot jau pastāvošas idejas vai elementus ar savu redzējumu, jaunizgudrojumiem. Viss, kas bērnu dzīvē rada brīnumus, dod viņiem iespēju un brīvību attīstīt iztēli. Pieaugušie nedrīkst aplāpēt bērna fantāzijas un domu lidojumu.
3. Pasakas atbilst bērnu pasaules izpratnes īpatnībām un palīdz pasauli sakārtot bērna apziņā. Daudzas literārās pasakas vēsta par mūsdienām, par pavisam reāliem un sadzīviskiem notikumiem, par priekšmetiem un parādībām, kas diendienā ir ap bērnu. Literārās pasakas bieži vēsta par tagadni, kas ļauj paskatīties uz ikdienišķām lietām ar brīnumu pilnām acīm, padara to tik pievilcīgu bērnu acīs, bet pieaugušie to var izmantot bērna audzināšanā. Pasakās ir tēli un situācijas, ar kuru palīdzību bērns nemanāmi gūst dzīvei svarīgu informāciju. Tās ieved bērnu tādā lietu, attiecību un sakarību pasaulē, kas ikdienā var palikt neievērota un neapzināta.
4. Speciāli atlasītu pasaku izmantošana palīdz bērniem izprast un noskaidrot būtiski svarīgus jautājumus par ļauno un labo, dzīvību un nāvi, skaisto un neglīto, dzīvību un nāvi. Ar šādu pasaku palīdzību var sekmēt bērnu radošuma pilnveidi, bet ļoti svarīgs priekšnoteikums ir dzirdes uztvere, dzirdes uzmanība, atmiņa.
5. Līdz ar to, veicot pedagoģiskos novērojumus, apkopojot pārbaudes rezultātus un rezumējot koriģējoši attīstošās darbības rezultātus, var secināt, ka radošuma pilnveide ar literāro pasaku palīdzību ir sekmīga, ja tiek ņemtas vērā vecākā pirmsskolas vecuma bērnu raksturīgākās attīstības īpatnības un tiek izmantotas speciāli atlasītas pasakas. Pilnveides darbības efektivitāte ļauj secināt, ka uzdevumi ir izpildīti, pētījuma mērķis ir sasniegts, hipotēze pārbaudīta un apstiprināta.

Literatūras un avotu saraksts

1. Albrehta, Dz. (1998). *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: Mācību apgāds.
2. Batņa, V. (2001). *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: RaKa.
3. Bebre, R. (1997). *Kreativitāte un skolotāja personība*.//Skolotājs. Nr.1., 34. – 37. lpp.
4. Beļickis, I. (2001). *Izglītības alternatīvās teorijas*. Rīga: RaKa
5. Černova, Ļ. (2002 – 2003). *Radošo spēju attīstības īpatnības*. No: Radoša personība 2. daļa. Rīga: RaKa.
6. Džeja, R. (2010). *Lai bērni būtu laimīgi*. Rīga: Zvaigzne ABC
7. Eiders Dž. (2008). *Radošas domāšanas māksla*. Lietišķās informācijas dienests.
8. Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa.
9. Freiberga, I. (2002). *Bērnu apdāvinātība*. No: Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē. Rīga: Izglītības soļi.
10. Freiberga, I. (1997). *Literārie darbi kā bērnu radošās aktivitātes veicinātāji pirmsskolas vecumā*. Rīga: Vārti.
11. Frīdenberga, B. (2003). *Vizuālā māksla pirmsskolā*. Rīga: RaKa.
12. Geske, A., Grīnfelds, A. (2001). *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: RaKa.
13. Gēbele, I. (2012). *Pasaku dziedinošais spēks*. Biedrība “Bērni bērniem”, Jelgava.
14. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. SIA Izglītības soļi.
15. Grīnvalde, L., Iveta Ikale, I. (2010). *Ideju krātuve pirmsskolai : rotaļnodarbības 5-6 gadus veciem bērniem*. Rīga: Zvaigzne ABC.
16. Hargreaves, D. (2012) *Musical imagination: Perception and production, beauty and creativity*. Roehampton University, London.
17. Hibnere, V. (1998) *Bērna vizuālā darbība: Pedagoģiskā psiholoģija*. 1.daļa. Rīga: RaKa.
18. Hibnere, V., Grasmane, L. (2000). *Bērna vizuālā darbība*. Rīga: RaKa.
19. Kaļķe, B. (2002 – 2003). *Latvijas skolotāji rakstnieki 20. gadsimta 1. pusē – radošas personības audzinātāji*. No: Radoša personība.2. daļa, Rīga: Vārti
20. Kagaine, Z. (2006). *Radoša domāšana vizuālajā mākslā*. Rīga: Zvaigzne ABC
21. Karpova, Ā., (2002 – 2003). *Kreativitāte un individuālais stils*. No: Radoša personība 2. daļa, Rīga: Vārti.
22. Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija.
23. Kolominskis, J. (1990). *Cilvēks: Psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne.
24. Lieģeniece, D. (1992). *Bērns – pasaulē, pasaule – bērnam*. Rīga: Zvaigzne.
25. Lika, I. (1999 – 2000). *Kreativitāte un personības pašattīstība*. No: Radoša personība. 1. daļa, Rīga: Vārti

26. Līduma, A. (2003). *Pirmsskolēna radošuma veidošanās būtība un attīstības sekmēšanas līdzekļi mūzikā*. No: Radoša personība. 3. daļa, Rīga: Vārti
27. Ļubļinska, A. (1979). *Bērnu psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne.
28. Lopatina, A. (2006). *Matemātisko priekšstatu veidošana*. Rīga: Pētergailis.
28. Mackova, J. (1989). *Mūžīgie jautājumi: referāti par literatūru un folkloru*. Rīga: Liesma.
29. Miķelsone, I. (2003). *Tēlotājdarbība pirmsskolā. Pirmsskolas vecuma bērnu zīmētdarbība*. No: Es gribu iet skolā. Rīga: Puse Plus.
30. Miķelsone, I. (1993). *Bērnu jaunrade tēlotājmākslā*. No: Zinātniski metodisku rakstu krājums, Liepājas pedagoģiskā augstskola, Liepāja: Iespieddaļa.
31. Okuņeva, S. (1993). *Kā lasīt pasaku?* No: Zinātniski metodisku rakstu krājums, Liepājas pedagoģiskā augstskola, Liepāja: Iespieddaļa.
32. Piažē, Ž. (1999). *Bērna intelektuālā attīstība*. Rīga: Pētergailis.
33. Puškarevs, A. Golubeva, A. (1999). *Bērna attīstība*. Lielvārds.
34. Randoha, A. (2015). *Pirmsskolēna pašizteikšanās zīmētdarbībā*. No: Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā. Rīga: RaKa.
35. Ruka, I. (2018). *Kāpēc bērniem stāstīt pasakas.*//Praktiskā psiholoģija. Bērni un vecāki. 46 – 50. lpp.
36. Sīle, S., Volkova, L. (2010). *Vērtību vēcelīte pasakās, rotaļās un spēlēs. 5 - 6 gadus veciem bērniem*. Rīga: Zvaigzne ABC.
37. Skujiņa, V., Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Blinkena, A. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
38. Svence, G. (1997). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
39. Špona, A. (2004). *Pētniecība pedagoģijā*. Rīga: RaKa.
40. Volāne, E. (2000). *Radošā darbība un radošo darbu vērtēšanas kritēriji sākumskolā*. No: Kur un kā mēs ejam izglītībā? Rīga: Vārti.
41. Vuorinens, R., Tūnala, E. (1999). *Psiholoģija pamati. Cilvēka attīstības posmi*. Rīga: Zvaigzne ABC.
42. Živitere, M. B. (2015). *Pasniedzējs - pedagoģiskā radošuma virzītājs un attīstītājs*.
journals.ru.lv/index.php/SIE/article/viewFile/316/421
43. Вервайн, А. В. (2017). *Психологические особенности детей 5-6 лет*.
cdc.minobr.ru/2017/02/osobennosti-detey-5-6-let-2017
44. Выготский, Л.С. (1997). *Вопросы детской психологии*. СПб.: Союз.
<https://biblio-online.ru/.../271E98A5-20D2-4001-85E1-52FDF84BA64...>

45. Дружинин, В. Н. (1999). *Психология общих способностей*. СПб.: Издательство «Питер», www.alleng.ru/d/psy/psy210.htm
46. Кулагина, И. Ю. (1998). *Возрастная психология*. (Развитие ребенка от рождения до 17 лет). – М.: УРАО.
47. Куталина, В. (2014). *Методика работы над сказками в начальной школе*.
<https://nsportal.ru/.../2014/.../statya-metodika-raboty-nad-skazkami-v-n>.
48. Ноздрина, Т. В. Возрастные особенности детей 5-6 лет
<https://dou16.kirovedu.ru/wp.../sites/.../Возрастные-особенности-детей-5-6-лет.pdf>
49. Петрулите, А. (2002 – 2003). *Творчество, интеллект и учебная успеваемость у учащихся*. No: Radoša personība 3. daļa. Rīga: RaKa.
50. Сборник психологических тестов. (2006). Часть II: Пособие / Сост. Е. Е. Миронова – Мн.: Женский институт ЭНВИА, www.miu.by/kaf_new/mpp/150.pdf
51. Соловьева, Л. (2013) *Психологические особенности детей 5 – 6 лет*.
<https://lutiks.jimdo.com/психологические-особенности-детей-5-6-лет>

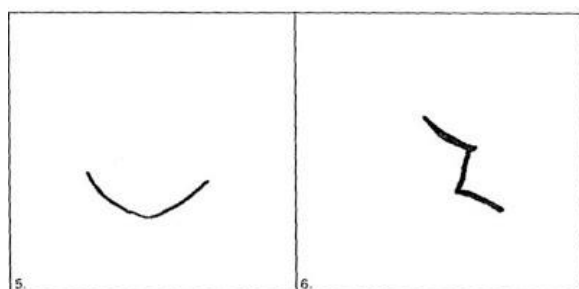
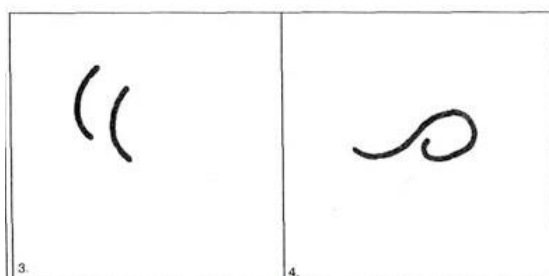
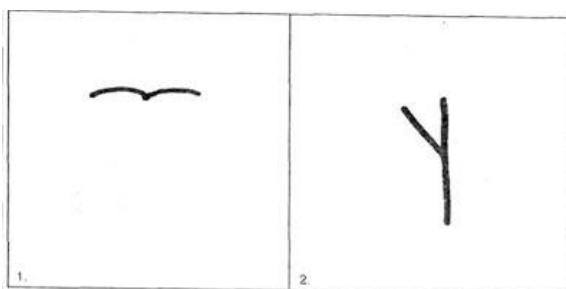
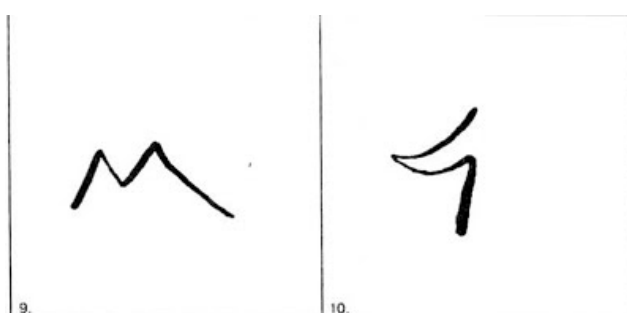
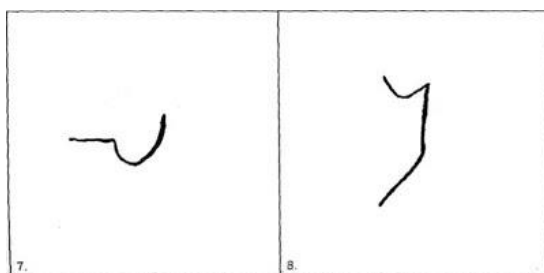
PIELIKUMI

1. pielikums. Radošuma novērtēšanas kritēriji pēc Torensa
(Сборник психологических тестов. 2006, 112 – 127)

	Kategorijas numurs	Orģinalitāte	Attīstība
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			

Prasme (cik uzzīmēts) 1 - 10	Elastīgums (kategoriju skaits) 1 - 83	Orģinalitāte (0 -2)	Attīstība

2. *pielikums. Torensa dotās figūras*

3. *pielikums. Sagatavošanās testēšanai un mērīšanas procedūra*

Sagatavošanās testēšanai

Pirms testa veikšanas pedagogs pilnībā izlasa norādījumus un rūpīgi apsver un pārdomā visus darba aspektus. Testi neļauj veikt izmaiņas un papildinājumus, jo tas maina testa rādītāju ticamību un derīgumu. Visiem paskaidrojumiem un norādījumiem jāizvairās no vārdu "tests", "eksāmens". Ja rodas vajadzība, ieteicams izmantot vārdus: vingrinājumus, zīmējumus, attēlus utt. Pārbaudes laikā ir nepieņemami radīt satraucošu un saspringtu gaisotni. Gluži pretēji, jācenšas radīt draudzīgu un mierīgu atmosfēru, komfortu, bērnu iztēles un ziņkārības veicināšanai, mudinot meklēt alternatīvas atbildes. Pārbaude notiek aizraujošas spēles formā. Ir ļoti svarīgi panākt ticamus un objektīvus rezultātus. Ir jānodrošina, lai visiem bērniem būtu nepieciešamie praktiskajai darbībai vajadzīgie materiāli. Grupā ir 10 bērni. Testa laiks ir 10 minūtes. Kopā ar sagatavošanu, lasīšanas instrukcijām, lapu izdošanu testēšanai vajadzētu būt 15 - 20 minūtēm. Pārbaudot pirmsskolas vecuma bērnus, eksperimentētājiem vajadzētu būt pietiekamam skaitam asistentu, lai palīdzētu pierakstīt darbu nosaukumus.

Pirms izdot lapas ar uzdevumiem, eksperimentētājam ir jāpaskaidro bērniem, ko viņi darīs, izraisīt viņu interesi par uzdevumiem un motivāciju to īstenošanai. Lai to izdarītu, var izmantot šādu tekstu, kas ļauj veikt dažādas izmaiņas atkarībā no konkrētiem apstākļiem. Pēc šiem sagatavošanās darbiem var sākt lasīt šādus norādījumus: "Jums jāaizpilda aizraujoši uzdevumi. Visi no tiem prasīs jūsu iztēli, lai radītu jaunas idejas un apvienotu tos dažādos veidos. Veicot katru uzdevumu, mēģiniet domāt par kaut ko jaunu un neparastu, ko neviens no jūsu grupas nav atklājis. Tad mēģiniet papildināt un pabeigt savu ideju, lai jūs iegūtu interesantu stāstu. Uzdevuma laiks ir ierobežots, tādēļ mēģiniet to izmantot lietderīgi. Ja jums ir kādi jautājumi, klusu paceliet roku - un es jums sniegšu nepieciešamos paskaidrojumus." Testa uzdevums ir formulēts šādi: "Nepabeigtās figūras ir uzrakstīti uz šīm divām lappusēm. Ja pievienosiet papildu rindas, jūs iegūsit interesantus objektus vai priekšmetu attēlus. Šim uzdevumu tiek dotas 10 minūtes. Mēģiniet nākt klajā ar attēlu vai stāstu, par kuru neviens nekad nav domājis. Padariet to pilnīgu un interesantu, pievienojiet tam jaunas idejas. Izdomājiet interesantus nosaukumus katram attēlam.

Ja bērni pēc instrukcijas neuzdod jautājumus, var pāriet pie uzdevuma. Ja instrukcija izraisa jautājumus, jāmēģina atbildēt uz tiem, atkārtojot instrukciju ar vārdiem, kas viņiem ir saprotamāki. Jāizvairās no piemēriem vai atbilžu paraugu! Tas noved pie oriģinalitātes

samazināšanās. Jāuztur draudzīgas un siltas attiecības ar bērniem. Kaut arī instrukcijās norādīts, ka uzdevumos ietilpst divas lapas, daži bērni ignorē šo faktu un nepilda otro lapu. Tādēļ vajadzētu īpaši atgādināt bērniem par otro lapu ar uzdevumiem. Jāizmanto hronometrs, lai rūpīgi uzraudzītu laiku. Pēc 10 minūtēm uzdevumi tiek pārtraukti, un lapas tiek savāktas. Svarīgs nosacījums testa ticamībai ir rūpīgai testa rādītāju novērtēšanai un šo datu izmantošanai par pamatu vērtējumam.

Mērīšanas procedūras

Katra attiecīgā ideja (tas ir, zīmējums, kas ietver oriģinālu elementu) ir jāpiešķir vienai no 83 kategorijām. Izmantojot sarakstus, jānosaka atbilžu kategoriju skaitu un to oriģinalitāte. Ja atbildes oriģinalitāte tiek vērtēta ar 0 vai 1 punktu, atbildes kategoriju var noteikt no 1. saraksta. Šajā sarakstā ir iekļautas vismazāk oriģinālās atbildes katrai pārbaudes vienībai. Oriģinālākajām atbildēm (2 punkti) ir sastādīts 2. saraksts. Šajā sarakstā iekļautas visu testu skaitļiem kopīgas kategorijas. Tad tiek noteikti punkti katrai atbildei.

Oriģinalitātes maksimālais punktu skaits ir 2, tās ir atbildes, kuru biežums ir mazāks par 2%, minimums ir 0 punkti, jo šo atbilžu biežumu ir 5% vai vairāk un 1 punkts tiek skaitīts, ja atbildes rodas 2 - 4,9% gadījumā. Dati par kategorijas novērtējumu un atbildes oriģinalitāti ir norādīti sarakstā Nr. 1 katram skaitlim atsevišķi. Tādēļ ir ieteicams sākt rezultātu interpretāciju, izmantojot šo sarakstu.

Vērtējot **izstrādājumu**, tiek ņemta vērā katra būtiska detaļa (ideju), kas papildina oriģinālo zīmējumu.

Viens punkts ir paredzēts:

- katrai būtiskai detaļai. Sīkāka informācija tiek novērtēta vienu reizi un netiek ieskaitīta atkārtoti. Katra papildu detaļa tiek novērtēta ar punktu vienu reizi - krāsa, ja tas papildina zīmējuma jēgu, īpašs ēnojums, katra dizaina variācija, raksta rotācija par 90 ° un vairāk, neparasts leņķis (skats no iekšpuses).

4. pielikums. Iegūtie rezultāti

1x – pirmajā reizē iegūtie rezultāti

2x – otrajā reizē iegūtie rezultāti

Jānis:

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	31	31	1	2	4	4
2.	64	67	0	0	1	4
3.	31	29	0	2	2	2
4.	38	10	1	2	3	3
5.	33	10	1	1	1	2
6.	18	18	2	2	2	8
7.	36	44	0	2	2	4
8.	11	67	1	1	2	6
9.	15	4	2	1	4	6
10.	64	64	0	0	1	3

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 - 20)		Attīstība	
10	10	8	7	8	13	22	42

Raivis:

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	58	31	0	2	2	3
2.	67	67	1	0	2	4
3.	59	38	1	1	1	3
4.	33	4	0	2	2	4
5.	31	8	1	2	2	4
6.	15	18	0	2	1	2
7.	18	67	0	2	3	4
8.	67	67	1	1	1	2
9.	41	67	0	2	1	3
10.	45	30	1	2	2	4

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 -20)		Attīstība	
10	10	8	7	5	16	17	35

Elīna

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	31	31	1	1	3	4
2.	64	64	0	0	1	3
3.	6	1	2	2	1	3
4.	29	38	2	2	1	3
5.	37	37	0	1	5	6
6.	43	59	2	2	2	3
7.	1	18	1	1	2	4
8.	26	37	2	2	5	6
9.	67	38	2	2	1	4
10.	5	64	2	2	9	10

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 -20)		Attīstība	
10	10	10	7	14	15	29	48

Elīza

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	10	10	1	1	5	5
2.	64	64	0	0	2	2
3.	37	24	2	0	4	5
4.	64	4	2	2	1	2
5.	37	4	0	2	6	8
6.	15	64	0	1	1	2
7.	18	4	0	2	5	7
8.	5	4	2	2	7	9
9.	33	33	0	0	1	4
10.	37	4	1	2	7	8

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 -20)		Attīstība	
10	10	7	6	8	12	39	52

Māra

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	31	21	1	1	3	4
2.	64	64	0	0	1	3
3.	35	31	1	0	1	3
4.	38	1	1	2	1	2
5.	10	37	1	0	1	3
6.	18	19	2	1	2	4
7.	8	18	2	2	1	4
8.	37	29	0	2	5	5
9.	66	30	2	2	2	4
10.	64	64	0	0	2	3

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 -20)		Attīstība	
10	10	9	9	10	10	19	35

Santa

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	31	21	1	1	4	4
2.	-	41	-	1	-	1
3.	25	47	2	2	4	2
4.	62	36	2	2	1	1
5.	25	10	1	1	1	3
6.	15	64	0	1	1	4
7.	66	36	2	0	1	5
8.	28	67	1	1	2	1
9.	41	33	0	0	1	2
10.	48	45	2	1	1	3

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 -20)		Attīstība (0 – 10)	
9	10	8	7	11	8	16	26

Emīlija

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	21	31	1	1	1	4
2.	64	64	0	0	2	3
3.	59	68	2	1	1	3
4.	33	44	0	2	1	2
5.	31	25	1	1	3	53
6.	15	30	0	2	1	3
7.	43	1	1	1	1	2
8.	28	28	1	1	2	4
9.	62	33	2	0	3	5
10.	64	4	0	2	2	5

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 - 20)		Attīstība	
10	10	9	10	18	11	17	36

Endija

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	31	31	1	1	3	5
2.	64	64	0	0	2	4
3.	53	35	0	0	4	7
4.	38	66	1	2	7	7
5.	37	55	0	2	10	10
6.	19	64	2	1	2	7
7.	18	18	0	1	8	8
8.	67	37	2	2	3	4
9.	25	49	2	2	2	4
10.	64	4	0	2	3	5

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 -20)		Attīstība	
10	10	9	9	8	13	44	61

Mila

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	25	31	2	1	5	4
2.	57	64	2	2	5	5
3.	2	1	2	2	3	3
4.	37	38	0	1	6	7
5.	37	37	0	0	6	5
6.	64	59	1	2	2	5
7.	18	18	0	0	10	11
8.	37	37	0	0	10	11
9.	33	38	0	2	2	4
10.	5	64	2	0	11	13

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 -20)		Attīstība	
10	10	7	8	9	10	60	68

Mela

	Kategorijas numurs		Oriģinalitāte		Attīstība	
	1x	2x	1x	2x	1x	2x
1.	21	31	1	1	1	4
2.	35	64	2	2	6	6
3.	66	68	2	2	3	4
4.	28	44	1	1	1	2
5.	28	25	2	0	4	3
6.	5	30	2	2	3	3
7.	18	1	0	0	6	6
8.	11	28	1	1	2	4
9.	33	33	0	2	3	3
10.	49	4	2	2	1	3

Prasme (cik uzzīmēts)		Elastīgums (kategoriju skaits),		Oriģinalitāte (0 - 20)		Attīstība	
10	10	9	10	13	13	30	38

Margarita Stāraste
“Snaudulītis pavasarī”

Snaudulītis dzīvoja Pintiķu ciemā. Viņš mala saldu miegu un raibus sapņus. Pasaulē daudziem vajadzēja miegu un saldus sapņus.

Bet nāca pavasaris. Saulē mirdzēdamas, pilēja lāstekas. Tad Snaudulītis varēja atpūsties n miega malšanas. Tagad viņš palīdzēja vizbuļiem nokratīt sniegu no zilajām galvām. Jau modās kukaiņi. Snaudulītis sasveicinājās ar katru, kas kustināja notirpušos locekļus. Maza mušiņa čakli meklēja kādu saldumu. Ezis uz taciņas ievingrināja kājas. Uh! Lielā gulēšana beigusies.

Normunds Dimants
“Vakara pasaciņa”

Pār zemi laidās vakars tumšziliem spārniem. Vakars ielūkojās vēl apgaismotajos logos un redzēja un dzirdēja, ka māmuļas bērņeļiem stāsta vakara pasaciņu un noskuma. Katrs bērņelis dabūja pa vakara pasaciņai, tikai pats vakars nekad nedabūja nevienu.

Un tādēļ vakars nekad neaizmiga.

Viņš aizlidoja pie zvaigznes un palūdza: “Pastāsti man vakara pasaciņu!”

Zvaigzne atcirta: “Pasaciņas tādēļ vien izdomā, lai no tevis tiktu vaļā.”

Vakars noskuma.

Vakarā vakars atkal izlidoja savās vakara gaitās, skumīgāks nekā jebkad.

Klau, ja tu kādreiz redzi lidojam vakaru, izstāsti viņam vakara pasaciņu.

Mirdza Kļava
“Saulespuķe un vējš”

Vējš aizelsies skrēja un skrēja. Viņš vienmēr steidzās. Reiz viņš tomēr sētmalē pamanīja saulespuķi. Viņa vējam iepatikās tik ļoti, ka – lai tur vai kas – bija jāpaliek uz vietas.

- Parunāsimies, - viņš teica laipnāk par laipnu un aprīņoja puķes krāšņumu.

- Varētu jau, - saulespuķe pasmaidīja un izskatījās vēl daudz daiļāka, - bet vispirms izdari, ko tev lūgšu.

- Labi.

Vējš bija gatavs ar vislielāko prieku paveikt visu, ko puķe vēlēsies. Un šaubu nekādu, tāds skaistums lūgs izdarīt ko īpaši jauku.

- Iztrenkā mākoņus, gribu sauli redzēt, - tik vien saulespuķe palūdza vējam.

Neko negaidījis, vējš uzvirpuļoja debesīs. Sapluinījis un izdzenājis mākoņus, viņš atgriezās Sētmalē un laimīgs gaidīja, ko saulespuķe sacīs.

Saulespuķe nelika ilgi gaidīt, uz viņu pat nepalūkojusies, tūliņ pateica:

- Neņem ļaunā, nevaru tev veltīt ne kriptatiņu laika, man tagad jāapspriežas ar sauli.

Uldis Auseklis

Kurmīša darbi rudenī

Kad pienāca ābolu laiks, arī kurmītis bija klāt pie ābolu novākšanas. Viņš ābolu lasīšanā sacentās ar ežiem, kuri pukšķēdami vēla ābolus uz savām adatām.

Sēņu laikā Kurmītis stiepa no meža bērزلapes, apšu kundziņus un cūcenes. Bet, kad laimējās atrast labas gaileņu vietas, nāca mājās lielīgs kā gailis.

Kad pēdējie miķelīši bija noziedējuši, pēdējās kāpostgalvas ieripojušas klētīs un pīlādzis pie Kurmīša durvīm stāvēja sarkanos čemuros, Kurmītis rīkoja lielo mielastu. Pats vārīja un cepa, pats visu nogaršoja, pats lūdza viesus. Uzslavas gaidīja no citiem.

Mielastā bija ielūgti arī lielie zaļie sienāži, un, kad bija diezgan ēsts un dzerts, sienāži spēlēja pēdējo rudens valsī.

Kas tā bija par dancošanu!

Fricis Jansons

Baltā villaine

Atnāca aukstums, sasala zeme. Asniņi sagula, saspiedās kopā, aukstumā drebēja:

-Nosalsim, nosalsim pa galam būsīm!

Saknītes spraucās dziļāk zemē iekšā, trīcēja raudāja:

- Kas būs, kas nebūs? Gals tā kā tā!

Bet zaķītis cilāja kājiņas, sūkāja ķepiņas:

-Ķepiņām auksti! Ķepiņām salsti!

Un vāverīte uzmeta kuplo asti sev mugurā kā kažociņu, savilkās kamolā:

-Aizvēņa nav! Kur ņemšu aizvēni?

Ieraudzīja Sniega māmiņa zvēriņu bēdas, izdzirda asniņu bailes un saknīšu raudas, un uzklāja pāri zemi balto villaini.

Un visiem tika silti: asniņi un saknītes iemiga ziemas miegā, zaķītis palīda zem apsnigušās eglītes. Vāverītes ligzdiņa dabūja baltu sniega jumtiņu, un nu viņai bija kārotais aizvēnis.

Mirdz Kļava **Sniegavīra slotā**

Pagalma malā kā uzticīgs naktssargs stāvēja Sniegavīrs. Ar cauru spaini galvā, pogu acīm, burkāna degunu un slotu rokā.

Slota! Īsta žagaru slotā! Tieši tā vilināja no pasaku grāmatas izmukušo Raganu.

-Čau vecais!: ragana uzsauca. Tad piegāja un uzsita pa spaini tik stipri, ka tas noslīdēja pār Sniegavīra apaļo galvu līdz pat acīm.

-Labvakar!: Sniegavīrs laipni atbildēja un nopriecājās. Cik jauka Raganiņa! Tad uzmauca dziļāk cepuri, lai piere nesalst.

- Es aizņemšos slotu: un ragana izvilka to Sniegavīram no rokas.

-Atdod, lūdzu, manu vienīgo lepnumu! Ko es iesākšu bez slotas! Bērni mani nemaz tādu negribēs!

Bet Ragana nemaz neklausījās. Viņa gribēja laisties projām, tikai vispirms noteica vēja virzienu.

Nu slotā metās bēgt, tā paslēpās pagalmā zem mazajām eglītēm. Slotā negribēja kalpot Raganai par lidmašīnu.

Raganai nu pašai jātaisa slotā.

Nikolajs Sladkovs **Ozols un vējš**

- Nu brāli ozol, esi gan tu izaudzis – gandrīz līdz debesīm! Vairs dižāka koka par tevi mežā nav. Kāpēc tā esi izstiepies garumā?

- Aiz ziņkāres, Vējš, aiz ziņkāres. Aiz milzīgas ziņkāres. Atceros – vēl tik tikko biju izspraucies no zīles, ieraudzīju visapkārt zāli, bet klusībā jau domāju: “Interesanti, kas tur, aiz šīs zāles, slēpjas?” Izaugu garāks par zāli, ieraudzīju krūmus un atkal domāju: “Bet kas tur tālāk, aiz šiem krūmiem?” Man ne dienu, ne nakti nebija miera: tik ļoti gribējās uzzināt, kas

slēpjas aiz mazajiem krūmiņiem, kuri aug aiz lielajiem kokiem? Visu laiku stieptin stiepos – un, re, kāds garš izaugu!

- Beidzot droši vien esi nomierinājies? Tagad taču visu redzi, viss tuvākajā apkārtnē pazīstams?

- Kur nu nomierinājies! Vai tad visu redzēsi un uzzināsi? Bet kas tur aiz apvāršņa? Aiz kalniem, aiz jūrām? Ek, kā vēl vajadzētu paaugties – un kaut vai ar vienu aci paskatīties, kas tur ir!

Andrejs Jesens

Ziemas asaras

-Dzīvo vesels zvirbulīt!: lāsteka, kas karājās pie jumta, teica un nobirdināja sniegā lielu asaru.

-Uz kurieni tu, lāsteciņ, taisies doties?

-Ak: nopūtās lāsteka, - es tā esmu pieradusi pie šī jumta, pie tevis, zvirbulīt! Bet tagad man no jums jāšķiras.... : un lāsteka atkal sāka raudāt.

-Es neko nesaprotu. Kāpēc tu raudi?: zvirbulītis prasīja

-Krā, krā! Pavasaris klāt!: pelēkā vārna sacīja.

-Čik – čirik! Lāsteka saka, ka viņa no mums aiziešot: zvirbulītis teica vārnai.

-Krā, krā: vārna klanīdamās ķērca; tas jau nav nekas jauns. Viņa raud tāpēc, ka ziemei jāiet prom. Lai raud, ziemei jau sen bija laiks aiziet. Pavasaris taču ir klāt! Krā, krā!

Mirdz Kļava

Ābola nelaime

Pa to pašu zaru, pie kura turējās sārts ābols, kūkumu uzmetis, līdz tārps.

-Labdien!: viņš mīlīgi sveicināja: savā mūžā neesmu redzējis tik skaistu un varenu ābolu kā tu.

-Sveiks, sveiks: ābols pieklājīgi atņēma sveicienu. Viņam ļoti nepatika tārps, bet slavinājums, kaut arī no tārpa dziedēts, ļoti, ļoti patika.

Tārps itin droši pavirzījās ābolam tuvāk.

-Tavu skaistumu un varenumu kārojas tuvumā aplūkot.

Kā atteiksi tādām, kas tevi tik izcili godina?

-Nāc paciemoties: to sakot, ābols centās apslēpt nepatiku pret uzmācīgo ciemiņu.

Ābols ne atjēgties nepaspēja, kad tārps bija pie viņa klāt un tikai grauza un grauza, kamēr ābolam vairs nebija spēka noturēties pie zara. Neviens pat nepamanīja, uz kuru pusi tas, zemē nokritis aizriboja.

V. Karstens

Pārļaist ziemu

Ezis Adatiņš ir ļabi sagatavojies ziemai. Apakšzemes slēptuvē viņam ir pārtikas krājumu. Te Adatiņš pavada aukstos mēnešus. Pavasarī viņš no savas siltās migas izlīdīs virszemē. Tad Adatiņš atkal satiksies ar saviem draugiem. Bet tagad Adatiņš guļ.

Kľusu! Neviens nedrīkst ežuli modināt!

Maija Viktorija Purviņa

“Lācēna ziema”

- Es nekad neesmu redzējis ziemu, - lācēns sūdzējās zaķēnam. – Mēs taču ziemā guļam.
- Nu, ziema ir tāda balta, - skaidroja zaķēns.
- Vai tāda, kā šī baltā puķīte? – minēja lācēns.
- Nē, pavisam citāda. Ziemā puķu nav.

Lācēns skumji nopūtās.

Kā lai izstāsta draugam, kāda izskatās ziema? Kā lai iepriecina lācēnu?

- Aiziešu uz tuvāko veikalu, nopirkšu kādu saldumu, - nodomāja zaķēns. Viņš zināja, ka lācēns ir liels kārumnieks.

Zaķēns izkratīja savu krājkasītes naudiņu un devās uz meža veikalu. Ko tur visu tik nevarēja dabūt! Kas tas? Uz letes mirdzēja stikla bumba ar eglītēm un sniegu iekšpusē.

- Es to pirkšu, - priecājās zaķēns.

Viņš izbēra uz letes visu naudu, ko veselu gadu bija rūpīgi krājis, lai nopirktu ragaviņas. Kādas ragaviņas!? Tās var pagaidīt līdz nākamajai ziemai. Vai tad var salīdzināt kaut kādas ragaviņas ar iespēju dāvat draugam prieku?

Mirdz Kļava

“Akmens ceļa malā”

Ceļa malā no neatminamiem laikiem gulēja pelēks akmens. Garāmgājēji tam nepievērsa uzmanību, un viņš ar savu vientulību bija apradis.

Gluži negaidīti kādā dienā uz akmens nometās koši dzeltens tauriņš un pat sarunu iesāka:

- Paklau, akmen, ko tu te dari?
- Es? Priecājos.
- Par ko?
- Paskaties, cik balts ir tas mākonis virs lielā bērza un kādas zilas debesis.
- Tas mākonis ir pelēks. Un debesis arī pelēkas. Viss, viss ir pelēks.

Taurenis savicināja spārnus un saīdzis aizlidoja. Viņš domāja, ka akmenim pienākas priecāties vienīgi par taureņa, tāda skaistuļa, apciemojumu.

Pēc tās reizes akmens miers bija pagalam. Viņš prātoja un nevarēja izdomāt, kā labāk: būt pelēkam un redzēt krāsaini vai būt krāsainam un redzēt pelēki.

Normunds Dimants

“Pasaka par lapu”

Dārza stūrī auga liepa, liela, kupla liepa, taču ne tik liela, lai ar galotni paceltos pāri mūrim, kas apjoza dārzu.

Gadu no gada liepas zaros saplauka lapu simti un visu vasaru līdz rudens dzeltenumam sarunājās par šo un to.

Lapas redzēja, ka aiz mūra riet saule katru vakaru, un, kad, iestājās nakts, runāja, ka tur, aiz mūra, nakts nemaz nav, jo tur taču saule.

To dzirdēja lapa pašā galotnē. Viņa daudz un dziļi domāja. Un ļoti ticēja. Sev.

Un, kad pārējās lapas dzeltēja un cita aiz citas virpuļoja pretī zemei, lapa sapņotāja, saņēmusi visus spēkus, atrāvās no zara un arī lidoja – tikai pretējā virzienā. Uz augšu. Viņa pacēlās virs mūra un pazuda aiz tā, pārējo lapu apbrīnas skatienu pavadīta.

Mirdz Bendrupe

“Dūšīgais Ļipainītis”

Ļipainītis ir zaķēns, pats brūns, aušeles garas, ļipiņa balta.

Ļipainis ir bailīgs – kā ierauga kādu lielāku par sevi, tā ļepato prom, kur deguns rāda un kājas nes.

Bailīgam grūta dzīve – kur tu glābsies, kur spruksi, ja no visa bail/ Ļipainītim apnīk bailīgam būt. Prasa padomu strīpainajam āpsim:

- Mīļais tēvocī āpsi! Lūdzu, palīdzi man tikt no bailēm vaļā!

Āpsis saka:

- Labi, došu tev divus vārduņus. Tie vārdi ir “ļoti drošs”. Kā tu kaut kur pamani bailes, tā tikai saki skaļi jo skaļi.

Nebaidos no bailēm vis!

Esmu drošais zaķītis.

Ļoti, ļoti drošs!

Labi. Vakarā Ļipainītis tup savā midzenī, pabāž galvu, paošņā gaisu. Nav labi – apkārt tumšs, vējš pūš, koku lapas čab. Nupat, nupat bailes klāt!

Un ir arī klāt. Skatās Ļipainītis – lien bailes no paegļu krūmiem. Ļipainītim jau ļipa dreb.

Bet šoreiz Ļipainītis nebēg. Viņš sadūšojas, atsperas ar pakaļkājām sūnās, bungo ar priekšskājām pa zemi un skaļi sauc:

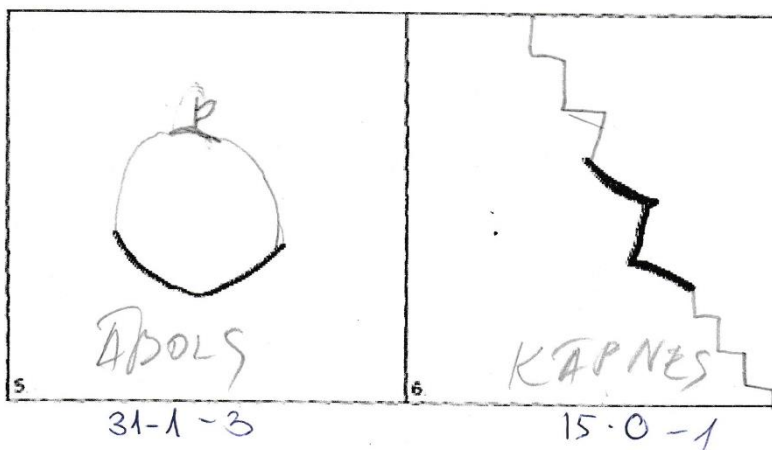
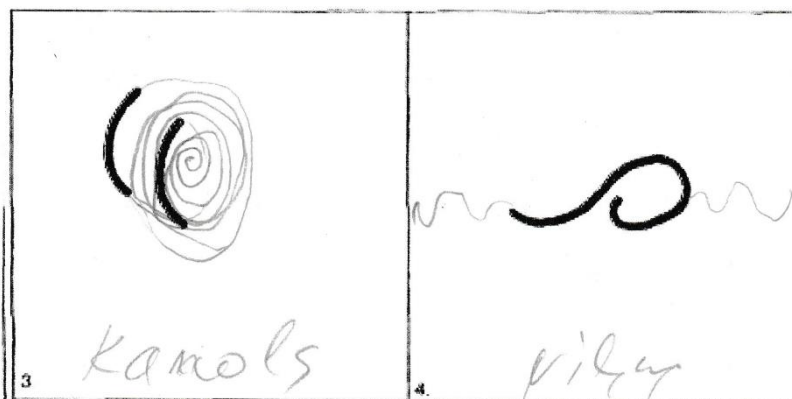
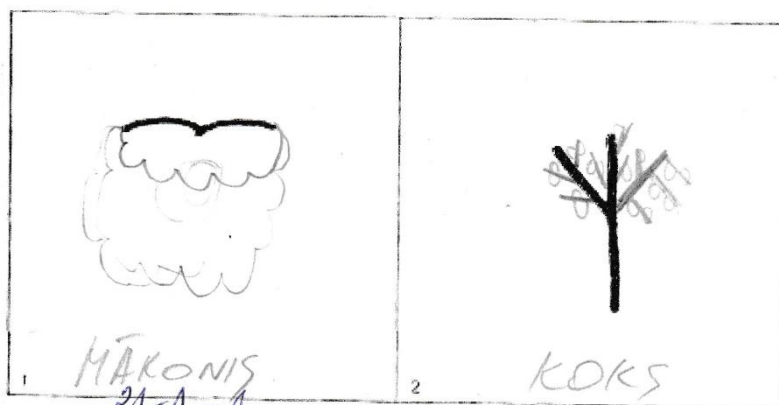
Nebaidos no bailēm vis!

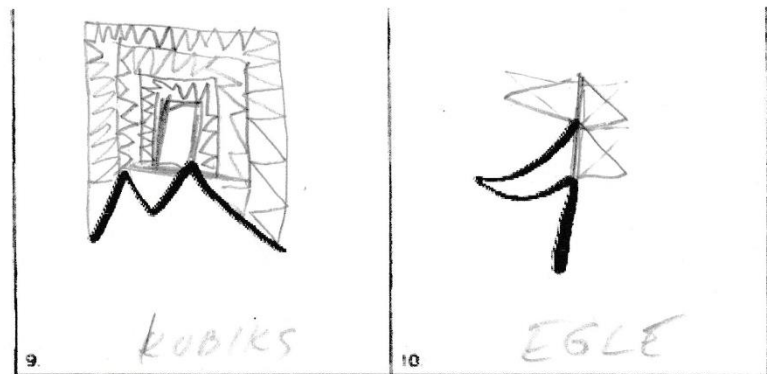
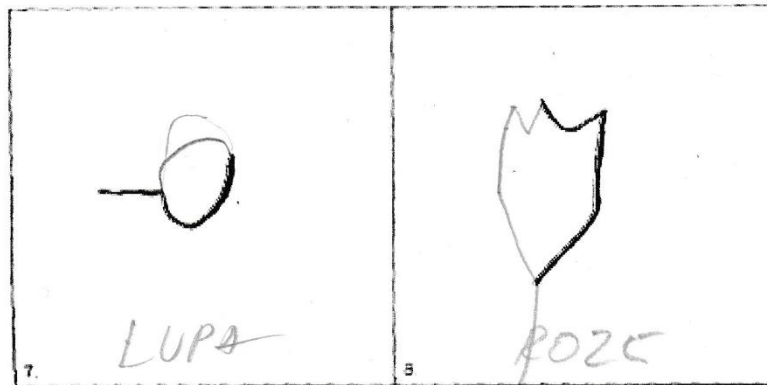
Esmu drošais zaķītis.

Ļoti, ļoti drošs!

Bet, tikko bailes saprot, ko Ļipainītis saka, tā laiž ķekas vaļā1 veļas prom un aizveļas uz purvu. Tas tādēļ, ka no tāda, kas ļoti drošs, bailēm pašām bail.

5. pielikums. Bērnu darbi

ACIS

1 10-1-3

KOKS

2 64-0-2

EV

APLIS

3 24-0-2

SUNS

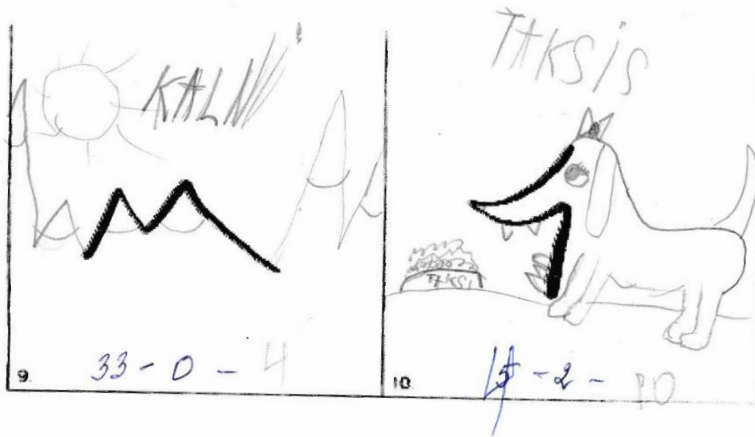
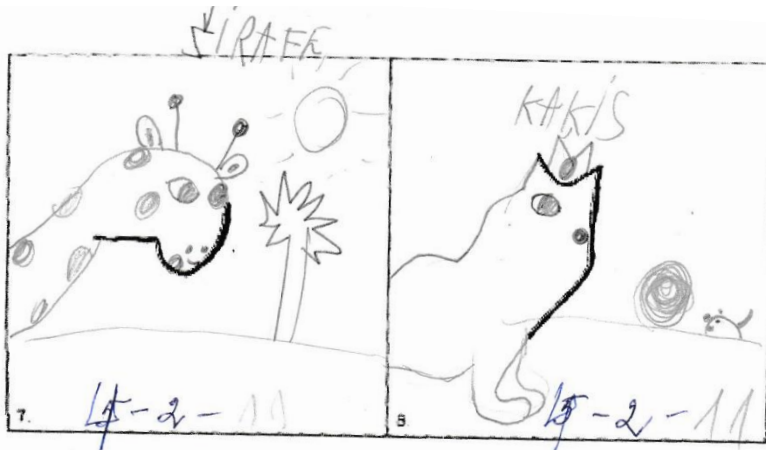
4 45-2-9

KAKIS

5 45-2-8

EGLE

6 164-1-2

6. *pielikums. Nodarbības konspekts*

Nodarbību vada: Ina Vanaga

Nodarbībā piedalās: Vecākā pirmsskolas vecuma bērni.

Nodarbības tēma: Prieks.

Nodarbības mērķis: Izzināt kā zīmējumā attēlot prieku.

Nodarbības uzdevumi:

- 1) Noklausīties pasaku;
- 2) Saprast, kādi ir galvenie pasakas tēli;
- 3) Attēlot galvenos tēlus kustībās;
- 4) Izvēlēties iesākto līniju;
- 5) Saprast atvērto jautājumu;
- 6) Attēlot zīmējumā, kādu tu iztēlojies stikla bumbu ar ziemas ainavu.

Sasveicināšanās.

Visi kopā nākam, labu dienu sakām.

Labdien tev, labdien man,

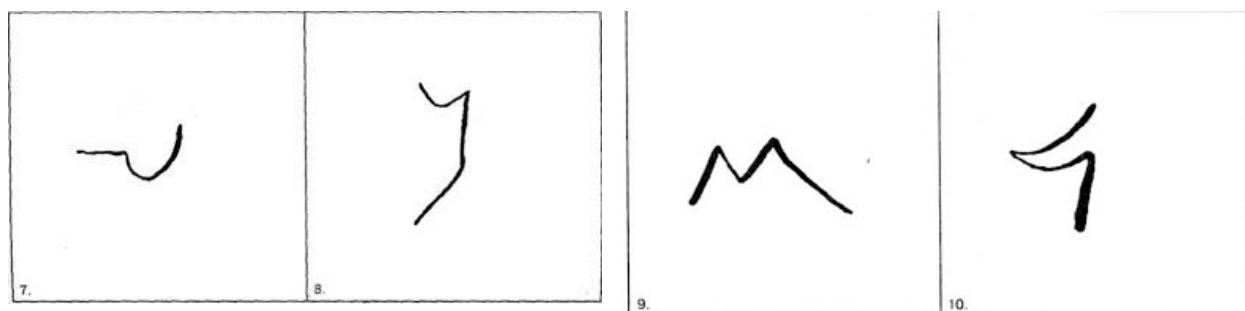
Labdien visiem mums.

1. uzdevums. Noklausīties Maijas Viktorijas Purviņas pasaku “Lācēna ziema”. Pie tāfeles dažādu dzīvnieku attēli, to vidū arī lācēns un zaķēns. Ir arī attēls ar stikla bumbu, kuru kustinot, lido sniegs. Pēc pasakas noklausīšanās bērniem jāatrod, kuri tēli tajā piedalās.

2. uzdevums. Attēlot zaķēnu un lācēnu tiem raksturīgajās kustībās. Bērni attēlo kā lec zaķēns, un cik smagiem soļiem iet lācēns. Pedagoģs dod komandu, pēc kuras bērniem jāmaina kustības.

3. uzdevums. Bērniem tiek piedāvātas 7., 8., 9., 10. līnija no Torensa testa, kuru mēģināt iekļaut savos zīmējumos. Piebilst, ka līnijas var pagriezt uz vienu vai otru pusi

4. uzdevums. Pirms zīmēšanas, bērniem tiek uzdots jautājums - Kāda izskatījās stikla bumba ar sniegu, kuru zaķēns uzdāvināja lācēnam.
5. Attēlot zīmējumā, kā jutās lācēns saņemot šādu dāvanu un kā jutās zaķēns kā dāvinātājs.